

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
KUR'AN-I KERİM OKUMA VE KIRAAT İLMİ BİLİM DALI**

**CA'BERÎ'NİN KIRAAT İLMİNDEKİ YERİ VE
HADÎKATÜ'Z-ZEHER FÎ ADDİ ÂYİ'S-SÜVER ADLI ESERİNİN
TAHLİLİ**

HALİL İBRAHİM ÜREN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Danışman
DOÇ. DR. ALİ ÖGE**

KONYA - 2019

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	HALİL İBRAHİM ÜREN
	Numarası	158106091002
	Ana Bilim / Bilim Dalı	TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI KUR'ÂN-I KERİM OKUMA VE KIRÂAT İLMİ BİLİM DALI
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	DOÇ. DR. ALİ ÖGE
	Tezin Adı	CA'BERİ'NİN KIRÂAT İLMİNDEKİ YERİ VE HADİKATÜ'Z-ZEHER Fİ ADDİ ÂYİ'S-SÜVER ADLI ESERİNİN TAHLİLİ

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan "CA'BERİ'NİN KIRÂAT İLMİNDEKİ YERİ VE HADİKATÜ'Z-ZEHER Fİ ADDİ ÂYİ'S-SÜVER ADLI ESERİNİN TAHLİLİ" başlıklı bu çalışma 17/05/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği/oy çokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	DOÇ. DR.	ALİ ÖGE	
2	Dr. Öğr. Üyesi	ALİ ÇİFTÇİ	
3	Dr. Öğr. Üyesi	MURAT AKKUŞ	

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	HALİL İBRAHİM ÜREN		
	Numarası	158106091002		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri / Kuran-ı Kerim Okuma ve Kıraat İlmî		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans		
		Doktora		
Tezin Adı	Ca'berî'nin Kıraat İlmindeki Yeri ve Hadîkatü'z-Zeher fî Addi Âyi's-Süver Adlı Eserinin Tahlili			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Halil İbrahim ÜREN

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	HALİL İBRAHİM ÜREN		
	Numarası	158106091002		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri / Kuran-ı Kerim Okuma ve Kıraat İlmî		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans		
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Ali ÖGE		
Tezin Adı	Ca'berî'nin Kıraat İlmindeki Yeri ve Hadîkatü'z-Zeher fî Addi Âyi's-Süver Adlı Eserinin Tahlili			

Kur'an ilimleri içerisinde kıraat ilminin mümtaz bir yeri vardır. Çünkü bu ilmin konusu Kur'an olup, Kur'an ehli de Allah'ın ehli ve kendisine seçtiği kimseler olarak vasıflandırılmıştır. Bu ilme dair eserler yazılıncaya kadar hafızlar ve âlimler, Kur'an'la ilgili bildikleri şeyleri fâsılasız olarak birbirlerine nakletmişlerdir. Böylece bu ilme dair pek çok âlim yetişmiş ve bunlar tarafından yüzlerce eser yazılmıştır.

Kur'an ilimlerinde ve diğer ilimlerde otorite olan ve özellikle kıraat ilminde öne çıkan Ca'berî, 13. ve 14. yüzyıllarda yaşamış bir âlimdir. Küçük yaşlardan itibaren ilim halkalarının içinde olan Ca'berî, gerçekleştirmiş olduğu ilmi yolculuklarla değişik alanlarda birçok hocadan ders almıştır. Ayrıca ilmi şöhretiyle meşhur olmuş ve tanınmış âlimlerden birçoğu kendisinin öğrencisi olmuştur.

Bu çalışmada; kıraat ilmindeki üstünlüğü ve ihtisâsı ile tanınan Ca'berî'nin hayatını, hocalarını, talebelerini, eserlerini ve kıraat ilmindeki yerini araştırdık. Kur'an sûrelerinin âyet sayılarına ayrı bir önem veren Ca'berî'nin, manzum bir şekilde yazmış olduğu ve âyet sayılarını anlattığı “Hadîkatü'z Zeher fî Addi Â-yi's-Süver” adlı eserinin tahkik ve tahlilini yaptık. İhtilafı bir mesele olan âyet sayılarını ele aldık. Sahabiye, tâbiine ve kıraat imamlarına göre farklı rivâyetlerle söylenen değişik rakamları belirttik. Bu farklılığın nedenlerini değişik açılardan inceleyerek, mevcut mushafta ihtilâfa konu olan âyetleri belirttik.

Anahtar Kelimeler: Ca'berî, Kur'an, Kur'an İlimleri, Kıraat, Âyetlerin Sayısı.

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	HALİL İBRAHİM ÜREN		
	Student Number	158106091002		
	Department	Basic Islamic Sciences / Quran Reading and Qiraat Science		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)		
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Doç. Dr. Ali ÖGE		
Title of the Thesis/Dissertation	Ca'beri's Place in The Science of Qiraat and Analysis of His Work 'Hadikatü'z-zehar fi Addi Ayi's-Süver'			

Discipline of qira'ah (recitation of Qoran) has a prominent place in the disciplines of Qoran. Because, the subject of this discipline is Qoran whose servants are regarded as servants of God who are chosen by Him for Himself. Until the composition of the corpus of the discipline, the sages and the huffâz passed their knowledge, without cease, down to one another. Thus, numerous sages of the discipline were raised and a large number of work was composed by them.

The life time of Ca'berî, considered as an authority in the disciplines of Qoran and the other İslâmîc sciences, spans a period of time between 13. and 14. centuries. Attending circles of disciplines as of his childhood, Ca'berî took education from numerous scholars from multiple disciplines by virtue of the trips taken by him. He raised lots of disciples who are famous for their erudition.

This work discusses life, teachers, disciples, works and contribution to the discipline of qira'ah of Ca'berî who is famous for his erudition and competence in discipline of qira'ah. We edited and analyzed the work entitled "Hadîkatü'z-Zehar fî Addi Âyi's-Süver" of Ca'berî who gives weight to the number of verses of surahs; he wrote this book in verse and in which he elucidated the number of verses of surahs. Therefore, we discussed this controversial issue and elaborated different numbers which are narrated from the companions of The Prophet, the following generation and Imams of qira'ah. Examining, from different viewpoints, the reason of the discrepancy, we indicated the verses of Qoran which are subject to the controversy.

Keywords: Ca'berî, Qoran, the Disciplines of Qoran, Qira'ah, the Number of the Verses.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	viii
KISALTMALAR	x
GİRİŞ	xi
1. Çalışmanın Konusu	xi
2. Çalışmanın Amaç ve Önemi	xii
3. Çalışmada Uygulanan Metot ve Kullanılan Kaynaklar	xii

BİRİNCİ BÖLÜM

CA'BERİ'NİN HAYATI ve KIRAAT İLMİNDEKİ YERİ

1.1. Yaşadığı Devir	1
1.2. Hayatı	2
1.3. İlmi Hayatı	3
1.4. Hocaları	4
1.4.1. Mevsilî, Abdürrahîm b. Muhammed	4
1.4.2. Ebü'l-Hasan Ali b. Osman el-Vücûhî	5
1.4.3. Ebû Ali Hüseyin b. Hasan et-Tikrîfî	5
1.4.4. İbnü'l-Ba'lebekî Muhammed b. Abdurrahman	5
1.5. Talebeleri	5
1.5.1. Alemüddin el-Birzâlî	6
1.5.2. Şemseddin ez-Zehebî	6
1.5.3. Şemseddin İbnü'l-Lebbân	7
1.5.4. Semîn el-Halebî	7
1.5.5. Takıyyüddin es-Sübkî	8
1.6. Eserleri	9
1.6.1. Kur'an İlimlerine Dair Eserleri	10
1.6.2. Diğer İlimlere Dair Eserleri	11
1.7. Kıraat İlmindeki Yeri	12

İKİNCİ BÖLÜM

ÂYETLERİN SAYISI

2.1. Âyet Nedir?	14
2.1.1. Âyetin Sözlük Anlamı	14
2.1.1.1. Mûcize Anlamına Gelmesi	14
2.1.1.2. Alâmet Anlamına Gelmesi	15
2.1.1.3. İbret Anlamına Gelmesi	15
2.1.1.4. Delil Anlamına Gelmesi	15
2.1.1.5. Kur'an Âyetleri Anlamına Gelmesi	16
2.1.2. Âyetin Terim Anlamı	16
2.2. Âyetlerin Tertîbi	18
2.3. Âyetlerde Fâsıla	21
2.3.1. Fâsılanın Tanımı	21
2.3.2. Fâsılanın Kısımları	23
2.3.2.1. Son Harfine Göre Fâsılalar	23
2.3.2.1.1. Mütemâsil Fâsıla	23
2.3.2.1.2. Müttekârip Fâsıla	23
2.3.2.2. Vezin ve Kâfiye ile İlişkisi Yönüyle Fâsılalar	24
2.3.2.2.1. Mütevâzî	24
2.3.2.2.2. Mutarraflar	24
2.3.2.2.3. Mütevâzin	24
2.3.3. Kur'an-ı Kerim'de Fâsıla Gereği Yapılan Bazı Tasarruflar	25
2.3.3.1. Hazf	25
2.3.3.2. Takdîm ve Te'hîr	25
2.3.3.3. Harf İlave Edilmesi	26
2.3.3.4. Bir Kelimenin Başka Bir Kelime Yerine Kullanılması	27
2.4. Âyetlerin Sayısı Hakkında Görüşler	28
2.4.1. Sahâbîye Göre Âyet Sayıları	30
2.4.1.1. Hz. Ali'ye Göre Âyetlerin Sayısı	31
2.4.1.2. Ubey b. Ka'b'a Göre Âyetlerin Sayısı	31
2.4.1.3. İbn Abbas'a Göre Âyetlerin Sayısı	31
2.4.1.4. İbn Mes'ud'a Göre Âyetlerin Sayısı	32

2.4.2. Tâbiine Göre Âyet Sayıları	32
2.4.2.1. Sa'id İbn Cübeyr'e Göre Âyetlerin Sayısı.....	32
2.4.2.2. Atâ İbn Ebî Rebâh'a Göre Âyetlerin Sayısı	33
2.4.2.3. Humeyd et-Tavîl'e Göre Âyetlerin Sayısı.....	33
2.4.2.4. Muhammed İbn Sîrîn'e Göre Âyetlerin Sayısı.....	33
2.4.3. Kıraat İmamlarına Göre Âyet Sayıları	33
2.4.3.1. Medînelilere Göre Âyet Sayıları	35
2.4.3.2. Mekkelilere Göre Âyet Sayıları.....	36
2.4.3.3. Basralılara Göre Âyet Sayıları.....	36
2.4.3.4. Kûfelilere Göre Âyet Sayıları.....	36
2.4.3.5. Şamlılara Göre Âyet Sayıları.....	36
2.5. Farklılığı Oluşturan Sebepler.....	37
2.5.1. Hz. Peygamber'in Âyet Başlarında Durması veya Vasletmesi.....	37
2.5.2. Bismelenin Müstakil Bir Âyet Sayılıp Sayılmaması.....	37
2.5.3. Huruf-u Mukattaa ile İlgili İhtilaflar	39
2.5.4. Bazı Âyetlerin Birden Fazla Âyet Sayılması	40
2.5.5. Birden Fazla Âyetin Bir Âyet Sayılması.....	40
2.6. Sûrelerde Âyet Sayıları ve İhtilaf Edilen Âyetler	40
2.7. Âyet Sayıları Tablo	82

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

“HADİKATÜ'Z-ZEHER FÎ ADDİ ÂYİ'S-SÜVER” ADLI ESERİN TAHLİLİ

3.1. Eserin Genel Olarak Tanıtımı	86
3.2. Eserin Tahkîki	87
3.3. Eserin Tahlili.....	93
3.4. Eserin Yazma Nüshalarından Örnekler	106
3.4.1. Kılıçalı Paşa Nüshası.....	106
3.4.2. Ayasofya Nüshası.....	107
3.4.3. Hafız Ali Üsküdarlı Nüshası	108

SONUÇ109

KAYNAKÇA112

ÖNSÖZ

Kur'an-ı Kerîm'i insanlığa en son ve en mükemmel bir kitap olarak indiren ve onu bir hayat rehberi, huzur kaynağı kılan Cenâb-ı Hakka hamd-ü senâlar olsun. Bu yüce kitabı ümmetine bütün hata ve noksanlıklardan uzak tutarak tebliğ eden ve âlemlere hidâyet rehberi olarak gönderilen âhir zaman Peygamberi Hz. Muhammed'e (s.a.v.) salât-ü selamlar olsun.

Allah katından lafız ve mâna bütünlüğü içerisinde inen bir kitap olan Kurân-ı Kerim, nâzil oduğı günden bugüne, İslâmî ilimlerin hepsini doğrudan veya dolaylı olarak ilgilendirmiştir. İslâm âlimleri başta olmak üzere Müslümanlar erken dönemlerden itibaren Kur'an'ı incelemeye koyulmuşlar ve onu müzâkereye başlamışlardır. Bu yönde yürütülen müzâkere ve çalışmalar bir yandan îtikât, ahkâm ve ahlâk esaslarını içerirken, diğeryandan Kur'an'ın lafız ve dil özelliklerini içermiştir. Kur'an'ı lafız yönünden inceleyen disiplinlerin başında kıraat ilmi gelmektedir. Bu ilim sadece kıraat farklılıklarının tesbiti ile kalmamış, Kur'an âyetlerini, onları oluşturan kelimeleri ve nerede başlayıp nerede bittiklerini de incelemiştir.

Ana konusu Kur'an olan ve birçok âlimin de dikkatini çeken kıraat ilminde, meşhur birçok âlim yetişmiştir. İşte bunlardan biri de bu ilmin temel taşı mesâbesindeki şahsiyetlerden biri olan İbrâhim b. Ömer el-Ca'berî'dir. 13. ve 14. yüzyıllarda siyasal bakımdan pek çok kargaşanın yaşandığı bir dönemde yaşayan Ca'berî Dimeşk, Musul, Bağdat gibi birçok şehre ilmî yolculuklar gerçekleştirmiştir. Dönemin en önemli âlimleri arasına giren Ca'berî kıraat ilmi başta olmak üzere pek çok ilimde de eserler meydana getirmiştir. Bunlardan biri de âyet sayılarını anlatan "Hadîkatü'z-Zeher fî Addi Â-yi's-Süver" adlı manzum eseridir.

Âyet sayıları birçok âlimin dikkatini çekmiş ve onlar bu konuyu doğrudan veya dolaylı olarak ele almışlardır. Ca'berî'nin de bu konuya önem verdiği âşikardır. Çünkü âyet sayılarını anlatan birden fazla müstakil eser yazmıştır. Bizde Ca'berî'nin hayatını, kıraat ilmindeki yerini, "Hadîkatü'z-Zeher fî Addi Â-yi's-Süver" adlı eserini ve bu eserin üzerinden âyetin muhtevâsını, âyet sayılarını ve ihtilaf edilen

âyetleri tez konusu yaparak araştırmaya çalıştık. Çalışmamız üç blmnden oluşmaktadır.

Birinci bölümde Ca'berî'nin yaşadığı devir ve hayatı incelenmiştir. Pek çok ilmî yolculuklar gerçekleştirerek birçok hocadan ders alan, sayısız talebeler yetiştiren, değişik alanlarda onlarca eser yazan ve devrin sayılı âlimleri arasında olan Ca'berî'nin ilmi hayatı, hocaları, talebeleri ve kıraat ilmindeki yeri araştırılmıştır.

İkinci bölümde âyetin muhtevâsı, fâsıla ve âyetlerin sayısı hakkında genel bilgiler verilmiştir. Sahabiye, tâbiîne ve kıraat imamlarına göre farklı rivâyetlerle söylenen değişik rakamlar ele alınmıştır. İhtilaf nedenleri başta olmak üzere, srelerin âyet sayıları ve ihtilaf edilen âyetler ayrıntılı olarak tesbit edilmiştir.

nc bölümde ise ‘‘Hadikatü'z-Zeher f Addi Â-yi's-Süver’’ adlı eserin mevcut yazma nüshaları tesbit edilerek tahkiki yapılmıştır. Tahkiki yapılan eser beyitler halinde tek tek incelenmiş, asıl anlatılmak istenen neyse derinlemesine ele alınarak eserin tahlili yapılmıştır.

Böyle bir çalışmanın ortaya çıkarılmasında katkıları olan ve kıraat ilmi başta olmak üzere diğer alanlarda da bizlerin daha donanımlı bir hale gelmesi için, hiçbir zaman desteklerini esirgemeyen değerli hocam Doç. Dr. Ali GE'ye, hafızlığımdan bu yana ilmen çok istifade ettiğim, çalışmam sürecinde de destek olan kıymetli hocam MEHMET ÇABA'ya ve başımızın tacı bütün hocalarıma şükranlarımı arz ederim.

Halil İbrahim REN

KONYA - 2019

KISALTMALAR

a.g.e.	:Adı geçen eser
b.	:Bin
Bkz.	:Bakınız
c.	:Cilt
c.c.	:Celle celâlühü
DİB.	:Diyanet İşleri Başkanlığı
DİA.	:Diyanet İslâm Ansiklopedisi
H.	:Hicrî
H.z.	:Hazreti
Ktp.	:Kütüphâne
md.	:Maddesi
İFAV	:İlahiyat Fakültesi Vakfı
nr.	:Numara
nşr.	:Neşreden
r.a.	:Radıyallâhu anh.
s.a.v.	:Sallallâhu Aleyhi ve Sellem
s.	:Sayfa
sy.	:Sayı
thk.	:Tahkik eden
tsh.	:Tashih
trc.	:Tercüme eden
ty.	:Basım tarihi yok
vb.	:ve benzeri
vr.	:Varak
yay.	:Yayınları
yy.	:Basım yeri yok

GİRİŞ

Kıraat ilmi, İslâm târihi boyunca birçok âlimin yetiştiği bir ilim dalıdır ve diğer İslâmî ilimlerle de sıkı bir ilişkisi vardır. İslâmî ilimler arasında önemli bir yere sahip olan bu ilmi geliştiren ve yaşatanlar bu işe gönül veren âlimlerimizdir. Bu âlimlerin hayatını, eserlerini tespit etmek, hoca ve talebelerinin kimler olduğunu araştırıp, yapmış olduğu hizmetleri göstermek, ilmî çalışmalarda önemli bir yer tutmaktadır. Kur'an ilimlerinde ve diğer ilimlerde söz sahibi olan Ca'berî'nin hayatını, hocalarını, talebelerini, eserlerini ve kıraat ilmindeki yerini incelemenin ilim âlemine çok büyük faydalar sağlayacağı bilinmektedir.

1. Çalışmanın Konusu

Kıraat ilmi İslâm âlimlerinin ilgilendikleri en önemli ilim dallarından birisi olup, ana konusu İslâm'ın temel kaynağı olan Kur'an-ı Kerim'dir. Filizlenmeye başladığı tarihten itibaren birçok kimsenin odak noktası olmuş, üzerinde hassâsiyetle durulan bir ilim dalı olarak tarih sahnesindeki yerini her zaman korumuştur. Bunun neticesinde çok sayıda kıraat âlimi yetişmiş ve sayısız eserler meydana getirmişlerdir.

Yaşadığı dönemin Şeyhü'l-Kurrâ'sı olarak adlandırılan ve birçok ilimde eğitim alan, özellikle kıraat ilminde öne çıkan İbrâhim b. Ömer el-Ca'berî (ö.732/1332), kıraat ilmi açısından son derece önemli bir isimdir. Kıraat ilmi başta olmak üzere, Kur'an ilimleri alanında pek çok eser meydana getiren Ca'berî'nin, âyet sayılarını anlatan birden fazla eser yazması, konuya ayrı bir önem verdiğini göstermektedir. Bunlardan birisi de "Hadîkatü'z Zehar fî Addi Â-yi's-Süver" adlı eseridir.

Ca'berî bu eseri manzum bir şekilde yazarak, âyet sayılarını anlatan diğer eserlerinin hem özetini vermiş, hem de bu konunun daha kolay öğrenilmesini amaçlamıştır. Biz de, sadece yazma nushaları bulunan ve 58 beyitten oluşan bu manzum eseri çalışmamızın ana konusu yaptık. Ayrıca Ca'berî'nin hayatını, kıraat ilmindeki yerini ve bu eseri esas alarak âyetin muhtevâsını ve sûrelerin âyet sayılarını araştırdık.

2. Çalışmanın Amaç ve Önemi

Kıraat ilmi, İslâm târihi boyunca birçok âlimin yetiştiği bir ilim dalıdır. İslâmî ilimler arasında önemli bir yere sahip olan bu ilmi yaşatan âlimlerdir. Bu âlimlerin hayatını ve eserlerini tespit etmek, yapmış oldukları çalışmaları gün yüzüne çıkarıp doğrudan veya dolaylı olarak çalışmak ilim dünyasında çok önemlidir. Her ilimde olduğu gibi bu ilimde de sahasında uzman şahsiyetleri incelemek bir zarûrettir. Kur'an ilimlerinde ve diğer ilimlerde önemli bir yere sahip olan Ca'berî'nin hayatını ve eserlerini incelemenin ilim âlemine çok büyük faydalar sağlayacağı âşikardır.

Amacımız İslâm dünyasında önemli bir yeri olan, birçok öğrenci yetiştiren, arkasından onlarca eser bırakan kıraat âlimi Ca'berî'nin hayatını ve kıraat ilmindeki yerini araştırmaktır. Bunun yanında İslâm'ın temel kaynağı olan Kur'an'ın âyet sayılarını, harf ve kelime sayılarını anlatan “Hadîkatü'z Zeher fî Addi Â-yi's-Süver” adlı manzum eserinin tahlilini yapmaktır.

Bu eserin ışığında âyet sayılarını ve bu sayılardaki ihtilafı ortaya çıkaran nedenleri araştırmaktır. Sürelerdeki âyetlerin sayılarını ve ihtilaf edilen âyetleri anlatan Türkçe bir eser yoktur. Bu çalışmada sürelerin toplam âyet sayılarının ve ihtilaf edilen âyetlerin araştırılması bu konuyu daha da önemli kılmaktadır.

3. Çalışmada Uygulanan Metot ve Kullanılan Kaynaklar

Ca'berî'yi ve “Hadîkatü'z Zeher fî Addi Â-yi's-Süver” adlı manzum eserini konu edindiğimiz bu çalışmamızı üç ana başlığa ayırdık.

Birinci bölümde hayatını, hocalarını, talebelerini, eserlerini ve kıraat ilmindeki yerini; Şemsüddîn Ebî Abdillâh ez-Zehebî'nin “Tezkiretü'l-Huffâz”ı ve “M'arifetü'l-Kurrâi'l-Kibâr ale't-Tabakât ve'l-A'sâr”ı, Muhammed Sâlim Muhaysî'nin “Mu'cemu'l-Huffâzi'l-Kur'an Abre't-Târîh”i, Ömer ibn Kesîr Ebü'l-Fidâ'nın “el-Bidâye ve'n-Nihâye”si ve daha birçok tabakat kitaplarından faydalanarak araştırılmıştır.

İkinci bölümde âyetin ne anlama geldiğinden başlayarak, âyetlerin tertibini, fâsılalarını, toplam âyet sayıları hakkında söylenen değişik sayıları, ihtilafa neden

olan sebepleri ve sûrelerin âyet sayıları ile ihtilaf edilen âyetleri araştırdık. Bu araştırmayı, Bedruddîn ez-Zerkeşî'nin "el-Burhân fî Ulûmi'l-Kur'an"ı, Muhammed Zürkânî'nin "Menâfihü'l-İrfân fî Ulûmi'l-Kur'an"ı, Celaluddin es-Suyutî'nin el-"İtkân fî Ulûmi'l-Kur'an"ı ve Ebu'l-Hasan es-Sehavî'nin "Cemâlu'l-Kurrâ ve Kemâlü'l-İkrâ" gibi alanında temel kaynak kabul edilen bazı eserleri esas alarak gerçekleştirdik.

Üçüncü bölümde ise 58 beyitlik manzum eserimizin tahlilini yapabilmemiz için önce tahkikini gerçekleştirdik. Beyitleri farklı bölümlere ayırarak Ca'berî'nin anlatmış olduğu konuları ayrı ayrı ele aldık. İkinci bölümde incelediğimiz "Sûrelerin Âyet Sayıları ve İhtilaf Edilen Âyetler" kısmıyla karşılaştırma yaparak, beyitleri irdeledik. İbrâhim b. Ömer el-Ca'berî'nin, "Husnü'l Meded fî Fenni'l-Aded"i, Ebû Amr ed-Dânî'nin "el-Beyân fî Addi Â-yi'l-Kur'an"ı gibi âyet sayılarını anlatan bazı eserleri de dikkate alarak tahlîlimizi yaptık.

BİRİNCİ BÖLÜM

CA'BERİ'NİN HAYATI ve KIRAAT İLMİNDEKİ YERİ

1.1. Yaşadığı Devir

Ca'berî'nin yaşadığı dönem olan 13. ve 14. yüzyıl siyasal bakımdan pek çok kargaşanın yaşandığı bir dönemdi.¹ İslâm dünyası doğuda Moğollar ve Haçlılar, Endülüs'te ise müslümanlara ait merkezlerin çoğunu istilâ eden Haçlılar nedeniyle tarihinin en önemli krizini yaşamaktaydı.² Ca'berî'nin yaşadığı şehirler Suriye, Halep, Musul, Bağdat, Mısır ve Filistin bir dönem Moğolların eline geçtiyse de çoğunlukla Müslüman devletlerin hâkimiyeti altında kalmıştı. Bu şehirler bütün sıkıntılara rağmen ilim kültür ve medeniyetin merkezi olmuştu.³

Abbasilerin Doğu İslâm dünyasını yok eden Moğollar tarafından yıkılmasıyla, 1250 yılında Mısır'da kurulan Memlûkler, hâkimiyetlerini Osmanlılar tarafından yıkılmalarına kadar sürdürdü.⁴ Moğolları durdurmayı başaran ve Haçlıları çıkaran Memlûkler, Mısır Abbâsî Hilâfeti'nin merkezi olmak ve Hicaz bölgesinin hâkimiyetini üstlenmekle elde etmiş oldukları en güçlü İslâm devleti olma özelliklerinin yanında, parlak bir ilmî harekete sahne oldu. Özellikle Kahire ve Dimeşk İslâm dünyasının en önemli ilim merkezi haline geldi. Moğolların ve Haçlıların baskısıyla Memlûklere sığınan Müslümanların arasında çok değerli âlimler de bulunuyordu. İlme ve ilim adamlarına önem veren sultanlar çok sayıda medrese inşa ettirdi. Hatta Makrîzî "el-Hıtat" adlı eserinde Mısırdaki ve Dimeşk'te birçok medreseden bahseder. Zâhiriyye, Mansuriyye, Nizamiyye, Müeyyediyye, Karasungûriyye, Ebûbekriyye, Sâbikiyye, ve Cemâliyye medreseleri bunlardan bazılarıdır.⁵ Memlûk sultanlarının ilmî canlılığı sağlamasıyla beraber bu dönemde birçok ilim dalında önemli şahsiyetler yetişti. Doğudaki ve batıdaki âlimlerin ilmi

¹ Zehebî, Şemsüddîn Ebî Abdillâh Muhammed b. Ahmed, *M'arifetü'l-Kurrâi'l-Kibâr alet't-Tabakât ve'l-A'sâr*, (thk. Tayyar Altıkulaç), Türkiye Diyanet Vakfı yay., İstanbul, 1995, c.3, s. 1463.

² Saîd Abdülfettâh Âşûr, *el-Müctemeu'l-Mısri fî asri selâtini'l-Memâlîk*, Kahire 1992, s. 158.

³ Ebü'l-Fidâ İsmâîl b. Ömer b. Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, Mektebetü'l Meârif, Beyrut, 1990, c.14, s.160.

⁴ Komisyon, *Türkler*, Yeni Türkiye yay., Ankara, 2002, c.12, s.136.

⁵ Makrîzî, Ebû Muhammed Takıyyüddîn Ahmed b. Alî b. Abdilkâdir b. Muhammed el-Makrîzî, *el-Hıtatü'l Makriziyye*, Mektebetü's-Segâfeti't-Dîniyye, Kahire, 1987, c.II, ss. 368, 382, 388, 390, 400.

faaliyetlerini yürütecekleri en güvenli yer Memlûk toprakları oldu. Bütün bunların sonucu olarak Memlûk şehirleri âlimlerin akın ettiği bir ilim merkezi haline geldi.

1.2. Hayatı

Burhânüddin Ebû İshâk İbrâhim b. Ömer el-Ca'berî' Suriyede Ca'ber kalesinde h.640 (m.1242) yılı başlarında doğdu.⁶ Şeyhü'l-Kurrâ, Şeyhu Beledü'l-Halîl, Takıyyüddin, İbnü's-Sirâc, İbnü'l-Müezzîn gibi çeşitli künyelerle anılmakla beraber daha çok Burhâneddîn lakabıyla ve doğduğu yer olan Ca'ber kalesine nispetle Ca'berî diye meşhur oldu.⁷ Ca'berî ilim ve irfan noktasında köklü bir âileye mensuptu. Babası Ca'ber müezzini Ömer b. İbrâhim olup şehrin ileri gelenlerinden birisiydi. Babası Ömer b. İbrâhim evlatlarının yetişmesi için büyük çaba sarf etti. Katılmış olduğu ders halkalarına, ilim meclislerine oğlu İbrâhim'i de götürerek daha küçük yaşlarda devrin ileri gelen hocalarını tanımasını ve onlardan istifâde etmesini sağladı.⁸

Ca'berî doğduğu şehirle yetinmeyip ilim, kültür ve bilgisini artırmak için Halep, Dimeşk, Musul, Bağdat gibi birçok şehre ilmî yolculuklar gerçekleştirdi.⁹ Dindar, faziletli, üstün ahlaklı, derin bilgi sahibi ve çevresinde güler yüzlü biri olarak tanınan Ca'berî bir ara Mısırda yaşasa da h. 688 yılında Beledü'l-Halîl (Filistin) şehrine yerleşti.¹⁰ Hayatının bundan sonraki kırk yılı aşkın dönemini bu şehirde ders okutarak ve kitap yazarak geçirdi. Ca'berî h. 732' de (m. 1332) Beledü'l-Halîl' de vefat etti.¹¹

⁶ Kuzey Suriye'de Fırat nehrinin orta mecrasının sol sahilinde ve Rakka'nın 50 km. batısında volkanik bir tepe üzerinde yer almaktadır. Bugün ise, 1974 yılında yapılan Tabya Barajı'nın doğusunda ve göl sularına sokulmuş durumdadır. Geniş bilgi için bkz. Taneri, Aydın, "Caber Kalesi", *DİA*, İstanbul, 2012, c.6, ss. 525-527; İbnu'l-Cezerî, Ebu'l-Hayr Şemsuddîn Muhammed b. Muhammed, *Ğâyetu'n-Nihâye fî Tabakâti'l-Kurrâ*, (nşr. Gotthelf Bergstraesser), Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 2006, c.1, s. 25.

⁷ Zehebî, *M'arifetü'l-Kurrâi'l-Kibâr*, c.3, s. 1463.

⁸ Atik, M. Kemal, "Ca'berî", *DİA*, İstanbul 2012, c.6, s. 527.

⁹ Kehhâle, Ömer Rızâ, *Mu'cemu'l-Müellifîn*, Mektebetü'l-Müsennâ, Beyrût, 1957, c. 1, s. 69.

¹⁰ Zirikli, Hayreddin, *el-A'lâm Kamusu Teracimi li-Eşheri'rriçal ve'n-Nisa*, Dâru'l-İlm li'l-Melayin, Beyrut, 2002, c. 1, s. 55.

¹¹ Bağdatlı, İsmail Paşa, *İzâh el-Meknûn fî el-Zeyli alâ Keşfü'z-Zünûn an Esâmi'l-Kütüb ve'l-Fünûn*, (tsh. M. Şerafettin Yaltkaya-Kilisli Rifat Bilge), MEB Yay., İstanbul, 1945, c. 1, s. 572.

1.3. İlmî Hayatı

Birçok ilimde eğitim alan ve özellikle kıraat ilminde öne çıkan Ca'berî, ilim halkalarının içinde olan babasının da kendisine vermiş olduğu destekle küçük yaşlarda eğitime başladı.¹² Sekiz yaşlarında babasıyla Halep'e giderek burada meşhur muhaddis Ebü'l-Haccâc Yûsuf b. Halîl'den "Cüzü İbn Arefe"yi okuyan babasına derslerde eşlik etti. Halep' ten Musul'a geçti ve burada Tâceddin Abdürrahim b. Yûnus'tan Şâfiî fikhına dair "et-Tacîz fî Muhtasari'l-Vecîz" adlı eserini okudu. Dokuz yaşında Kur'an-ı Kerîm'i ezberledi ve arkasından Ebû Amr ed-Dânî'nin "et-Teysîr"i, fıkhıta "Şücâ", el-İsfahânî'nin "Gâyetü'l-İhtisâr"ı ve "et-Tacîz fî Muhtasari'l-Vecîz" gibi eserleri ezberledi.¹³

Akâitte Selefîyye, fıkhıta Şâfiî mezhebine mensup olan Ca'berî, 1262 yılında ilmini artırmak amacıyla Bağdat'a giderek Nizâmiye medresesine girdi ve bir yandan da Müstansırıyye medresesindeki hocaların derslerine devam etti.¹⁴ Fıkıh ilmini Şâfiî fakihî Ebü'l-İz Muhammed b. Abdullah el-Basrî eş-Şâfiî' den aldı. Küçük yaşlarda okuduğu "et-Tacîz fî Muhtasari'l-Vecîz" adlı eseri burada müellifinden tekrar okudu. Yaşadığı dönemde kıraat ilminde öne çıkmış değerli hocalardan okuma fırsatı buldu. Kıraat-i Seb'a'yı Ebü'l-Hasan Ali b. Osman el-Vücûhî'den, Aşere'yi de Ebû Ali Hüseyin b. Hasan et-Tikrîtî'den okudu. Ayrıca İbnü'l-Hayr İbrâhim b. Mahmûd el-Ezcî'den de kıraat ilmine dair icâzet aldı. Gerek aldığı icazetlerle, gerekse yazdığı eserlerle devrin ulemâsının dikkatini çekti ve Bağdat âlimleri arasında yerini aldı.¹⁵

¹² İbn Kesîr, el-Bidâye, c.14, s.160.

¹³ Sübkî, Ebû Nasr Tâcüddîn Abdülvehhâb b. Alî b. Abdilkâfî, *Tabakâtu 'ş-Şâfiyyeti'l-Kübrâ*, (thk. Mahmûd Muhammed et-Tanâhî-Abdulfattâh Muhammed el-Hulv), Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî,ty., 1964, c.9, ss. 398-399.

¹⁴ Akdoğan, Muhammed, "Nizâmiye Medreseli Muhaddisler", *Diyanet İlmî Dergi*, 53/4, Ankara 2017, ss. 97-98.

¹⁵ Atik, a.g.e., s. 527.

Bağdat'da siyasi istikrarın bozulup şehirde huzursuzluğun başlamasıyla beraber ulemâ sınıfının yavaş yavaş şehri terk ettiği bir dönemde Ca'berî Bağdat'tan ayrılıp Şam'a gitti. Burada dönemin muhaddislerinden olan İbnü'l-Buhârî Ali b. Muhammed ve İbnü'l-Ba'lebekî Muhammed b. Abdurrahman'dan hadis dersleri aldı. Bir dönem sonra Şam'dan da ayrılıp Filistin'e yerleşti. Ömrünün geriye kalan kısmını burada ilmi halkalar oluşturup, birçok talebenin yetişmesine vesile olarak geçirdi.¹⁶

1.4. Hocaları

Küçük yaşlardan itibaren ilim halkalarının içinde olan Ca'berî gerçekleştirmiş olduğu ilmî yolculuklarıyla değişik alanlarda birçok hocadan ders aldı. Öne çıkan bazı hocaları şunlardır.¹⁷

1.4.1. Mevsilî, Abdürrahîm b. Muhammed

Ebü'l-Kasım Tacüddin Abdürrahim b. Muhammed b. Muhammed b. Yunus el-Mevsilî h.598 (m.1202) yılında Musul'da doğdu.¹⁸ İlimle iç içe olan bir âileye mensuptu. Babası başta olmak üzere âile büyükleri kendi devrinin meşhur âlimlerindendi. İlmî tahsilini âile muhitinde tamamladı.¹⁹ Hocaları konusunda kaynaklarda bilgi yoktur. Önemli eserleri arasında “et-Ta'cîz fi'htisâri'l-Vecîz”, “en- Nebîh fî Muhtasari't-Tenbîh”, “Cevâmi'u'l-Kelimi's-Şerîfe alâ Mezhebi'l-İmâm Ebî Hanîfe” vardır. Yetiştirdiği talebeler arasında Burhaneddin el-Ca'berî de vardır. Ca'berî, kendisinden Şâfiî fikhına dair “et-Ta'cîz fî Muhtasari'l-Vecîz” adlı eserini okudu.²⁰ Mevsilî h.671 (m.1272) yılında Bağdat'ta vefat etti.²¹

¹⁶ İbnü'l-İmâd, Ebu'l-Felah Abdülhay b. Ahmed b. Muhammed, *Şezerâtu'z-Zeheb fî Ahbâri men Zeheb*, (thk. Abdülkâdir el-Arnâût ve Mahmûd el-Arnâût), Dâru İbn Kesîr, Beyrût, 1986, c.8, s. 171.

¹⁷ Zehebî, *M'arifetü'l-Kurrâi'l-Kibâr*, c.3, ss. 1463-1465.

¹⁸ Sübkî, *Tabakâtu's-Şâfiyyeti'l-Kübrâ*, c.8, ss. 191-192.

¹⁹ Özel, Ahmet, “Mevsilî, Abdürrahîm b. Muhammed”, *DİA*, İstanbul, 2004, c.29, s. 488.

²⁰ Zehebî, Şemsüddîn Ebî Abdillâh Muhammed b. Ahmed, *el-İber fî Haberi Men Gaber*, (thk. Ebû Hâcer Muhammed es-Saîd b. Besyûni Zağlûl), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût, 1985, c.4, s.94.

²¹ İbnü'l-İmâd, *Şezerâtu'z-Zeheb fî Ahbâri men Zeheb*, c.7, s. 579.

1.4.2. Ebü'l-Hasan Ali b. Osman el-Vücûhî

Şemseddin Ebu'l-Hasen Ali b. Osman b. Abdulkâdir b. Mahmud b. Yusuf b. el-Vucûhî h.582 yılında doğdu.²² Bağdat'ın önemli âlimlerinden biriydi. Dindar, hayır sahibi ve salih bir insandı. Kıraat ilmiyle ilgilendi. Ca'berî "Kıraat-i Seb'a"yı Bağdat'ta hocası Yusuf b. el-Vucûhî'den okudu.²³ h.672 yılında Bağdat'ta vefat etti²⁴.

1.4.3. Ebû Ali Hüseyin b. Hasan et-Tikrîfî

Hüseyin b. Hasan el-Müntecübü Ebu Abdillâh et-Tikrîfî kıraatte âlim birisiydi ve kıraat vecihlerinde çok bilgiliydi. Kaynaklarda doğum tarihi geçmemektedir. Bağdat'ta Salıpazarı mescidinde ders veriyordu.²⁵ 670 yılından sonra Bağdat'ta Ca'berî'ye aşere'yi okuttu. Tikrîfî h.688 yılında vefat etti.²⁶

1.4.4. İbnü'l-Ba'lebekkî Muhammed b. Abdurrahman

Ebû Muhammed Abdurrahman b. Yusuf b. Muhammed b. Nasru'l-Hanbeli, İbnü'l-Ba'lebekkî h.611 yılında Ba'lebekk'te doğdu.²⁷ Fakîh, muhaddis, sâlih, zâhid ve âbid birisi idi. Fıkıh'tan birçok kişiyi mezun etti. Yaşadığı dönemin önemli muhaddislerindendi. Ca'berî kendisinden hadis dersleri aldı. Bir çarşamba gecesini 7 Receb'te h.688 yılında Dimeşk'te vefat etti.²⁸

1.5. Talebeleri

Ca'berî'nin ilmi şöhreti ve çağdaşı olan âlimler arasındaki yerinin yüksekliğinden dolayı dönemin tabeleri ondan ders alabilmek için çok rağbet gösterdiler. Ca'berî'nin birçok öğrencisi oldu ve bunlar arasında tanınmış âlimler de vardı. Meşhur taleberinden bazıları şunlardır.²⁹

²² İbnü'l-Cezerî, *Ğâyetü'n-Nihâye fî Tabakâti'l-Kurrâ*, c.1, s.491.

²³ Safedî, Ebu's-Safâ Selâhaddin Halîl b. İzzuddin Aybeg b. Abdullâh Abdullâh, *el-Vâfi bi'l-Vefeyât*, (thk. Ahmed el-Arnâût-Türkî Mustafâ), Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrût, 2000, c. 21 s.199.

²⁴ İbnü'l-İmâd, *Şezerâtu'z-Zehab fî Ahbâri men Zeheb*, c.7, s. 588.

²⁵ Zehebî, *M'arifetü'l-Kurrâi'l-Kibâr*, c.3, s. 1413.

²⁶ İbnü'l-Cezerî, *Ğâyetü'n-Nihâye fî Tabakâti'l-Kurrâ*, c.1, s.218.

²⁷ Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefeyât*, c. 18 s.188.

²⁸ İbnü'l-İmâd, *Şezerâtu'z-Zehab fî Ahbâri men Zeheb*, c.7, ss. 707-708.

²⁹ Atik, a.g.e., s. 527; Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefeyât*, c. 6 s.49.; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, c.14, s.160.

1.5.1. Alemüddin el-Birzâlî

Alemüddîn Ebû Muhammed el-Kâsım b. Muhammed b. Yusuf el-Birzâlî h.665 yılında Dımeşk'te doğdu. Birzâlî, dedesi ve babası ilimle meşgul olduğu için âilesinin de teşvikiyle küçük yaşlarda Kur'an-ı Kerîm'i ezberleyip hadis derslerine dinleyici olarak katılmaya başladı. Bu dönemden sonra hadise karşı ilgisi arttı ve diğer âlimlerden de ders almak için 1286 yılından itibaren Halep, Ba'lebek, Kudüs, Hama, Mekke, Medine ve Mısır gibi yerlere ilim öğrenmek için yolculuklar yaptı.³⁰ İyi bir müallim olmasının yanında yazısının güzelliğiyle de meşhur olan Birzâlî Şam'daki Eşrefiyye, Zahiriyye, Nüriyye ve Nefisiyye dârü'l-hadislerinde değişik makamlarda görev yaptı.³¹ “el-Muktefî”, “el-Muntekâ”, “Mu'cemu's-Şüyuh”, “Kitabü's-Şürut” gibi önemli eserleri vardır. Birzâlî hac görevini îfâ ederken Mekke ile Medine arasında h.739'da vefat etti.³²

1.5.2. Şemseddin ez-Zehebî

Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî h.673'te Dımaşk Batna'da doğdu. Hadis hâfızı, tarihçi ve kıraat âlimi olan Zehebî Türkmen asıllı bir âileye mensuptur.³³ Babası Şehâbeddin Ahmed altın işiyle uğraştı ve bu nedenle Zehebî babasının sanatıyla anıldı. Küçük yaşlarda ilimle uğraşmaya başlayan Zehebî gençlik yıllarında kıraat ilmine ağırlık verdi. Ebû Abdillah b. Cibrîl el-Mısırî'den yedi kıraate göre bir hatim okudu. Kıraat ilmindeki ilerlemesini değişik hocalara talebelik yaparak devam ettirdi. On sekiz yaşında hadis tahsiline başlayan Zehebî çok faydalandığı hocası Alemüddin el-Birzâlî'nin teşvik etmesiyle hadis ilmini çok sevdi ve bu ilimde derinleşti.³⁴

Zehebî kıraat, hadis, nahiv, edebiyat, şiir, tarih gibi çeşitli alanlarda pek çok eseri Ca'berî gibi devrin önemli hocalarından dinledi ve bazı kitapları tekrar tekrar okudu. Özellikle hadis, tarih ve terâcim konularında emsalsiz bir âlim haline geldi. Takvâsıyla tanınan, sâlih kişiliği olan iyiliksever Zehebî, ilmî şahsiyetiyle herkesin

³⁰ Yardım, Ali, “Birzâlî”, *DİA*, İstanbul, 2004, c.6, s. 216.

³¹ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, c.14, s.160.

³² İbnü'l-İmâd, *Şezerâtu'z-Zeheb fî Ahbâri men Zeheb*, c.8, ss. 214-215.

³³ Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefeyât*, c. 2, ss.114-118.

³⁴ Sübkî, *Tabakâtu's-Şâfi iyyeti'l-Kübrâ*, c. 9, ss. 100-105.

dikkatini çekmiş ve eserlerini okumak, dinlemek için ilim âşıkları her taraftan Dımeşk'e akın etti. Çeşitli medreselerde uzun yıllar ders okuttu. Telif, ihtisar ve tahrîc türünde 300'e yakın eser kaleme aldı. "Târihü'l-İslâm ve Vefeyâtü'l-Meşâhiri vel-A'lâm", "Tezkirâtü'l-Huffâz", "et-Telvîhât fî İlmi'l-Kıraat", "Tesmiyetü Rical Sahîhu Müslim", "Siyeru A'lâmü'n-Nübelâ", "Ma'rifetü'l-Kurrâi'l-Kibâr Alet-Tabakâti Ve'l-A'sâr", "Mîzânü'l-İ'tidâl fî Nakdir-Ricâl", "el-Mûkızatü fî İlmi Müstelahi'l-Hadîs", "et-Tıbbü'n-Nebevî" önemli eserleri arasında sayılabilir. Zehebî h.748 yılında Dımeşk'te vefat etti.³⁵

1.5.3. Şemseddin İbnü'l-Lebbân

Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Abdilmü'min el-İs'irdî İbnü'l-Lebbân h.679'da Dımeşk'ta doğdu.³⁶ Kur'an okumayı ve kıraat ilmini Şeyhü'l-Kurrâ olan babasından öğrendi. Kur'an, ıkıh, Arap dili, hadis alanlarında kendini iyi yetiştirdi. Arap diline ait ilimleri, nahivci Ebû Abdullah Şemseddin Muhammed b. Ebü'l-Feth el-Ba'lı'den okudu. Burhâneddin el-Ca'berî, Ebû Bekir Cemâleddin İbn Sücmân eş-Şerîşî, Kemâleddin İbnü'z-Zemelkânî ve Sadreddin İbnü'l-Vekîl gibi âlimlerden fıkıh dersleri; Ali b. Muhammed el-Yûnînî, Ebû Hafs İbnü'l-Kavvâs ve İbrâhim b. Abdurrahman el-Fezârî, Tâceddin Ali b. Ahmed el-Garrâfî'den de hadis dersleri aldı.³⁷ Şuaybiyye Köprüsü civarındaki Efrem Camiî'nde imamlık yaptı. Konuşmalarıyla halkın ve ileri gelenlerinin ilgisini çekti ve vahdet-i vücûd'a dair söylemlerinden dolayı bir dönem yargılandı. "Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Kerîm", "İzâletü'ş-Şübühât ani'l-Âyât ve'l-Ehâdîsi'l-Müteşâbihât", "Şerhu'l-Elfiyye fi'n-Nahv" önemli eserleri arasında sayılabilir. Kahire'deki Aksungur Camiî hatipliği görevinde iken 749 tarihinde vefat etti.³⁸

1.5.4. Semîn el-Halebî

Kaynaklarda doğum tarihi belirtilmeyen Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Yûsuf b. İbrâhîm Abdiddâim el-Halebî, Halep'te dünyaya gelmiş ve es-Semîn el-

³⁵ İbn Kesîr, el-Bidâye, c.14, s. 225.

³⁶ Akpınar, Cemil, "İbnü'l-Lebbân", *DİA*, İstanbul, 2012, c.21, ss. 119-121

³⁷ İbnü'l-İmâd, *Şezerâtu'z-Zeheb fî Ahbâri men Zeheb*, c.8, s. 279.

³⁸ Yâfî, Afîdüddîn Abdullah b. Es'ad b. Alî el-Yemânî, *Mir'âtu'l-Cenân ve İbretü'l-Yakzân fî Ma'rifeti Havâdisi'z-Zamân*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût, 1997, c.4 ss. 248-249.

Halebî ismiyle meşhur olmuştur.³⁹ el-Halebî; çocukluk dönemini, gençlik yıllarını Halep'te geçiren ve daha sonra Mısır'a yerleşip oradaki meşhur âlimlerden ders alarak yetişen bir âlimdir. Ebû Hayyân el-Endelüsî, Muhammed b. Nemîr İbnu's-Serrâc, Dâvud el-Kinânî ed-Debâbîsî, Takiyüddîn es-Sâiğ gibi âlimlerden ders almıştır. Ayrıca dönemin zirve ismi, Filistinde kıraat dersleri veren Ca'berî'nin ilminden de istifade etti.⁴⁰ Şâfiî mezhebine mensup fakih, nahiv, kıraat âlimi olan el-Halebî Mısır'da İbn Tolun ve İmam Şâfiî camilerinde kıraat ve nahiv dersleri vermiş ve döneminin meşhur âlimleri arasına girdi. “ed-Durru'l-Masûn fî Ulûmi'l-Kitâbi'l-Meknûn”, “Umdetu'l-Huffâz fî Tefsîri Eşrefi'l-Elfâz”, “el-'İkdu'n-Nadîd fî Şerhi'l-Kasîd”, “el-Kavlu'l-Vecîz fî Ahkami'l-Kitâbi'l-Azîz” eserlerindedir.⁴¹ Kadı nâibliği ve evkaf nâzırlığı gibi görevler de yapan el-Halebî h.756 vefat etti.⁴²

1.5.5.Takiyyüddin es-Sübki

Ebü'l-Hasen Takiyyüddîn Alî b. Abdilkâfi b. Alî b. Temmâm es-Sübki h.683 yılında Mısır'ın Sübk köyünde doğdu.⁴³ Fıkıh, tefsîr, hadîs, kıraat, lügat ve nahiv âlimi Sübkî küçük yaşlarda ilimle meşgul olmaya başladı ve ilk eğitimini babasından, başka âlimlerden de aldıktan sonra babasıyla beraber Kahire'ye gitti. Ezberlemiş olduğu kitapları meşhûr âlim İbn Binti'l-Eaz'a ve diğer âlimlere okudu. İbn Dakîku'l-îd, Burhâneddîn el-Ca'berî, Necmeddin İbnü'r-Rifâ, Alemüddin el-İrâkî, Takiyyüddin İbnü's-Sâiğ, Abdülmü'min b. Halef ed-Dimyâfî, Yûsuf b. Abdurrahman el-Mizzî, Ebû Hayyân el-Endelüsî ve İbn Atâullah el-İskenderî gibi âlimlerden fıkıh, usul, kelâm, mantık, nahiv, lügat, tefsir, kıraat, hadis ve tasavvuf dersleri aldı. Hadis ilmi için bazı şehirlere ilmî yolculuklar gerçekleştirdi.⁴⁴

İbn Tolun Camiî meşihatlığı, Dimeşk kadı'l-kudâtlığı, Emeviyye Camiî hatipliği, Eşrefiyye Dârülhadisi meşihatlığı gibi çeşitli görevlerin yanında, eş-Şâmiyyetü'l-Berrâniyye, Gazzâliyye, el-Âdiliyyetü'l-Kübrâ, Atabekiyye, Mesrûriyye

³⁹ Kehhâle, *Mu'cemu'l-Müellifîn*, c. 2, s. 211.

⁴⁰ İbnü'l-İmâd, *Şezerâtu'z-Zeheb fî Ahbâri men Zeheb*, c.8, s. 307.

⁴¹ Zirikli, *el-A'lâm*, c. 1, s. 274.

⁴² İbnu'l-Cezerî, *Ğâyetu'n-Nihâye fî Tabakâti'l-Kurrâ*, c.1, s.138.

⁴³ Aybakan, Bilal, “Sübki Takiyyüddin”, *DİA*, İstanbul, 2012, c.38, ss. 14-15.

⁴⁴ Zehebî, *el-İber*, c.4, s.168.

medreselerinde de müderrislik yaptı. Birçok alanda çok sayıda eser yazan Sübkî'nin, “Aḥkâmü Küll ve mâ aleyhi Tedül”, “Tekmiletü'l-Mecmûu fî Şerhi'l-Mühezzeb”, “et-Tahbirü'l-Müzehheb fî Tarîri'l-Mezheb”, “Er-Rakmü'l-İbrizî fî Şerhi Muhtasari't-Tibrîzî”, “Şifaü's-Sikâm fî Ziyâret-i Hayri'l-Enâm aleyhi's-Salâtü Vesselâm”, “et-Temhîd fîmâ Yecibü fîhi't-Taḥdîd” gibi önemli eserleri vardır. Hayatının büyük bir kısmını telif, fetva ve tadrîs faaliyetlerine adayan Sübkî h.756 yılında Kahire'de vefat etmiştir.⁴⁵

1.6. Eserleri

Ca'berî her ne kadar kıraat ilminde öne çıksa da pek çok ilimde eğitim almış ve değişik alanlarda eserler meydana getirmiştir.⁴⁶ Kaynaklar da kıraat âlimi, fakih, muhaddis olarak nitelendirilmesi⁴⁷ onun çok yönlü bir âlim olduğunu göstermektedir. Bazı tabakat kitaplarında yüzden fazla eseri zikredildiği gibi⁴⁸, Ca'berî değişik ilim dallarında 150 kadar eserinin isimlerini sıraladığı “el-Hibâtü'l-Heniyyât fî'l-Musannefeti'l-Ca'berîyyât”⁴⁹ adlı bir risâle de yazmıştır. Bu risâlenin tahkiki yapılmış olup eserler konularına göre sınıflandırılmıştır.⁵⁰ Ne yazık ki Câ'berî'nin isimlerini yazdığı eserlerinin birçoğunun kütüphanelerde herhangi bir nüshası mevcut değildir. Bizde kütüphanelerde nüshası bulunan bazı önemli eserlerini sıralayacağız.

⁴⁵ İbnu'l-Cezerî, *Ğâyetü'n-nihâye fî tabakâti'l-kurrâ*, , c.1, s. 487.

⁴⁶ Bağdatlı, İsmail Paşa, *Hediyyetü'l-ârifîn esmâi'l-müellifîn ve âsârü'l-musannaḥîn*, (tsh. Kılıslı Rıfat Bilge-İbnülemin Mahmûd Kemal İnal), Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1951, c.1, ss. 14-15.

⁴⁷ Zehebî, *M'arifetü'l-Kurrâi'l-Kibâr*, c.3, s. 1463.

⁴⁸ İbnü'l-İmâd, *Şezerâtu'z-Zeheb fî Ahbâri men Zeheb*, c.8, s. 171.; Zirikli, Hayreddin, *el-A'lâm Kamusu teracimi li-eşheri'rrical ve'n-nisa*, c. 1, s. 55.

⁴⁹ Darü'l-kütübi'l-Mısriyye, Mecami', nr. 50.

⁵⁰ Zamyâ, Abbas Sâmirâ Muhammed, “el-Hibâtü'l-Heniyyât fî'l-Musannefeti'l-Ca'berîyyât”, *Ma'hedi'l-Mahdudâti'l-Arabiyye*, 54/2, Kahire, 2010, ss. 34-44.

1.6.1. Kur'an İlimlerine Dair Eserleri

1- Ukudü'l-Cümân fî Tecvîdi'l-Kur'an: Tecvid ilminin önemli meselelerini anlatmaktadır ve 802 beyitlik bir manzume olup muhtelif yazma nüshaları mevcuttur⁵¹.

2- Kuyûdu'l-Vâziha fî Tecvîdi'l-Fâtiha: Fâtiha sûresinin tecvidini konu alan 22 beyitlik bir eserdir. Değişik kütüphanelerde yazma nüshaları mevcuttur.⁵²

3- Nüzhetü'l-Berere fî Kırâati'l-Eimmeti'l-Aşera: Farklı nüshaları mevcut olan eser⁵³, meşhur on kıraat imamının usul ve kaidelerini ele almıştır. Ca'berî'nin Bağdat'ta bulunduğu sırada telif ettiği bu eserini hocalarından Ebû Ali Hüseyin b. Hasan et-Tikrîfî de kendisinden dinlemiştir.⁵⁴

4- Nehcü'd-Demâse fî Kırâeti's-Selâse: Ca'berî'nin bu eseri "Nehcü'd-Demâse fî Nazmi'l Kırâati's-Selâse" olarak da bilinmektedir. Mütevâtir yedi kıraatin imamlarına ilâve olarak üç imamın kıraatiyle alâkalı bir eserdir.⁵⁵

5- Kenzü'l-Meânî fî Şerhi Hırzü'l-Emânî: Câ'berî'nin yazmış olduğu eserler içinde en önemlisidir. Ebü'l-Kâsım eş-Şâtîbî'nin Kıraat-i Seb'a konusunda manzum olarak yazmış olduğu 1173 beyitten meydana gelen "Hırzü'l-Emânî" adlı eserinin şerhidir. İki ciltten oluşmaktadır. Kütüphanelerde birçok yazma nüshası bulunmaktadır.⁵⁶

6- el-Meded fî Marifeti'l-Aded: Sûrelerin Kur'andaki sıraları, Mekkî mi Medenî mi olduğu, âyet, kelime ve harf sayıları ve fâsılalarını anlatan bir eserdir.⁵⁷

7- Hadîkatü'z-Zeher fî Addi Â-yi's-Süver: Âyet sayıları hakkında 58 beyitlik manzum bir eserdir.⁵⁸

⁵¹ Süleymaniye Ktp., Kılıç Ali Paşa, nr. 1029/85b -106a.

⁵² Köprülü Yazma Eser Kütüphanesi, Hafız Ahmed Paşa, nr. 34 Ha 3/3.

⁵³ Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 36/39 ; Bankipûr Hudâbahş Ktp., nr. 1426/39.

⁵⁴ Atik, a.g.e., s. 527.

⁵⁵ Yusuf ağa Ktp., nr. 6708.

⁵⁶ Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 47/215; Denizli, nr. 10/154; İbrâhim Efendi, nr. 24/316, Lâleli, nr. 52/416; Şehid Ali Paşa, nr. 18/401; Nuru osmaniye Ktp., nr. 45.

⁵⁷ Süleymaniye Ktp., Çelebi Abdullah Efendi, nr. 13/3, vr. 101b-147a.

8- Hüsnu'l-Meded fî Ma'rifeti Fenni'l-Aded: Ca'berî'nin bu eserinde Kur'an-ı Kerîm'in sûre, âyet, kelime, harf sayılarını ve fâsılalarına ait genel bilgiler verilmiştir. el-Meded fî Marifeti'l-Aded adlı risâlesinin genişletilmiş hâlidir. Tahkiki yapılmıştır.⁵⁹

9- Nefîsü'l-İczâ fî Marifeti'l-Eczâ: Bu eser “Kitâbü'l-İczâ fî Marifeti'l-Eczâ” adıyla da bilinmektedir. Kur'an-ı Kerîm'in cüz, hizip vb. bölümlere ayrılmasıyla alakalı rivâyetleri ele almaktadır.⁶⁰

10- Esbâbü'n-Nüzûl: Sûrelerin nüzul sebeplerini anlatan bir eserdir.⁶¹

11- Cemîletü Erbâbi'l-Merâsîd fî Şerhi Akîleti Etrâbi'l-Kasâid: Bu eser “el-Ebhâsü'l-Cemîle Şerhu'l-Akîle” adıyla da bilinmektedir. Ebü'l-Kâsım eş-Şâtîbî'nin resm-i hat konusunda yazdığı “el-Kasîdetü'r-Râiyye” adlı eserine yazılmış bir şerhdir.⁶²

12- Vesfî'l-İhtidâ fî'l Vakfî ve'l-İbtidâ: “Vesâye'l-İhtidâ fî'l Vakfî ve'l-İbtidâ” olarak da bilinen eser vakıf ve ibtidâ kurallarını anlatmaktadır.⁶³

1.6.2. Diğer İlimlere Dair Eserleri

1- Rüsûmü't-Tahdîs fî Ulûmü'l-Hadîs: Bu eser “Rüsûmü'l-Hadîs” olarak da bilinmektedir. İbnü's-Salâh'ın “Ulûmü'l-hadîs” adlı eserinin özeti olup sonuna fıkıh ve usule dair bazı konular ilâve edilmiştir.⁶⁴

2- Rüsûhu'l-Ahbâr fî Mensûhi'l-Ahbâr: Nâsîh ve mensuh hadislerin konularına göre tertip edildiği bir eser olup Hasan Muhammed Makbûlî el-Ehdel tarafından tahkik edilerek neşredilmiştir (Beyrut 1409/1988).

⁵⁸ İlahiyat Fakültesi Ktp., Üsküdarlı, nr. 36/169a-170b; Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 59-10/67b-68a, Kılıç ali Paşa, nr. 1029/209b-210a.

⁵⁹ Ca'berî, İbrâhim b. Ömer, *Hüsnu'l Meded fî Fenni'l-Aded*, (thk. Cemal b. Seyyid Rıfâ'î eş-Şâyib), Mektebetü Evlâdü's-Şeyhi lit-Türâsi, Gize / Mısır, 2005; Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi, nr. 362/2, vr. 17b-52a; Hamidiye, nr. 18/1, vr. 1b-76a.

⁶⁰ Süleymaniye Ktp., İbrâhim Efendi, nr. 14/46b-57a.

⁶¹ Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 654, vr. 32b-133a.

⁶² Süleymaniye Ktp., Kadızâde Mehmed Efendi, nr. 7/181;Reşid Efendi, nr. 1255/200.

⁶³ Trabzon ktp., nr. 418.

⁶⁴ Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 1637, vr. 54b-90a; Dârü'l-kütübi'l-Mısriyye, Mecâmî', nr.50.

3- *Mevâhibü'l-Vefâ fî Menâkıbü'ş-Şâfi'*: İmam-ı Şâfi'nin hayatını, hükümlerini konu edinen ve on bölümden oluşan, tahkiki yapılmış bir eserdir.⁶⁵

4- *Kitâbü'l-Erbaîn fi'l-Ahkâm li-Nefi'l-Enâm*: Eserde, ibâdât ve muâmelâta dair konuların yer aldığı kırk hadis bir araya getirilmiştir. Bu eser “*Kitâbü'l-Erbaîn fi'l-Hadîs*” olarak da bilinmektedir.⁶⁶

5- *Tetimmatü't-Tatârîz fî Şerhi't-Ta'cîz*: Ca'berî Musul'da hocası Tâceddin Abdürrahim b. Yûnus'tan, Şâfiî fihhına dair *et-Tacîz fî Muhtasari'l-Vecîz* adlı eserini okumuştur.⁶⁷ Bu esere yazdığı bir şerh olduğu anlaşılmaktadır.

6- *Nazmü'l-Leâlî*: Bu manzum eser “*Nazmü'l-Ferâiz*” olarak da anılmaktadır. Ferâiz ilminin ana hatlarıyla anlatıldığı bir eserdir.⁶⁸

7- *Mevâidü'l-Kirâm fî Mevlidi'n-Nebî aleyhi's-Selâm*: Hz. Peygamberin (s.a.v.) mucizelerini ve peygamberliğini anlatan bir eserdir.⁶⁹

8- *İlâmü'z-Zurefâ fî Eyyâmi'l-Hulefâ*: Tarihi bilgilerin ve bazı biyografik içeriklerin yer aldığı bir eserdir.⁷⁰

1.7. Kıraat İlmindeki Yeri

Ca'berî pek çok ilimde eğitim almış olmasına rağmen kıraat ilminde öne çıkmıştır. Gerek almış olduğu icâzetlerle gerekse yazmış olduğu eserlerle devrin ulemâsının dikkatini çekmiştir.⁷¹ Neredeyse bütün tabakat kitaplarında “*Şeyhu'l-Kurrâ*” diye nitelenen Ca'berî, bu nitelme ile kıraat ilminde çok önemli bir makamda olduğunu göstermiş ve bu alanda kendini kabul ettirmiştir. Üstün ahlaklı derin bilgi sahibi olan Ca'berî, doğduğu şehirle yetinmeyip ilim, kültür ve bilgisini

⁶⁵ Ca'berî, İbrâhim b. Ömer, *Mevâhibü'l-Vefâ fî Menâkıbü'ş-Şâfi'*, (thk. Mahmud el-Hadrî-Münîr Ahmed el-Vakâr), Merkezü Ümmü'l-Kurâ., Pakistan, 2004.

⁶⁶ Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 506/2, vr. 8.

⁶⁷ Yâfi'î, *Mir'âtu'l-Cenân*, c.4 s.214.

⁶⁸ Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 4827/3, vr. 18.

⁶⁹ Zâhiriyye Ktp., nr. 771, 23 varak; Dâru'l-kütübi'l-Mısriyye, Teymûr, nr. 769.

⁷⁰ Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 39

⁷¹ Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefeyât*, c. 6 s.49.

artırmak için, Halep, Dımeşk, Musul, Bağdat gibi birçok şehre ilmî yolculuklar gerçekleştirmiş ve bu şehirlerin ilmi birikiminden faydalanıp başta kıraat olmak üzere Kur'an ilimlerinde çok mesafe katetmiş bir âlimdir. Hizmetlerinden dolayı İslâm âleminde önemli bir yere sahip olmuş ve kıraat ilminin seyrine yön vermiş değerlerdendir.⁷²

Kıraat ilmindeki üstünlüğü ve ihtisası ile tanınan Ca'berî kendisinden sonra bu ilmi devam ettirecek birçok talebe yetiştirmiştir.⁷³ “Kenzü'l-Meânî fî Şerhi Hırzû'l-Emâni”, “Nüzhetü'l-Berere fî Kırââtî'l-Eimmeti'l-Âşere”, “Hüsnu'l-Meded fî Ma'rifeti Fenni'l-Aded”, “Ukudü'l-Cümân fî Tecvîdi'l-Kur'an” gibi eserleri incelendiğinde kıraat ilminin bütün alanlarına dair birçok eseri kaleme aldığı görülecek ve alanında ne kadar derin bir bilgi sahibi olduğu anlaşılacaktır.⁷⁴

⁷² Muhaysin, Muhammed Sâlim, *Mu'cemu'l-Huffâzi'l-Kur'ân abre't-Târîh*, Dâru'l-Cil, Beyrût, 1992, c. II, ss. 15-16.

⁷³ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, c.14, s.160.

⁷⁴ Zehebî, *M'arifetü'l-Kurrâi'l-Kibâr*, c.3, s. 1463.

İKİNCİ BÖLÜM

ÂYETLERİN SAYISI

Allah'ın (c.c.) sonsuz ilmine, Hz. Peygamberin (s.a.v.) doğruluğuna, Kur'an-ı Kerim'in eşsizliğine birer delil olan âyetlerin sayısı ile ilgili genel olarak basmakalıp bazı rakamlar söylene de bu konu ihtilafli bir meseledir. Hz. Peygamberin bildirdiği, vahiy kâtiplerine de bu şekilde yazdırdığı âyet-i kerîmeleri sayanlar sahabiye, tâbiîne ve kıraat imamlarına göre farklı rivâyetlerle muhtelif sayılar öne sürmüşlerdir. Gelen rivâyetleri ve âyetlerin fâsılalarını da dikkate alarak 6236, 6210, 6216 veya halk arasında yaygın olan 6666 gibi daha birçok değişik rakamlar söylemişlerdir. Hz. Peygamberin (s.a.v.) değişik zaman ve ortamlarda bazı âyetleri birleştirerek okuması veya vakfetmesi, besmelenin müstakil bir âyet olup olmaması, Huruf-u Mukattaa ile ilgili ihtilaflar, bazı âyetlerin birden fazla âyet sayılması, birden fazla âyetin bir âyet sayılması gibi durumlar başlıca nedenler olarak gösterilebilir.

2.1. Âyet Nedir?

2.1.1. Âyetin Sözlük Anlamı

“Âyet” kelimesi lügatte; iz, eser, nişan, belirti, açık alâmet, ibret, kesin kanıt, delil, işâret, şaşırtıcı şey, mûcize, hârika, örnek, model, herhengi bir kitapta bölüm anlamlarına gelmektedir.⁷⁵ Çoğulu “ây” veya “âyât”tır. Ayrıca bu kelime Arapların dilinde cemâat manasında da kullanılmaktadır.⁷⁶ Âyet kelimesi Kur'an'da tekil ve çoğul şeklinde 382 defa geçmektedir.⁷⁷ Âyetin bütün mânâları Kur'an-ı Kerim'de çeşitli vesilelerle kullanılmaktadır. Bunları örnekleriyle sıralayalım.

2.1.1.1. Mûcize Anlamına Gelmesi

Peygamberlerin Allah tarafından görevlendirilmiş elçiler olduklarını ispat eden olağanüstü mûcizevî olaylar ve inkârda direnen toplumların başına gelen felaketler Kur'an-ı Kerim'de âyet diye ifade edilmiştir.

⁷⁵ İbn Manzur, Muhammed bn. Mükerrrem, *Lisânü'l-Arab*, Dâru'l-Meârif, Beyrut, ty., c. 14, s. 61; Mutçalı, Serdar, *Arapça-Türkçe Sözlük*, Dağarcık yay., İstanbul, 1995, s.34.

⁷⁶ Zerkeşi, Bedruddin Muhammed b. Abdullah, *el-Burhân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, (thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim), Mektebetü Dâru't-Türâs, Kahire, 1984, c.1, s. 266.

⁷⁷ Yavuz, Şevki-Çetin, Abdurrahman, “Âyet”, *DİA*, İstanbul, 2012, c. 4, s. 242.

﴿سَلِّ بَنِي إِسْرَائِيلَ كَمَا آتَيْنَاهُمْ مِّنْ آيَاتِهِ بَيِّنَةٍ وَمَنْ يُبَدِّلْ نِعْمَةَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُ فَإِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ﴾

“İsrâiloğullarına sor kendilerine nice apaçık mûcizeler verdik.”⁷⁸

2.1.1.2. Alâmet Anlamına Gelmesi

Kıyâmetin kopması vb. meydana gelecek olan bazı olaylar veya inkârcıların inanması için beledikleri bazı işaretiler, alâmetler Kur'an'ı Kerim'de âyet diye ifade edilmiştir.

﴿إِنَّ آيَةَ مُلْكِهِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ التَّابُوتُ فِيهِ سَكِينَةٌ مِّنْ رَبِّكُمْ﴾

“Onun hükümdarlığının alâmeti Tâbût'un size gelmesidir.”⁷⁹

2.1.1.3. İbret Anlamına Gelmesi

Allah (c.c.) geçmiş milletlerin başına gelen bazı olayları anlattıktan sonra mü'minler başta olmak üzere insanların bu olaylardan ders almalarını istemekte ve bu durum Kur'an-ı Kerim'de âyet diye ifade edilmektedir.

﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ﴾

“Şüphesiz bunda mü'minler için bir ibret vardır.”⁸⁰

2.1.1.4. Delil Anlamına Gelmesi

Yüce Allah'ın varlığını, birliğini ve kudretini göstereden deliller çoğunlukla Kur'an'ı Kerim'de âyet diye ifade edilmiştir.

﴿وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾

“Onun delillerinden biride göklerin ve yerin yaratılmasıdır.”⁸¹

⁷⁸ Bakara, 2/211.

⁷⁹ Bakara, 2/248.

⁸⁰ Hicr, 15/77.

⁸¹ Rûm, 30/22.

2.1.1.5. Kur'an Âyetleri Anlamına Gelmesi

Kur'an'ı Kerim'in tamamı, belli bölümleri, sonu ve başı belli olan, uzun veya kısa bir harf veya birkaç kelime veya cümleden oluşan kelimeler de Kur'an'da âyet diye ifade edilmektedir.

﴿تِلْكَ آيَاتُ اللَّهِ تَنْتَلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ﴾

“İşte bunlar Allah'ın âyetleridir. Biz onları sana hak olarak okuyoruz.”⁸²

2.1.2. Âyetin Terim Anlamı

Kur'an-ı Kerim harflerinden bir fâsıla ile ayrılmış olan bölümlerinden her birine bir âyet denir.⁸³ Sûrelerin içinde evvelinden ve sonundan munkatî olan bir veya birkaç cümleden mürekkep bir kelimedir.⁸⁴ Sonu ve başı belli olan, uzun veya kısa, bir harf veya birkaç kelime veya cümleden oluşan kelimelere âyet denir.⁸⁵ Kur'an'dan bir sûre bulunup başlangıcı ve sonu olan belli bölümlerden her biri için kullanılan bir ifadedir.⁸⁶ Allah'ın varlığına peygamberlerin doğruluğuna işaret eden delil ve mûcize anlamında, ayrıca Kur'an-ı Kerîm sûrelerinin belli bölümlerinden her biri için kullanılan bir terim.⁸⁷

İşte âyet kelimesinin İslâm kültüründe kullanılan en özel manası bu olup, aklımıza gelen ilk ifade budur. Âyetlerin çoğu bir veya birkaç cümleden oluşan birer sözdür fakat âyetlerin her birini bir cümle gibi değerlendirmemek gerekir. Bir cümle olan âyetler olduğu⁸⁸ gibi birkaç cümleden meydana gelen âyetler de vardır.⁸⁹ Cümle oluşturmayıp özel bir sıfat olan âyetler vâir olduğu⁹⁰ gibi, Hurûf-u Mukattaâ⁹¹ gibi

⁸² Bakara, 2/252.

⁸³ Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, *Hak Dîni Kur'an Dili*, Zehraveyn yay., yy, ty, c. 1, s. 16.

⁸⁴ Cerrahoğlu, İsmail, *Tefsir Usûlü*, Türkiye Diyanet Vakfı yay., Ankara, 2017, s. 61.

⁸⁵ Komisyon, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, DİB yay., Ankara, 2007, s. 44.

⁸⁶ Zürkânî, Muhammed Abdülazım, *Menâfihü'l-İrfân fî Ulûmi'l-Kur'an*, Matbâatü İsa'l-Bâyı'l-Halebî, c. 1, s. 339.

⁸⁷ Yavuz -Çetin, a.g.e., c. 4, s. 242.

⁸⁸ Yusuf, 12/16; Kehf, 18/85; Şuarâ, 26/141.

⁸⁹ Nisâ, 4/79; Ra'd, 13/26; Ahzab, 33/5.

⁹⁰ Fâtîha, 1/2.

⁹¹ Bakara, 2/1; Hud, 11/1.

lafız itibariyle cümle yapısına girmeyen âyetler de vardır.⁹² Bütün bunlarla beraber birçok hükümleri veya cümleleri anlatan uzun uzun âyetlerin yanında⁹³ bir âyet sayılıp bir hüküm ifade etmeyen âyetler de vardır.⁹⁴

Son devir İslâm âlimleri mutlak anlamda âyeti iki kısma ayırmışlardır. Birincisi, fiilî âyetlerdir. Kâinattaki sayısız çeşitlilik ve farklılıkları devamlı bir düzen ve kanuna bağlayan Allah'ın varlığını, birliğini ve yüce sıfatlarını gösteren ve yaratıkların taşıdığı özelliklerden çıkarılan delillerin hepsi bu tür fiilî âyetleri meydana getirir. Bunlara “kevnî”, “tekvînî” veya “ilmî âyet” de denilmektedir.

Ulûhiyyete işaret eden âyetler de kendi içinde sadece âlimlerin farkına varabileceği tabiat kanunlarında vâir olan âyetler, güneş ve ay tutulması, gök gürlemesi gibi herkesin görebileceği âyetler, mucizeler gibi olağan üstü âyetler şeklinde üç kısma ayrılmaktadır. İkincisine gelince Peygamberlere indirilen ilâhî kitapların tamamı bu türden âyetleri içermektedir. Bunlar fiilî âyetlere işaret eder ve insanlar tarafından kolaylıkla anlaşılmaları için gerekli olan açıklamaları içinde bulundurur. Bunlara “teşriî”, “tenzîlî” ve “vahyî âyetler” de denilmektedir.⁹⁵

İslâm âlimleri âyetleri çeşitli yönlerden tasnife tâbi tutarak manası belirgin olanlara Muhkem, birkaç mânâyâ gelebilenlere Müteşâbih; mânâsı açıklama gerektirecek şekilde kapalı olanlara Mücmel, mânâsı açıklanmış kapalılığı giderilmiş olanlara Mübeyyen veya Müfesser; hicretten önce indirilen âyetlere Mekkî, hicretten sonra indirilenlere de Medenî; Hz. Peygamber yeryüzünde veya gökte yani mi'racda iken inen âyetlere Arzî-Semavî; hazarda veya seferde iken inenlere Hazarî-Seferî; gündüz veya gece inenlere Nehârî-Leylî; yaz veya kış mevsiminde inenlere Sayfî-Şitâî; yatakta-uykulu halde iken inenlere Firâşî-Nevmî; bir âyetin hükmünü daha sonra gelen bir âyetle kaldırırsa Nâsîh, hükmü kaldırılan âyete de Mensûh demişlerdir.⁹⁶

⁹² Rahman, 55/1-64

⁹³ Bakara, 2/282; Mâide, 5/6.

⁹⁴ Fecr, 89/1; Duhâ, 93/1; Asr, 103/1.

⁹⁵ Demirci, Muhsin, *Tefsir Usûlî*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı yay., İstanbul, 2017, ss. 98-99.

⁹⁶ Suyutî, Celaluddin, *el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 2016, ss. 35-73.

2.2. Âyetlerin Tertîbi

Kur'an-ı Kerim âyetlerinin sûre içerisindeki sıralanışı Hz. Peygamber'in emriyle oluşmuştur.⁹⁷ İslâm âlimleri âyetlerin tertîbinin tevkîfi olduğu hususunda ittifak halindedirler.⁹⁸ Bu konuda re'yy ve ictehad söz konusu olmadığı gibi bu durum Müslümanlar arasında da hiçbir ihtilâfa sebep olmamıştır.⁹⁹ Çünkü Cebrâil (a.s.) Hz. Peygamber'e vahiy getirdikçe her âyetin konulacağı sûreyi ve yerini bildiriyordu. İnen âyetleri Allah Rasûlü (s.a.v.) ashabına okuyor, vahiy kâtiplerine de o âyeti, Cebrâil'in öğrettiği şekilde ilgili sûreye yazmalarını emrediyor, gerekli tashihi yapmak üzere kâtibe, yazdığını okumasını istiyordu ve böylece ilahi düzene göre âyetlerin tertibini sağlıyordu.¹⁰⁰ Zeyd b. Sâbit bu hususu bize şöyle anlatmaktadır: "Rasûlullah (s.a.v.) bana vahiy yazdırıyor ve bitirince de yazdığım vahiy okutturuyordu. Eğer herhangi bir yanlış veya noksan bulursa, bunu hemen düzelttiriyordu. Bende ancak ondan sonra kalkıp söz konusu vahiy insanlara bildiriyordum."¹⁰¹ Hz. Peygamber (s.a.v.) gelen vahiy erkeklere okuduğu gibi kadınlara da ayrıca tebliğ ediyor, ashabına va'z ederken, namaz kıldırırken veya günlük hayatta meydana gelen meselelerde hüküm verirken tekrar tekrar okuyup, âyetlerin ahkâmından bahsediyordu. Ashab da, Hz. Peygamber'den öğrendikleri gibi birbirlerine öğretiyor ve namazlarında da bu şekilde okuyorlardı.¹⁰² Âyetlerin tevkîfi olup yani vahiy yoluyla tesbit edilmiş olduğunu ve bu konuda icma olduğunu yukarıda söylemiştik, bu icmânın dayandığı naslardan bazıları şunlardır:

Osman b. Ebi'l-As anlatıyor: "Hz. Peygamber'in yanında oturuyordum. Birden gözünü bir noktaya dikti, sonra doğruldu ve şöyle buyurdu: "Bana Cibril gelerek şu âyeti şu sûrenin ilgili yerine koymamı emretti." dedi ve Nahl sûresinin 90.

⁹⁷ Subhi, es-Sâlih, *Mebâhis fi Ulûmi'l-Kur'ân*, Dârü'l-İlm li'l-Melâyin, Beyrut, 1977, s.70.

⁹⁸ Demirci, Muhsin, *Kur'an Tarihi*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi yay., İstanbul, 2011, s. 134.

⁹⁹ Zürkânî, *a.g.e.*, c. 1, s. 340.

¹⁰⁰ Atik, Kemal, "Ayet ve Sûrelerin Tevkîfilîği Meselesi", *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı 6, Kayseri, 1989, ss. 201-218.

¹⁰¹ Heysemî, Ebu'l-Hasen Nûreddin, *Mecmeu'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevâid*, (thk. Husâmeddin el-Kudsi), Mektebetü'l-Kudsî, yy., 1994, c.1, s. 152.

¹⁰² Çetin, Abdurrahman, *Kur'an İlimleri ve Kur'an-ı Kerim tarihi*, Dergah yay., İstanbul, 2012, s. 44.

âyeti olan “Allah adaleti, iyiliği ve yakınlara vermeyi emreder.” âyetini sonuna kadar okudu.”¹⁰³

H. Osman şöyle demiştir: “Peygamber’e (s.a.v.) muhtelif sûrelerden birine ait bir âyet nazil olunca, ilahî vahyi yazan kâtiplerden birini çağırır ve ona şu sözleri söylediler: Bu âyetleri şu ve şu âyetleri ihtiva eden sûreye yaz.”¹⁰⁴

H. Peygamber de (s.a.v.): “Her kim geceleyin Bakara sûresinin son iki âyetini okursa, bu iki âyet ona kâfi gelir.” buyurdular.¹⁰⁵

H. Ömer (r.a.) Peygamberimize Kelâle’nin (usul ve furûu bulunmayan kimsenin miras) hükmünü sorunca şöyle cevap vermiştir: “Ey Ömer! Nisâ sûresinin sonundaki yazın nazil olmuş bulunan âyet sana kâfi değil mi?”¹⁰⁶

Bu rivâyetlerin dışında H. Peygamber’in sabah namazında Mü’minûn ve Rûm sûrelerini, akşam namazında A’râf sûresini, cuma sabahında Secde ve İnsân sûrelerini, cuma namazında Cuma ve Münâfikûn sûrelerini, bayram namazlarında Kamer ve Kâf sûrelerini okuduğuna dâir sahih hadis kitaplarında pek çok rivâyet vardır.¹⁰⁷

Bütün bu deliller, âyetlerin yerlerinin Cebrâil’in H. Peygamber’e bildirmesiyle belirlendiğini, H. Peygamber’in bu ilâhi tertibe dikkat edip kâtiplere de bu şekilde yazdırdığını ve sahâbinin de bu duruma şahit olup âyetlerin sûrelerdeki yerini bildiğini göstermektedir.¹⁰⁸ Yüzlerce sahâbinin huzurunda okunan sûreler, âyetler, eğer değişik tertip üzerine okunsaydı mutlaka bir bilgi ulaşırdı. Ayrıca H. Peygamber’in kendisi de her sene Ramazan ayında daha önce gelen âyetleri Cebrâil’e arz ediyor ve ashaptan da Kur’an-ı ezberleyenler bu tertib üzere

¹⁰³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4; 218.

¹⁰⁴ Ebû Dâvud, *Salât*, 126.

¹⁰⁵ Müslim, *Salâtü’l-Müsâfirîn*, 256.

¹⁰⁶ Müslim, *Ferâiz*, 9.

¹⁰⁷ İbn Mâce, *İkâmetus-salât*, 5, 6, 9, 10; Dârimî, *Salât*, 64, 66, 146, 192, 197; Nesâî, *Salâtü’l-İdeyn*, 12, 13, 19.

¹⁰⁸ A’zami, Muhammed Mustafa, *Kur’an Tarihi*, (trc. Ömer Türker-Fatih Serenli), İz yay., İstanbul, 2018, s. 110.

ezberliyorlardı.¹⁰⁹ Bu arz işine yani yapılan bu yıllık mukabeleye “arza”, vahyin bitimindeki iki mukabeleye de “arza-i ahîre” denilmektedir.¹¹⁰ Hz. Peygamber’in Kur’an-ı Cebrâil’e arzı ile ilgili birçok rivâyet vardır. Bir kaç şöyledir:

Abdullah b. Abbas şöyle dedi: “Kur’an-ı Kerim her yıl bir defa Hz. Peygamber’e arz ediliyordu. Vefat ettiği yıl iki defa arz edildi. Abdullah da buna şahit oldu ve nesh edilen ve değiştirilen kısımları öğrendi.”¹¹¹

Abdullah b. Abbas der ki: “Hz. Peygamber insanların en cömerti idi. Ramazanda Cibril ona mülâki olduğu zaman daha cömert olurdu. Cibril ramazan ayı çıkıncaya kadar her gece ona gelirdi. Hz. Peygamber de ona Kur’an-ı arz ederdi. Cibril kendisi ile mülâki olduğu zaman da Hz. Peygamber hayırda esmesi mâniya uğramayan rüzgârdan daha cömert idi.”¹¹²

Bu rivâyetler Hz. Peygamber’in Cebrail’le gelen bütün vahyin kontrolünü, murâkibesini ve mukâbelesini yaptığını göstermektedir. Hz. Ebû Bekir (r.a.) zamanında derlenen Kur’an’da da aynı tertip korunmuş, daha sonra Hz. Osman’ın (r.a.) talimatıyla çoğaltılan Mushaflar da bu tertip dikkate alınarak yazılmıştır.¹¹³ Bu durumu Abdullah b. Zübeyr şöyle anlatıyor: “Hz. Osman’a dedim ki: “Sizden ölüp de dul eş bırakan kimseler, zevcelerinin evlerinden çıkarılmasından bir yıla kadar bıraktıkları maldan faydalanmaları hususunda vasiyet etsinler.” âyetini bir başka âyet neshettiği halde neden bu mensuh âyeti yazıyorsun? Mushaf’ta bırakıyorsun? Bana: “Ey kardeşimin oğlu! Kur’an’dan hiçbir şeyin yerini değiştiremem.” dedi.”¹¹⁴ Böylece sûrelerde ki tertîbi vahye dayalı olan ve Hz. Peygamber’in emri ile gerçekleşen bu sıralama hiçbir değişikliğe uğramadan günümüze kadar gelmiştir.¹¹⁵

¹⁰⁹ Cerrahoğlu, a.g.e., s. 61.

¹¹⁰ Turan, Abdülbaki, “Arza”, *DİA*, İstanbul 2012, c. 3, s. 446.

¹¹¹ Buhârî, Menâkıb, 25.

¹¹² Buhârî, Savm, 7.

¹¹³ Komisyon, *Kur’ân Yolu Tükçe Meâl ve Tefsir*, DİB yay., Ankara, 2007, ss, 21-23.

¹¹⁴ Buhârî, Tefsir, 2/45.

¹¹⁵ Atik, “Ayete ve Sûrelerin Tevkîfliği Meselesi”, ss. 201-218.

2.3. Âyetlerde Fâsıla

Kur'an-ı Kerim'in bütününe baktığımız zaman tertîbi tevkîfî olan ve dağınık ifâdeler gibi görünen âyetlerin, derin bir uyumla birbirine kenetlenmiş bir bütünlüğe sahip olduğunu görürüz. Âyetler arasındaki anlam örgüsünü oluşturan Kur'an uslubunun mükemmelliği insanı hayretler içerisinde bırakmaktadır. Bu uslubu oluşturan kelimelerin yerine başka kelimeler koymak imkânsız olduğu gibi, bunların yerine başka kelimeler konması halinde de, bu durum kolayca anlaşılacak bir görünüm oluşturmaktadır. İşte, sûrelerin âyet sayılarında oluşan ihtilaflarda, bir âyetin veya birkaç âyetin bütün kelimeleriyle, tam bir âyet sayılması; tam olan bir âyetin kelimelerinin, birkaç parçaya bölünerek birden fazla âyet sayılması veya bir âyetin, başka bir âyetin devamı olup olmamasında, farklı nedenlerin yanında âlimlerin dikkate aldığı başka bir neden vardır ki, bu da fâsıladır.¹¹⁶

2.3.1. Fâsılanın Tanımı

Arapça fasl (فصل) kökünden türeyen ve çoğulu fevâsıl olan kelime lügatte, “bir şeyin arasını ayırmak, uzaklaştırmak, kesmek, hükme bağlamak, çocuğu süttten ayırmak, engel olmak, inci veya otuz üçlü tesbih tânelerinin arasını ayırmak için konulan işaret veya nişanelere” denmiştir.¹¹⁷ Fâsıla ismi, (كِتَابٌ فَصَّلَتْ أَيْنَهُ فُرَاءَنَا عَرَبِيًّا لِقَوْمِ)¹¹⁸, âyetinde yer alan “فَصَّلَتْ” kelimesine dayandırılmaktadır.¹¹⁹ Kur'an-ı bir ıstılah olarak çeşitli tanımlar yapılmıştır: Bir önceki cümlelerin sonu, bir sonraki cümleden veya kendisini takip eden âyetten bir önceki âyeti ayırteden son kelimeye denir.¹²⁰ Kabul edilen görüşe göre âyetin son kelimesi olup, Ruûsü'l-Ây (âyet başı) denilmektedir.¹²¹ Cümlede anlamın tamamlandığını gösteren duraklardaki birbirine benzeyen harflerdir. Cümle sonundaki kelimeye fâsıla adı verilir.¹²² Bu tariflere göre fâsıla, âyetin sonu olabileceği gibi âyet içerisindeki herhangi bir cümlelerin sonunda

¹¹⁶ Hasnâvî, Muhammed, *el-Fâsıla fi'l-Kur'ân*, Dâr'u Ummân, Ürdün, 2000, ss. 14-16.

¹¹⁷ Halil b. Ahmed, el-Ferâhidî, *Kitâbu'l-'Ayn*, (thk. Mehdî el-Mahzûmî-İbrahim es-Sâmerâî), Mektebetü'l-Hilâl, ts.,c. 7,s. 126; İbn Manzur, *age*. c. 11, s. 521; Mutçalı, a.g.e., s. 663.

¹¹⁸ Fussilet, 41/3.

¹¹⁹ Zerkeşî, a.g.e., c.1, s. 54.

¹²⁰ Suyutî, a.g.e., s. 672.

¹²¹ Fırat, Yavuz, *Tecvid ve Kirâat İlmi Terimleri Sözlüğü*, İlk harf yay., İstanbul, 2018, s. 159.

¹²² Zerkeşî, a.g.e., c.1, s. 53.

da olabilmektedir. “Her âyet sonu fâsıladır ama her fâsıla âyet sonu değildir.”¹²³ sözü de bu sebeple söylenmiştir. Özetle Kur’an âyetlerinin son kelimesine, içinde bulunduğu âyetle onu takip eden âyeti birbirinden ayırdığı için “fâsıla”, son harfine de “el-Harfü’l-Fâsıla” adı verilmiştir. Bazı âlimlere göre de kelimenin tamamına değil son harfine fâsıla denmiştir.¹²⁴

Fâsıla, secî’ye de son derece benzemektedir.¹²⁵ Kur’an-ı Kerîm’de secînin olup olmadığı âlimler arasında tartışma konusu olmuştur.¹²⁶ Âlimlerin çoğu seci sanatının Kur’an’da olamayacağı görüşündedir.¹²⁷ Çünkü fâsılada lafızlar manaya tabidir ve fâsıla bizzat amaçlanan bir şey değildir. Secîde ise bizzat amaçlanır ve mânâ lafızlara tabidir.¹²⁸

Bir âyetin nereden başlayıp nerede bittiğini, hangi kelime veya harfin fâsıla olduğunun nasıl bileneceği konusunda iki farklı yol vardır. Biri tevkîfî, biri de kıyâsîdir. Birincisinde Hz. Peygamber’in her okuyuşunda üzerinde vakıf yaptığı kesin olarak bilinen her kelime fâsıladır. Okurken üzerinde durmayıp geçtiği kesin olarak bilinen kelimeler fâsıla değildir. Bazen durup bazen durmamaları ise ya fâsıla olup olmadığını bildirmek ya da nefes almak içindir. İkincisi ise nas ile fâsılları kesin olanlara, nas ile fâsılları kesin olmayanları ictehad ve kıyas yoluyla ilave etmekten ibarettir.¹²⁹

¹²³ Suyutî, a.g.e., s. 672.

¹²⁴ Çimen, Abdullah Emin, “Kur’an’da Ritmik Yapı: Fâsıla ve Uslup Açısından Bir Deneme”, *Dini Araştırmalar Dergisi*, 9/27, Ankara, 2007, s. 194.

¹²⁵ Şiirdeki kafiyenin diğer adı olan seci, daha çok nesir halindeki metinlerde ifade bölüklerinin sonlarının aynı kafiye veya aynı vezinde ya da her ikisinde aynı olması diye tanımlanır. Bkz. Durmuş, İsmail, “Secî”, *TDV*, İstanbul 2012, c.36, s. 275.

¹²⁶ Deliser, Bilal, *Kur’an İlimleri ve Tefsir Usûlü*, Rağbet yay., İstanbul, 2014, ss. 38-41.

¹²⁷ Hasnâvî, a.g.e., ss.101-102.

¹²⁸ Kattân, Mennâ Halil, *Ulûmu’l-Kur’ân*, (trc. Arif Erkan), Timaş yay., İstanbul, 1997, ss.213-214.

¹²⁹ Çetin, Abdurrahman-Topuzoğlu, Tefvik, “Fâsıla”, *TDV*, İstanbul, 2012, c.12, s. 209.

2.3.2. Fâsılanın Kısımları

2.3.2.1. Son Harfine Göre Fâsılalar

2.3.2.1.1. Mütemâsil Fâsıla

Son harfleri birbirine benzeyen fâsılalara mütemâsil fâsıla denir. Kamer, Munâfikûn, A'la, Şems, Leyl, Kadr, Asr, Fîl, Kevser, İhlas, Nas sûreleri, kendi içerisinde fâsıla harfleri aynı olan sûrelerdir. Bu sûrelerden Munâfikûn sûresi Medenî olup diğerleri Mekkî'dir. Mütemâsil fâsıla genelde Mekkî sûrelerde yer almıştır. Kur'an-ı Kerîm'de mütemâsil fâsıla diğerlerinden daha çok bulunur.¹³⁰ Harflerde gerçekleşen mütemâsil fâsılaya şu âyetleri örnek verebiliriz.¹³¹

﴿وَاللَّحْمِ إِذَا هَوَىٰ﴾
﴿مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوَىٰ﴾
﴿وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ﴾
﴿إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ﴾

2.3.2.1.2. Mütekârip Fâsıla

Fâsılların son harflerinin birbirine benzemeyip mahreç ve sıfat bakımından birbirine yakın olduğu fâsıla çeşidine müterâkip fâsıla denir. Müterâkip fâsılların örnek vereceğimiz şu âyetlerin¹³² (bu iki çeşit) dışına çıkmadığı söylenmektedir.¹³³

Sıfat Bakımından:

﴿الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ﴾	﴿مَلِكٌ يَوْمَ الدِّينِ﴾	﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾
--------------------------	--------------------------	--

Mahreç Bakımından:

﴿بَلَّ عَجِبُوا أَنْ جَاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ فَقَالَ الْكٰفِرُونَ هَذَا شَيْءٌ عَجِيبٌ﴾	﴿قُلِّ وَالْقُرْءَانَ الْمَجِيدِ﴾
---	-----------------------------------

¹³⁰ Zerkeşî, a.g.e., c. 1, s. 72-73.

¹³¹ Necm, 53/1-4.

¹³² Fâtiha, 1/3-4; Kâf, 50/1-2.

¹³³ Zerkeşî, a.g.e., c. 1, s. 74-75.

2.3.2.2. Vezin ve Kâfiye ile İlişkisi Yönüyle Fâsıllar

2.3.2.2.1. Mütevâzî

Fâsıla olan iki kelimenin hem vezin hem de fâsıla harfleri yönüyle birbiriyle uyumlu olduğu fâsıladır.¹³⁴ Fâsılların en üstünü budur.¹³⁵ Şu âyetleri örnek verebiliriz.¹³⁶

﴿فِيهَا سُرُرٌ مَّرْفُوعَةٌ﴾
﴿وَأَكْوَابٌ مَّوْضُوعَةٌ﴾

2.3.2.2.2. Mutarraf

İki fâsılanın vezinde birbirine uymayıp, fâsıla harflerinde birbirine uyduğu fâsıladır. Şu âyetleri örnek verebiliriz.¹³⁷

﴿مَا لَكُمْ لَا تَرْجُونَ لِلَّهِ وَقَارًا﴾
﴿وَقَدْ خَلَقَكُمْ أَطْوَارًا﴾

2.3.2.2.3. Mütevâzin

Fâsılların son kelimelerinde sadece vezinde uyumlu olduğu fâsıladır. Şu âyetleri örnek verebiliriz.¹³⁸

﴿وَأَتَيْنَاهُمَا الْكِتَابَ الْمُسْتَبِينَ﴾
﴿وَوَهَدَيْنَاهُمَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ﴾

¹³⁴ Eroğlu, Ali, “Kur’ân-ı Kerim’de Fâsıla”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı 10, Erzurum, 1991, s. 270.

¹³⁵ Zerkeşî, a.g.e., c. 1, s. 75.

¹³⁶ Ğâşiye, 88/13-14.

¹³⁷ Nuh, 71/13-14.

¹³⁸ Sâffât, 37/117-118.

2.3.3. Kur'an-ı Kerim'de Fâsıla Gereği Yapılan Bazı Tasarruflar

2.3.3.1. Hazf

Kur'an-ı Kerim'de çok sık başvurulan bir üsluptur. Kıraat ıstılahında bazı kelimelerden bir harfin kaldırılmasıdır.¹³⁹ Bazı hazifler şunlardır:

﴿وَيَقُومَ إِلَيَّ أَخَافُ عَلَيْكُمْ يَوْمَ التَّنَادِ﴾¹⁴⁰ Bu âyette (التَّنَادِ) kelimesini kıraat imamlarının çoğu hem vasıl hem de vakıf durumunda “yâ”nın hazfî ile okumuştur.¹⁴¹ Bu kelime mârife olmasına rağmen hazf edilmiştir.¹⁴²

﴿وَاللَّيْلِ إِذَا يَسِرَ﴾¹⁴³, Kıraat imamlarının çoğu İmam Mushafa uygun olarak hem vasıl hem de vakıf durumunda “yâ”nın hazfî ile okumuştur.¹⁴⁴ Mezum olmayan muzârî fiilde “yâ” hazf olmuştur.¹⁴⁵

﴿فَأَمَّا مَنْ أَعْطَى وَاتَّقَى﴾¹⁴⁶ ve ﴿مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَى﴾¹⁴⁷ Bu âyetlerin okunuşunda kıraat imamları ittifak etmiştir.¹⁴⁸ Bu sûrelerin fâsılları elif ile olup, mef'ul hazf olunmuştur.¹⁴⁹

2.3.3.2. Takdîm ve Te'hîr

﴿فَأَرْجَسَ فِي نَفْسِهِ خِيفَةً مُوسَى﴾¹⁵⁰ Mef'ûlun fâilin önüne geçmesine ve zamirin yerini tuttuğu kelimedenden önce gelmesine örnek teşkil eder.¹⁵¹

¹³⁹ Temel, Nihat, *Kırâat ve Tecvîd İstılahları*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı yay., İstanbul, 2013, s. 60.

¹⁴⁰ Mü'min, 40/32.

¹⁴¹ Aça, a.g.e., s. 104.

¹⁴² Suyutî, a.g.e., s. 677.

¹⁴³ Fecr, 89/4.

¹⁴⁴ Aça, Mithat, *el-Hâdî fi'l-Kırâati'l-Aşri's-Suğrâ*, İlk Harf yay., İstanbul, 2017, s. 132.

¹⁴⁵ Suyutî, a.g.e., s. 677.

¹⁴⁶ Leyl, 92/5.

¹⁴⁷ Duhâ, 93/3.

¹⁴⁸ Aça, a.g.e., s. 133.

¹⁴⁹ Zerkeşî, a.g.e., c. 3, s. 167; Suyutî, a.g.e., s. 678.

¹⁵⁰ Tâhâ, 20/67.

¹⁵¹ Mesîrî, Münir Mahmud Ali, *Delâlatü't-Takdîm ve't-Te'hîr fi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Dirâse Tahlîliyye, Kâhire, 2005, s. 89; Suyutî, a.g.e., s. 676.

(هُرُونَ) Âyetle ilgili görüşe göre (فَالْقِيَّ السَّحْرَةَ سُجَّدًا قَالُوا ءَامَنَّا بِرَبِّ هُرُونَ وَمُوسَى) kelimesi fâsılaya gerekçesiyle takdim edilmiştir.¹⁵³

(وَالأُولَى) Fâsıla gereği (الأخِرَةَ) kelimesi öne alınmış ve (وَالأُولَى) kelimesi daha sonra söylenmiştir.¹⁵⁵ Bazı müfessirler “Ahirete verilen önem dolayısıyla “dünya” kelimesi daha sonraya bırakılmış ve müminlerin önem vermesi gereken yerin ahiret olduğuna işaret edilmiştir.” diye yorumda bulunmuşlardır.¹⁵⁶

(وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ) Bu âyette önce (كُفُوًا) kelimesi zikredilmiş ve ilgili kelime öne alınarak vurgu yapılmıştır.¹⁵⁸

2.3.3.3. Harf İlave Edilmesi

(فَأَصْلُنَا السَّيِّلَا) ¹⁶¹, (وَأَطَعْنَا الرَّسُولَا) ¹⁶⁰, (وَتَتَّظُنُونَ بِاللَّهِ الظُّنُونَا) ¹⁵⁹ Ahzâb sûresinin fâsılları elif ile bittiğinden bu âyetlerdeki (السَّيِّيلِ, الرَّسُولِ, الظُّنُونِ) kelimelerinin sonlarına elif ilave edilmesiyle genel fâsıla uyumuna tâbi olunmuştur.¹⁶²

(سُلْطَانِيَّة, مَالِيَّة, الْقَاضِيَّة, حِسَابِيَّة, كِتَابِيَّة) ¹⁶³ Bu âyet-i kerîmelerde kıraat imamları arasında vakıf halinde “hâ”nın isbâtı ile okuma konusunda ihtilaf yoktur.¹⁶⁴ Bu kelimelere bitişen hâ-i sekteler buldukları sûrede âyet sonlarını denkkılıp mükemmel bir fâsıla uyumu meydana getirmişlerdir.¹⁶⁵

¹⁵² Tâhâ, 20/70.

¹⁵³ Âlûsî, Ebu'l Fadl Muhammed, *Rûhu'l-Meânî fi Tefsîri'l-Kur'âni'l-Azîmi ve's-Seb'il-Mesânî*, Dâru İhyâi't-Türâsî'l-Arabî, Beyrut, c. 9, s. 26.

¹⁵⁴ Necm, 53/25.

¹⁵⁵ Suyutî, a.g.e., s. 676.

¹⁵⁶ Mesîrî, a.g.e., s.626.

¹⁵⁷ İhlâs, 112/4.

¹⁵⁸ Suyutî, a.g.e., s. 676.

¹⁵⁹ Ahzâb, 33/10.

¹⁶⁰ Ahzâb, 33/66.

¹⁶¹ Ahzâb, 33/67.

¹⁶² Zerkeşî, a.g.e., c. 1, s. 61; Suyutî, a.g.e., s. 677.

¹⁶³ Hâkka, 69/25-29.

¹⁶⁴ Aça, a.g.e., s. 126.

¹⁶⁵ Suyutî, a.g.e., s. 679; Zerkeşî, a.g.e., c. 1, s. 61.

2.3.3.4. Bir Kelimenin Başka Bir Kelime Yerine Kullanılması

﴿فَقُلْنَا يَا آدَمُ إِنَّ هَذَا عَدُوٌّ لَكَ وَلِزَوْجِكَ فَلَا يُخْرِجَنَّكَمَا مِنَ الْجَنَّةِ فَتَشْقَى﴾¹⁶⁶ Bu âyetle ilgili bazı tefsirlerde (فَتَشْقَى) denilmemesini Kur'an'ın bir icaz yönü olarak görüp farklı anlamlar yükleseler de,¹⁶⁷ burada sûrenin genel fâsılasına uyum söz konusudur.¹⁶⁸

﴿وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّاتٌ﴾¹⁶⁹ Bu âyette müfred yerine tesniye olarak gelmiştir.¹⁷⁰ Bazı müfessirler bu örneğe itiraz edip büyük bir hata olarak görürlerken, bazıları ise arabin dil anlayışı içerisinde kabul etmektedirler.¹⁷¹

﴿أَنْ يَأْتِيَ يَوْمَ لَا يَبِغُ فِيهِ وَلَا جِلَالٌ﴾¹⁷² Bu âyetteki (جِلَالٌ) kelimesi başka bir âyette geçen (وَلَا خُلَّةٌ)¹⁷³ manasında olup fâsıla nedeniyle cemî yapıldığı rivâyet edilmektedir.¹⁷⁴

2.3.3.5. Diğer Bazı Uygulamalar

﴿فَمَنْ شَاءَ ذَكَرْهُ﴾¹⁷⁵, ﴿كَلَّا إِنَّهُ تَذَكَّرٌ﴾¹⁷⁶ Burada (تَذَكَّرٌ) yerine (تَذَكَّرَةٌ) kelimesi kullanılmış ve aslı müzekker olan kelime müennes yapılarak kelimelerin son heceleri denkleştirilerek fâsıladaki uygunluk sağlanmıştır.¹⁷⁷

﴿ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ عَلَيْنَا بِهِ تَبِيعًا﴾¹⁷⁸ Fâsıladan dolayı mecrurlar bir araya toplanmış ve (تَبِيعًا) kelimesi sona alınmıştır.¹⁷⁹

¹⁶⁶ Tâhâ, 20/117.

¹⁶⁷ Zemahşeri, Ebu'l-Kasım Mahmud b. Ömer, *el-Keşşâf an Hakâiki't-Tenzil ve Uyüni'l-Ekavil fi Yücûhi't-Te'vil*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 2009, s. 668.

¹⁶⁸ Suyutî, a.g.e., s. 678.

¹⁶⁹ Rahmân, 55/46.

¹⁷⁰ Suyutî, a.g.e., s. 678.

¹⁷¹ Zerkeşî, a.g.e., c. 1, s. 64.

¹⁷² İbrahim, 14/31.

¹⁷³ Bakara, 2/254.

¹⁷⁴ Suyutî, a.g.e., s. 678; Zerkeşî, a.g.e., c. 1, s. 64.

¹⁷⁵ Müddessir, 74/54.

¹⁷⁶ Müddessir, 74/55.

¹⁷⁷ Zerkeşî, a.g.e., c. 1, s. 65.

¹⁷⁸ İsrâ, 17/69.

¹⁷⁹ Suyutî, a.g.e., s. 679; Zerkeşî, a.g.e., c. 1, s. 62.

{وَطُورِ سِينِينَ} ¹⁸⁰ Kelimenin yapısı değiştirilmiştir. ¹⁸¹ Bu âyetteki kelimenin aslı (سِينَاء) olup fâsıladan dolayı böyle bir değişikliğe gidildiği söylenir. ¹⁸²

{لَعَلِّي أَرْجِعُ إِلَى النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَعْلَمُونَ} ¹⁸³ Fâsılaya gereği (لعل) tekrarı yapılmıştır. Asıl şeklinde gelseydi yani {لَعَلِّي أَرْجِعُ إِلَى النَّاسِ فَيَعْلَمُوا} diyerek cevap nûnun hazfi ile söylenmesi gerekirdi. ¹⁸⁴

{كُلُّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ} ¹⁸⁵ Âyette güneş ve ayla ilgili haber (يسبحن, تسبح) şeklinde gelmemiştir. Bazı müfessirler ¹⁸⁶ farklı yorumlar yapsa da fâsıla uyumu gereği cemî müzekker vâv'ı ile getirilmiştir. ¹⁸⁷

{فَقَرِيحًا كَذَّبْتُمْ وَقَرِيحًا تَقْتُلُونَ} ¹⁸⁸ Âyetinde (تقتلون) aslı (قتلتم) kelimesidir. ¹⁸⁹ Mazi sîgasından muzari sîgasına geçerek fâsıla uyumu gerçekleşmiştir. ¹⁹⁰

2.4. Âyetlerin Sayısı Hakkında Görüşler

Konulacağı sûreyi ve yerini Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bildirdiği, vahiy kâtiplerine de bu şekilde yazdırdığı ve ilâhi tertîbe göre düzenlediği âyet-i kerîmeleri sayanlar farklı rakamlar ortaya koymuşlardır. ¹⁹¹

Ebû Amr ed-Dânî, âyetlerin toplam sayısının 6000'e ulaştığı hususunda icmâ bulunduğunu, ancak 6000'den fazla olup olmadığı konusunda ihtilaf yaşandığını belirtmiştir. Bazıları Kur'an-ı Kerîm'in bütününde 6000 âyet olduğunu söylerken, diğer bazıları 6000 küsur olduğunu ileri sürerek bu sayının küsüratında farklı farklı

¹⁸⁰ Tîn, 95/2.

¹⁸¹ Suyutî, a.g.e., s. 679; Zerkeşî, a.g.e., c. 1, s. 62.

¹⁸² Kurtubi, Ebü Abdullah Muhammed b. Ahmed, *el-Cami' li Ahkami'l-Kur'an*, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 2006, c. 22, s. 366.

¹⁸³ Yusuf, 12/46.

¹⁸⁴ Zerkeşî, a.g.e., c. 1, s. 62.

¹⁸⁵ Enbiyâ, 21/33.

¹⁸⁶ Taberî, Muhammed b. Cerîr, *Câmiu'l-Beyân an Te'vîli âyi'l-Kur'ân*, (thk. Abdullah b. Muhsin et-Türkî), Dâr-ı Hicr, Kâhire, 2001, c.16, ss. 267-268.

¹⁸⁷ Suyutî, a.g.e., s. 678.

¹⁸⁸ Bakara, 2/87.

¹⁸⁹ Zerkeşî, a.g.e., c. 1, s. 67.

¹⁹⁰ Suyutî, a.g.e., s. 679.

¹⁹¹ Zerkeşî, a.g.e., c. 1, s. 249.

rakamlar söylemişlerdir.¹⁹² Elimizdeki Mushaflarda âyet sayısı 6236 olarak belirlenmiştir.¹⁹³ Halk arasında yaygın olan ve Zemahşeriye nispet edilen 6666 sayısı ise âyetlerin rakamları yuvarlanarak “1000’i emir, 1000’i nehiy, 1000’i vaad, 1000’i vâid, 1000’i haber ve kıssa, 1000’i mesel ve ibretler, 500’ü ahkâm, 100’ü tesbih ve duâ, 66’ı nâsîh ve mensûh şeklinde belirlenmesinden kaynaklanmış olabilir.¹⁹⁴

Bu farklı rakamlar Kur’andaki fazlalıktan veya eksiklikten kaynaklanan bir durum değildir. Hz. Peygamber’in son arza’da okuduğu, Hz. Ebû Bekir’in derlediği, Hz. Osman’ın da çoğalttığı Kur’ân metni, bugün elimizde bulunan Kur’ân metni ile âyetlerinin tertîbi, cümle yapısı, kelime yapısı ve bütün özellikleri aynı olan metindir. Bu metin bütün kıraatlerdeki aynı metin olup sadece durak yerleri farklıdır.

Bunun dışında sûre başlarındaki besmelelerin ve yine sûrelerin başında bulunan Huruf-u Mukattaa’dan bir kısmının âyet sayılıp sayılmaması, Hz. Peygamber’in bazı âyetlerin sonunda durması, bazılarında ise durmaması gibi sebeplerle âyetlerin sayıları değişmektedir.¹⁹⁵

Diğer yandan Hz. Osman’ın (r.a.) kendisinde bulundurduğu ve diğer şehirlere gönderdiği Mushaflar da âyet sayılarındaki farklılığı yansıtan bir nedendir. Nitekim ed-Dânî de ihtilaf sebebinin resmî hattan ileri geldiğini söylemektedir.¹⁹⁶ Bu mushafların gönderildiği şehirler hakkında farklı rivayetlerin olmasıyla beraber, âyet sayıları birbirinden farklı 7 mushafın oluştuğu kanaati yaygındır.¹⁹⁷ Bu mushaflar şunlardır:

¹⁹² ed-Dânî, Ebû Amr Osman b. Said, *el-Beyân fî Addi Âyi’l-Kur’ân*, (nşr. Ğânim Kaddûri el-Hamed), Merkezü’l-Mahtûtât ve’t-Türâs ve’l-Vesâik, Safât/Kuveyt, 1994, s. 68-72.

¹⁹³ Öge, Ali-Dereli, Vehbi, *Kur’an Bilgisi Tecvid Soru Bankası*, Kitap Dünyası yay., Konya, 2012, s.14.

¹⁹⁴ Keskiöğlü, Osman, *Nüzûlünden Günümüze Kur’ân-ı Kerim Bilgileri*, TDV yay., Ankara, 2010, s.129.

¹⁹⁵ Yılmaz, Mehmet Faik, *Ayetler ve Sûreler arasındaki münasebet*, Diyanet İşleri Başkanlığı yay., Ankara, 2009, s. 99.

¹⁹⁶ ed-Dânî, a.g.e., s. 76-78.

¹⁹⁷ Akdemir, Mustafa Atilla, “Aşere Takrib Eğitimi ve Uygulama Farklılıkları”, *Diyanet İşleri Başkanlığı Tecvit Çalıştay*, Kastamonu, 2015, ss. 18-19; İbnü’l-Cezerî, *en-Neşr*, c. 1, s. 14.

1- Medeniyyü'l-Evvel: Hz. Osman tarafından bütün Medine ahâlisinin istifadesi için Mescid-i Nebevi'ye bırakılan mushaftır.

2- Medeniyyü'l-Ahir: Hz. Osman'ın kendisi için istinsah ettirdiği ve "Mushaf-ı Osman, el-Mushafu'l-İmam" diye adlandırılan mushaftır.

3- Mekkî: Mekke ahâlisi için gönderilen mushaftır.

4- Basrî: Basra ahâlisi için gönderilen mushaftır.

5- Dimeşkî: Şam ahâlisi için gönderilen mushaftır.

6- Hımsî: Günümüzde "Humus" adıyla bilinen yere gönderilen mushaftır.

7- Kûfî: Kûfeliler için gönderilen mushaftır.

Âyet sayılarıyla ilgili sahâbîden, tâbiînden ve kıraat imamlarından farklı farklı rivâyetler vardır. Bu farklılığın nedenlerine geçmeden önce bize kadar ulaşan değişik sayıları zikredeceğiz.

2.4.1. Sahâbîye Göre Âyet Sayıları

Hz. Peygamber'den sonra Kur'an ilimlerinde en önemli rolü sahabe almıştı. Onlar Kur'an-ı anlamakta insanların muktediri idiler. Bununla beraber Kur'an-ı anlamada farklı şeyler söylemeye başlamışlardı. Bu durum tabî bir haldi. Çünkü topladıkları bilgi malzemeleri ve olayları anlayış bakımından farklı özelliklere sahiptiler. Sahabiler Kur'an ile ilgili izâhatları ya peygamberden işitmek sûretiyle, ya da kendi ictihatlarıyla yapmışlardır.¹⁹⁸ İlim bakımından da aralarında büyük farklar olan Sahabiler arasında bazıları Kur'an ilimlerinde şöhrete ulaşmışlardır. Ancak bir sıralama yapılacak olursa Hz. Ali, Ubey b. Ka'b, Abdullah İbn Abbas ve Abdullah İbn Mes'ud'un isimlerini başta zikretmemiz gerekecektir.¹⁹⁹ Bu meşhur Sahabilerden nakledilen âyet sayıları şöyledir.

¹⁹⁸ Cerrahoğlu, a.g.e.,s. 263.

¹⁹⁹ Demirci, Muhsin, *Tefsir Tarihi*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı yay., İstanbul, 2017, s. 82.

2.4.1.1. Hz. Ali'ye Göre Âyetlerin Sayısı

Hz. Peygamber'in vahiy kâtipleri arasında adı geçen²⁰⁰ ve Kur'an bilgisiyle sahâbîler arasında öne çıkan Hz. Ali (r.a.) geniş bilgi birikimiyle tanınan bir ilim otoritesidir. "Kur'andaki her bir âyetin ne zaman, nerede ve kim hakkında nazil olduğunu bilirim."²⁰¹ diyen Hz. Ali'ye göre âyetlerin sayısı 6236'dır.²⁰²

2.4.1.2. Ubey b. Ka'b'a Göre Âyetlerin Sayısı

Kur'an bilgisi ve birikimi bakımından öne çıkan²⁰³, birçok rivâyette "Seyyidü'l-Kurrâ", "Seyyidü'l-Ensâr" gibi lakaplarla anılan ve adı vahiy kâtiplerinden olan Ubey b. Ka'b²⁰⁴, Hz. Peygamber'in övdüğü ve "Ümmetimin içinde Kur'an'ı en iyi okuyan kişidir." dediği bir sahâbîdir.²⁰⁵ Hz. Ömer'in de "Ubey Kur'an kıraati konusunda en bilgilimizdir."²⁰⁶ dediği Ubey b. Ka'b'a göre âyetlerin sayısı 6210'dur.²⁰⁷

2.4.1.3. İbn Abbas'a Göre Âyetlerin Sayısı

Abdullah İbn Abbas (r.a.) bu ümmetin bilgini olup nam-ı diğer "Tercümânü'l-Kur'an" dır. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) "Allah'ım onu dinde derin anlayış ve kavrayış sahibi kıl ve ona te'vili öğret!", "Allah'ım ona kitabı öğret!" meâlindeki duâlarına mazhar olan İbn Abbas, çeşitli alanlarda ilmi bir genişliğe sahip olmakla beraber özellikle Kur'an'ın inceliklerini bilen ve hemen hemen her âyet hakkında yapmış

²⁰⁰ Karaçam, İsmail, *Kur'an-ı Kerim'in Nuzûlü ve Kırâati*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı yay., İstanbul, 2016, s. 162.

²⁰¹ İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, (nşr, Ali Muhammed Amr), Mektebetü'l-Hancı, Kahire, 2001, c. 2, s. 292.

²⁰² Ca'berî, *Husnü'l Meded*, s. 30.

²⁰³ Maşalı, Mehmet Emin, *Tarihi ve Temel Meseleleriyle Kırâat İlmi*, Otto yay., Mayıs 2016, ss. 28-29.

²⁰⁴ Cerrahoğlu, a.g.e., s. 59.

²⁰⁵ Ebû Dâvûd, *Salât*, 158; Tirmîzî, *Menâkıb*, 33.

²⁰⁶ Buhârî, *Tefsîr*, 2/7.

²⁰⁷ Ca'berî, *Husnü'l Meded*, s. 30.

olduğu farklı rivâyetlerle de tefsir ilminde otorite olan bir sahâbîdir.²⁰⁸ Abdullah İbn Abbas'a göre âyetlerin sayısı 6216'dır.²⁰⁹

2.4.1.4. İbn Mes'ud'a Göre Âyetlerin Sayısı

Abdullah b. Mes'ûd, Hz. Peygamber'in yanından gece gündüz ayrılmayan ve gelen vahyi günü gününe takip ederek kendisi için özel bir mushaf yazan çok az sayıdaki sahabîden birisidir.²¹⁰ Kur'an hafızlarının önde gelenlerinden biri olan İbn Mes'ud, "Yemin ederim ki Allah'ın kitabında, nerede nazil olduğunu bilmediğim bir sûre ve kimin hakkında indiğini bilmediğim âyet yoktur." demiştir.²¹¹ Ona göre göre âyetlerin sayısı 6218'dir.²¹²

2.4.2. Tâbiîne Göre Âyet Sayıları

Ashâbın ardından gelip din ve şariat konusunda onların izinden gittikleri için tâbiîn denilen bu kuşak, sahabeyi görmüş ve kendilerinden ilim ve feyz almış kimseler olarak Kur'an ilimleri konusunda en yetkili kişilerdir.²¹³ Kur'an ilimlerinde ekol haline gelmiş birçok tâbiîn vardır.²¹⁴ Bunlardan bazılarının nakletmiş olduğu âyet sayıları şöyledir:

2.4.2.1. Sa'id İbn Cübeyr'e Göre Âyetlerin Sayısı

Âlim ve zahid bir kimse olan ve İbn Abbas, İbn Ömer gibi sahabilerden ilim tahsil eden İbn Cübeyr tâbiîn döneminin en önemlilerindendir. Kur'an ilimleri konusunda şöhret sahibidir.²¹⁵ Sa'id İbn Cübeyr'e göre âyetlerin sayısı 6216'dır.²¹⁶

²⁰⁸ Zehebî, Şemsüddîn Ebî Abdillâh Muhammed b. Ahmed, *Tezkiretü'l-Huffâz*, Dâiretü'l-Ma'arif, Haydarabat, 1958, c. 1, s. 40; İbn Sa'd, a.g.a., c. 2, s. 315.

²⁰⁹ Ca'berî, *Husnü'l Meded*, s. 30.

²¹⁰ Demirci, *Tefsir Tarihi*, s. 85.

²¹¹ İbn Sa'd, c. 2, s. 295-296.

²¹² Ca'berî, *Husnü'l Meded*, s. 30.

²¹³ Zehebî, Muhammed Hüseyin, *et-Tefsîr ve'l-Müfessirîn*, Mektebet'ü Vehbe, Mısır, 2000, c.1, s. 76; Zürcânî, a.g.e., c. 2, s. 19.

²¹⁴ Cerrahoğlu, a.g.e., s. 296.

²¹⁵ Sâbûnî, Muhammed Ali, *et-Tibyân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, (trc. Yaşar Güngör), Yâsin yay., İstanbul, 2014, s. 120.

²¹⁶ Ca'berî, *Husnü'l Meded*, s. 30.

2.4.2.2. Atâ İbn Ebî Rebâh'a Göre Âyetlerin Sayısı

Mekke halkının müftüsü, muhaddisi, tâbiîn büyüklerinden olan ve İbn Abbas'tan yapmış olduğu rivâyetlerin sağlamlığı ve güvenilirliğiyle dikkat çeken²¹⁷ Atâ İbn Ebî Rebâh, İbn Abbas gibi büyük bir sahâbi tarafından övülmüştür. Ona göre âyetlerin sayısı 6177'dir.²¹⁸

2.4.2.3. Humejd et-Tavîl'e Göre Âyetlerin Sayısı

Sahabeden ve Tâbiîn'in bir kısmından ilim tahsil eden Humejd, rivâyetleri "Kütüb-i Sitte"de yer alan ve güvenilir olan bir hadis hâfızıdır.²¹⁹ Humejd'e göre âyetlerin sayısı 6212'dir.²²⁰

2.4.2.4. Muhammed İbn Sîrîn'e Göre Âyetlerin Sayısı

Huzeyfe b. Yaman, Zeyd b. Sâbit, Ali b. Ebû Talib gibi sahabilerden ilim tahsil eden İbn Sirin, Takva sahibi mütevâzi bir kişiliğe sahiptir.²²¹ Farklı ilim dallarına sahip olsa da daha çok muhaddis ve rüya tabirciliği ünvanıyla öne çıkan²²² İbn Sîrîn'e göre âyetlerin sayısı 6216'dır.²²³

2.4.3. Kıraat İmamlarına Göre Âyet Sayıları

Hz. Peygamber (s.a.v.) kendisine indirilen vahyi derhal yazdırır ve varsa gerekli tashîhi yapmak üzere, kâtibe yazdığını okumasını isterdi. Daha sonra yazdırdığı bu metinler ashâb arasında neşr olunurdu. Rasûlullâh (s.a.v.) hayatta iken ashâbın çoğu kendi durumlarına göre Kur'an-ı Kerîm'in ya tamamını ya da bir kısmını ezberlemiştir.²²⁴ Sahabinin Hz. Peygamber'den Kur'an'ı öğreniş şekli ve dereceleri farklı bir durum arz ediyordu. Bu nedenle onlardan kıraat alan tâbiîn'in de

²¹⁷ Zehebî, *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, s. 98.

²¹⁸ Ca'berî, *Husnü'l Meded*, s. 30.

²¹⁹ Zehebî, *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, ss. 152-153.

²²⁰ Ca'berî, *Husnü'l Meded*, s. 30.

²²¹ Zehebî, *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, ss. 77-78.

²²² Yücel, Ahmed, "İbn Sîrîn", *DİA*, İstanbul, 2012, c. 20, ss. 358-359.

²²³ Ca'berî, *Husnü'l Meded*, s. 30.

²²⁴ Çetin, *Kur'an İlimleri*, s. 162.

kendilerinden sonra gelenlere kıraatleri öğretilmeleri aynı şekilde farklı olmuştur.²²⁵ Bu durum yani bu farklılık, kıraatleri kendilerine dayandırılan meşhur kıraat imamlarına kadar böyle devam etmiştir.²²⁶

İlk üç asırda kıraat çalışmaları daha çok Mekke, Medine, Kûfe, Basra ve Şam'da yoğunlaşmıştır.²²⁷ İşte tarihi akış içerisinde, Kurrâ'dan bazıları çeşitli sebeplerden diğerlerine göre buldukları beldelerde daha meşhur olmuşlardır. Buldukları beldelerin anılmasıyla artık o meşhur isimler akla gelir olmuştur. Bunlar beldeleriyle şu isimlerdir.²²⁸

Medîne'de; Nâfî b. Abdurrahman, Îsâ b. Mînâ b. Verdân, Ebû said Osman b. Abdullah, Ebû Ca'fer Yezid b. el-Ka'ka', Ebu'l-Hâris Îsâ b. Verdân, Süleyman b. Cemmâz.

Mekke'de; Abdullah b. Kesîr b. Amr ed-Dârî, Ebu'l-Hasen Ahmed b. Abdullah el-Bezzî, Muhammed b. Abdurrahman el-Mahzûmî.

Basra'da; Ebû Amr Zebbân b. el-Mazîni, Ebû Ömer Abdulaziz ed-Dûrî, Ebû Şuayb Ziyad b. Abdullah es-Sûsî, Ebû Muhammed Ya'kub b. Zeyd el-Hadramî, Ebû Muhammed el-Mütevekkil el-Lû'lû el-Basrî, Ebû'l-Hasen Ravh b. Abdülmûmin el-Hüzelî.

Şam'da; Ebû İmrân Abdullah b. Âmir b. Yezid el-Yahsûbî, Ebi'l-Velid Hişam b. Ammâr, Ebû Amr Abdullah b. Zekvân.

Kûfe'de; Âsım b. Ebû'n-Necûd Behdele, Ebû Bekr Şu'be b. Ayyaş, Ebû Ömer Hafs b. Süleyman, Hamze b. Habîb b. Umâre ez-Zeyyât, Ebû Muhammed Halef b. Hişam, Ebû Musa Hallâd b. Hâlid eş-Şeybânî, Ebu'l-Hasen b. Abdullah el-Kisâi, Ebu'l-Hâris Leys b. Hâlid, Hafs b. Ömer b. Abdülaziz ed-Dûrî, Ebû

²²⁵ İbnü'l-Cezerî, Muhammed b. Muhammed, *en-Neşr fi'l-Kırâati'l-Aşr*, (nşr. Ali Muhammed ed-Dabbâ'), Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1971, c. 1, s. 13-15.

²²⁶ Demirci, *Tefsir Usûlü*, s. 117-118.

²²⁷ Birışık, Abdülhamit, *Kırâat İlmî ve Tarihi*, Emin yay., Bursa, 2014, s. 74.

²²⁸ Çetin, Abdurrahman, *Yedi Harf ve Kırâatler*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2013, ss. 237-255.

Muhammed Halef b. Hişâm, Ebû Ya'kub İshak b. İbrahim, Ebu'l-Hasen İdris b. Abdülkerim.²²⁹

Bu guruplandırma, Medine, Mekke, Basra, Şam, Kûfe olarak karşımıza çıkmakta fakat Medineliler, Medeniyyü'l-Evvel ve Medeniyyü'l-Ahir diye ikiye ayrılmaktadır.

Bazen de Medine ehli (Medeniyyü'l-Evvel ve Medeniyyü'l-Ahir), Hicaz ehli (Medine, Mekke), Irak ehli (Basra ve Kûfe), Haremiyyü (Medine ve Mekke) ve Şam Ehli (Dimeşk ve Hımsıyyi²³⁰) olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, diğer âlimlerin aksine Ca'berî'nin "Hımsıyyi" ayrı bir ekol olarak zikrettiğini görmekteyiz.²³¹

2.4.3.1. Medînelilere Göre Âyet Sayıları

Medinelilerin vermiş olduğu sayılara baktığımızda aynı iki kişiden, iki ayrı rivâyet ve farklı sayılar verilmiştir. Bu rivayetlerde sahabenin adının zikredilmediği görülmektedir.²³²

2.4.3.1.1. Medeniyyü'l-Evvel'e Göre Âyet Sayıları

Medine Kıraat imamı Nâfi' b. Abdurrahman b. Ebû Nuaym el-Leysi, Ebû Ca'fer Yezîd b. el-Ka'ka'dan ve Şeybe b. Nasah'tan rivâyet ederek kabul ettikleri sayı 6217'dir.²³³

2.4.3.1.2. Medeniyyü'l-Ahir'e Göre Âyet Sayıları

İsmâil b. Ca'fer el-Medenî, İsâ b. Mînâ b. Verdân, Süleyman b. Müslim b. Cemmâz, Ebû Ca'fer ve Şeybeden merfûan rivâyet ederek kabul ettikleri sayı 6214'tür. Ebû Ca'fer'den rivâyet edilen başka bir görüşte ise bu sayı 6210'dur.²³⁴

²²⁹ Öztoprak, M. Siraceddin, *Kur'an Kırâati*, Beyan yay., İstanbul, 2005, s. 55.

²³⁰ Hımsıyyi (Humus) Şurayh b. Yezid el-Hımsî el-Hadramî' ye dayandırılır. Ca'berî dışındakiler "Dimeşk" ile "Hımsıyyi" ayırmayıp "Şam" diye isimlendirmektedir. Ca'berî'nin vermiş olduğu bilgiye göre Hımsıyyi'nin toplam âyet sayısı 6231'dir. Bkz. Ca'berî, *a.g.e.*, s. 27-28.

²³¹ ed-Dânî, *a.g.e.*, s. 79-82; Ca'berî, *a.g.e.*, s. 27-29.

²³² Keskin, Hasan, "Ayetlerin Sayısı Hakkındaki İhtilaf Nedenleri", *Cumhûriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı 13, Sivas, 2009, s. 58.

²³³ Ca'berî, *a.g.e.*, s. 29-30.

2.4.3.2. Mekkelilere Göre Âyet Sayıları

Mekkelilerin rivâyeti merfûan olup, bu sayıyı Kıraat imamı Abdullah b. Kesîr b. Amr ed-Dârî'den, o da Abdullah b. Abbas ve Ubey b. Ka'b'dan rivâyet etmiştir. Kabul ettikleri sayı 6219'dur.²³⁵ Bu sayıyı isnad ettiklerine bakınca, âyet sayılarında 6219 sayısı ayrı bir önem kazanmaktadır.

2.4.3.3. Basralılara Göre Âyet Sayıları

Basralıların Âsım b. Ebi's-Sabbâh el-Cühderî'den rivâyet ederek kabul ettikleri sayı 6205'tir. Eyyub b. el-Mütevekkil ve Ya'kub b. el-Hadramî de rivâyette bulunmuş, fakat Eyyub b. el-Mütevekkil bir sayı ile muhalefet ederek 6204 olduğunu söylemiştir. Yine bütün Basralılar Osman b. Said'den Medeniyyü'l-Evvel'in kabul ettiği sayı olan 6217'yi de rivâyet etmişlerdir.²³⁶

2.4.3.4. Kûfelilere Göre Âyet Sayıları

Kûfelilerin rivâyetleri merfûan olup kabul ettikleri sayı 6236'dır. Bu sayıyı Kıraat imamı Hamza b. ez-Zeyyât, İbn Ebû Leylâ'dan, o da Ebû Abdurrahman es-Sülemî'den, o da Ali b. Ebû Tâlib'den rivâyet etmiştir. Bu rivâyete bakınca kabul edilen bu sayının Ali b. Ebû Tâlib'e ait olduğu ortaya çıkmaktadır. Yine aynı sayıyı Kisâi, Süleyman b. İsâ ve başkaları Hamza'dan rivâyet etmiştir. Ayrıca Basralıların kabul ettiği sayı Kıraat imamı Âsım b. Ebû'n-Necûd Behdele tarafından da nakledilmiştir. Kûfeliler Medeniyyü'l-Evvel'in kabul ettiği 6217 sayısını da Medînelilere isnad ederek rivâyet etmişlerdir.²³⁷

2.4.3.5. Şamlılara Göre Âyet Sayıları

Şamlıların Eyyub b. Temîm el-Kârî, Yahya b. Hâris ez-Zimmârî'den merfûan rivâyet ederek kabul ettikleri sayı 6220'dir. Bazıları da bu rivâyeti kıraat imamı

²³⁴ Ca'berî, *a.g.e.*,s. 29-30.

²³⁵ Ca'berî, *a.g.e.*,s. 29-30.

²³⁶ Ca'berî, *a.g.e.*,s. 29-30.

²³⁷ Ca'berî, *a.g.e.*,s. 29-30.

Abdullah b. Âmir b. Yezid el-Yahsûbî' den yapmışlardır. Bir başka rivâyette ise bu sayı 6225'dir.²³⁸

2.5. Farklılığı Oluşturan Sebepler

2.5.1. Hz. Peygamber'in Âyet Başlarında Durması veya Vasletmesi

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) namaz kıldırırken, Kur'an öğretirken veya günlük hayatta meydana gelen olaylarda âyetlerle ilgili açıklama yaparken yapmış olduğu uygulamalar âyet sayılarındaki ihtilafın temel nedenlerinden biri sayılabilir. Bununla ilgili Suyûtî şöyle der: "Selefin, âyetlerin sayısı hakkında ihtilaf sebebi, Rasûlullah'ın tevkîfî olarak âyet başlarında durmasıdır. Âyetin yeri öğrenilince Hz. Peygamber vakfetmeye bilirdi. Bu anda âyeti dinleyen onun fâsıla olmadığını zannedirdi."²³⁹

Yukarıda da görüldüğü gibi âyet sayılarının ana nedeni olarak görülen bu duruma göre, Hz. Peygamber ahabına Kur'an öğretirken vakfedilecek yerleri de öğretiyordu.²⁴⁰ Daha sonra ahabın âyet yerlerini öğrendiğine kanaat getirince, mananın tamamlanmasını gözeterek birbirinin devamı olarak görülen âyetleri vasıl ederek okuyordu. Bu duruma şahit olan sahabeden bazıları birkaç âyetin birleştirilmesiyle yapılan bu uygulamayı tek âyet zannediyordu. Bunun neticesinde de ortaya farklı farklı rakamlar çıkmış oluyordu.²⁴¹

2.5.2. Bismelenin Müstakil Bir Âyet Sayılıp Sayılmaması

Sûrelerin başındaki bismelenin müstakil bir âyet sayılıp sayılmaması konusundaki tartışmalar âyetlerin sayısı ile ilgili farklı rakamların söylenmesine neden olan sebeplerden biridir. Mushaflarda ki besmeleyi ikiye ayıra biliriz: Birincisi, Neml sûresinin 30. âyetindeki besmeledir ki, bununla ilgili icmâ vardır ve Kur'an'dan olduğuna hiç şüphe yoktur.²⁴² İkincisi, sûre başlarında yazılan ve her bir sûreyi birbirinden ayıran bismelenin, başında bulunduğu sûrenin müstakil bir âyeti

²³⁸ Ca'berî, *a.g.e.*, s. 29-30.

²³⁹ Suyûtî, *a.g.e.*, s. 352.

²⁴⁰ Temel, Nihat, *Kur'an Kırâatında Vakf ve İbtidâ*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı yay., İstanbul, 2016, s. 42-43.

²⁴¹ Zürkânî, *a.g.e.*, c. 1, s. 344; Ca'berî, *a.g.e.*, s. 32-33.

²⁴² Kurtubi, *a.g.e.*, c. 1, s. 144.

mi? yoksa bütün sûrelere başlarken okunan tek bir Kur'an âyeti mi? olduğu konusu tartışmalı olup âlimler bu konuda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir.²⁴³

İmâmı Şâfi'ye göre, sûre başlarındaki besmelelerin her biri o sûreden bir âyettir. Ebû Hanefiye göre, Kur'an'dan bir âyettir fakat sûrelerin başında bulunan besmeleler, bulunduğu sureden ayrı başlı başına birer âyettir. Bunlar sûreleri ayırmak için inzal edilmiştir. Mâlikîlere göre de sûrelerin başındaki besmele Kur'an'dan bir âyet olmadığı gibi ilgili sûrenin müstakil bir âyeti de değildir.²⁴⁴

Mekke ve Kûfe kıraat imamlarına göre sûre başlarındaki besmele hem Fâtihâ sûresinden hem de diğer bir sûreden müstakil bir âyettir ve bu da âyet sayılarını sayarken 113 âyet-i kerîme ilave demektir. Medine, Basra ve Şam kıraat imamlarına göre besmele ne Fâtihanın ne de diğer sûrelerin başında müstakil bir âyettir.²⁴⁵

Meşhur kıraat imamları da Tevbe sûresi haricindeki tüm sûrelere besmele ifadesiyle başlanacağı konusunda ittifak içindedirler.²⁴⁶ Bir sûreden diğer bir sûreye geçişte bismelenin okunup okunmayacağı konusu tartışmalıdır. Hamza ve Halefü'l-Âşir hariç bütün imamlar besmeleyi okumuşlar. Bununla beraber Verş, Ebû Amr, İbn Âmir ve Ya'kub iki sûre arasında besmele ile okudukları gibi besmelesiz de okumuşlardır.²⁴⁷

Yukarıda da görüldüğü gibi bismelenin sûre başlarındaki konumu ya da müstakil bir âyet olup olmadığı çeşitli görüşlere açık bir meseledir. Bu konuyla ilgili Ebû Amr ed-Dânî, İbn Abbas'dan "Allah'ın kitabındaki bir âyeti insanlar göz ardı ettiler, o âyet besmeledir." diye bir haber nakletmiş ve Hz. Ali gibi sahabilerin de

²⁴³ İbn Âşur, Muhammed Tahir, *Tefsîru't-Tahrîr ve't-Tenvîr*, Dâru't-Tûnusiyeti, Tunus, 1984, c. 1, s. 138.

²⁴⁴ Sâbûnî, Muhammed Ali, *Tefsîru Âyâti'l-Ahkâm*, Mektebetü'l-Ğazzâlî, Dimeşk, 1980, c. 1, s. 47; İbnü'l-Cezerî, a.g.e., c.1, s.210.

²⁴⁵ Nesefî, Ebü'l-Berâkât Abdullah b. Mahmut, *Medârikü't-Tenzil ve Hakâikü't-Te'vîl*, Dâru'l-kelimi't-Tayyib, Beyrut, 1998, c. 1, ss. 25-26.

²⁴⁶ Çetin, Abdurrahman, *Kur'an Okuma Esasları*, Emin yay., İstanbul, 2017, s. 461.

²⁴⁷ Pâlûvî, *Zübdetü'l-İrfân*, Âsitâne yay., İstanbul, ts., s.44.

besmeleyi âyet saydıkları, sûreleri besmeleyle okudukları yönünde bilgilere yer vermiştir.²⁴⁸

2.5.3. Huruf-u Mukattaa ile İlgili İhtilaflar

Bazı sûrelerin başında bulunan kesik kesik hece harflerine hurûf-u mukattaa denir. Harf kelimesinin çoğulu olan “Hurûf” ve ayrılmış kesilmiş anlamına gelen “Mukattaa” kelimelerinin bir araya gelmesiyle meydana gelen bir tâbirdir. Bu harfler, tek tek kendi isimleriyle okunmaları, bağımsız ve ayrı harfler olmaları sebebiyle böyle adlandırılmıştır. Ayrıca bu harfler; “Evâili’s-Süver”, “Fevâtihu’s-Süver” ve “Hurûf-u Mübheme” olarak da adlandırılmışlardır.²⁴⁹

Mukattaa harfleri 29 sûrenin başında yer almıştır.²⁵⁰ Bu harfler 14 ayrı harf olup 13 ayrı şekil altında görünmektedir. Sûre başlarında bulunan bu harflerin bir kısmı bir harften, bir kısmı iki, bir kısmı üç, bir kısmı dört, bir kısmı da beş harften meydana gelmektedir. Bu harflerin mahiyeti ile ilgili Hz. Peygamber’den herhangi bir açıklama nakledilmemiş ve İslâm âlimleri bu konuda çeşitli görüşleri sürmüşlerdir.²⁵¹

Hurûf-u mukattaa’nın tam bir âyet olup olmadığı konusu ihtilaflıdır. Zemahşerî, bu harflerin âyet olup olmaması meselesini kıyâsî olmayıp tevkîfî bir ilim olduğunu söyler.²⁵² Bu konuda ki ağırlıklı görüş, müstakil âyet değil kendilerini takip eden âyetin bir parçasıdır.²⁵³ Kûfelilere göre altı sûrenin başında bulunan (الم), altı sûrede (حم), iki sûrede (طسم) ve (كهيعص, المص) başlı başına bir âyet kabul edilirken, (طس, المر, الر, ق, ن, ص) müstakil bir âyet sayılmamıştır. Diğer bir görüş ise Basralılara ait olup onlara göre Hurûf-u mukattaa’ların hiç birisi müstakil bir âyet değildir.²⁵⁴

²⁴⁸ ed-Dânî, a.g.e., s.50-57.

²⁴⁹ Duman, Zeki - Altındağ, Mustafa, “Hurûf-u Mukattaa”, *DİA*, c.18, s.401.

²⁵⁰ Bakara, Âli imrân, Âr’âf, Yunus, Hûd, Yûsuf, Râd, İbrâhim, Hicr, Meryem, Tâhâ, Şuârâ, Neml, Kasas, Ankebut, Rum, Lokman, Secde, Yâsîn, Sâd, Mü’min, Fussilet, Şûrâ, Zuhuf, Duhân, Câsiye, Ahkâf, Kâf, Kalem.

²⁵¹ Cerrahoğlu, a.g.e., ss. 158-171.

²⁵² Zemahşerî, a.g.e., s. 35.

²⁵³ İbn Aşur, a.g.e., c.1, s. 218.

²⁵⁴ Zerkeşî, a.g.e., c.1, s. 170-171; Âlûsî, c. 1, s. 105.

2.5.4. Bazı Âyetlerin Birden Fazla Âyet Sayılması

Elimizde bulunan mushaflarda tek âyet olarak yer alan bazı âyetlerin, bir kısım ulemâya göre birden fazla âyet sayılması, âyetlerin sayısı ile ilgili ihtilafın diğer bir nedenidir. Bu durumla ilgili “Sûrelerde Âyet Sayıları ve İhtilaf Edilen Âyetler” adlı başlık altında birçok örnek vardır, fakat şu âyeti burada misal olarak verebiliriz.

﴿إِذْ تَمْشِي أُخْتُكَ فَتَقُولُ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ مَن يَكْفُلُهُ ۗ فَرَجَعْنَاكَ إِلَىٰ أُمِّكَ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ ۗ وَقَتَلْتَ نَفْسًا فَنَجَّيْنَاكَ مِنَ الْغَمِّ وَفَتَنَّاكَ فُتُونًا ۚ فَلَبِثْتَ سِنِينَ فِي أَهْلِ مَدْيَنَ ثُمَّ جِئْتَ عَلَىٰ قَدَرٍ يٰمُوسَىٰ﴾

Tâhâ sûresi 40. âyet Mekke, Medine ve Kûfe ehline göre müstakil bir âyet iken; Şam ehline göre (يٰمُوسَىٰ- مَدْيَنَ - فُتُونًا -وَلَا تَحْزَنَ) , her biri birer fâsıla Kabul edilerek, 4 müstakil âyet sayılmıştır.²⁵⁵

2.5.5. Birden Fazla Âyetin Bir Âyet Sayılması

Mevcut mushaflarda, müstakil olarak yer alan bazı âyetlerin, bir kısım ulemâya göre birleştirilerek tek âyet sayılması, âyetlerin sayısı ile ilgili ihtilafın diğer bir nedenidir. Bu durumla ilgili “Sûrelerde Âyet Sayıları ve İhtilaf Edilen Âyetler” adlı başlık altında birçok örnek vardır, fakat şu âyeti burada misal olarak verebiliriz.

﴿كَيْ نُسَبِّحَكَ كَثِيرًا﴾*﴿وَنَذْكُرَكَ كَثِيرًا﴾*﴿إِنَّكَ كُنْتَ بِنَا بَصِيرًا﴾

Tâhâ sûresi 33., 34. ve 35. âyetlerin her biri, Basra ehli hariç üç ayrı âyet olarak kabul edilirken, Basra ehli 33., 34.,ve 35. âyetleri birleştirerek bir âyet olarak kabul eder.²⁵⁶

2.6. Sûrelerde Âyet Sayıları ve İhtilaf Edilen Âyetler

Bir âyetin nerede başlayıp nerede bittiğini, diğer bir ifadeyle hangi kelime veya harfin âyet başı olduğunu belirleme hususunda Burhâneddin el-Ca'berî'nin izahları yaygın kabul görmüştür.²⁵⁷ Ca'berî'nin vermiş olduğu bilgilere göre

²⁵⁵ ed-Dânî, a.g.e., s. 183; Ca'berî, a.g.e., s. 88.

²⁵⁶ ed-Dânî, a.g.e., s. 183; Ca'berî, a.g.e., s. 88.

²⁵⁷ Öztürk, Mustafa-Ünsal, Hadiye, *Kur'an Tarihi*, Ankara Okulu yay., Ankara, 2018, s.176.

âyetlerin sayısı ile ilgili 75 sûrede ihtilaf edilmiş, 39 sûrede ise ittifak edilmiştir. Biz de Ca'berînin, âyet sayılarını ve bunun yanında sûrelerle ilgili bazı bilgileri konu edinen “Husnü'l Meded fî Fenni'l-Aded”²⁵⁸ adlı eseri, Ebû Amr ed-Dânî'nin, “el-Beyân fî Addi Â-yi'l-Kur'an”²⁵⁹ adlı eseri ve âyet sayılarıyla alakalı yazılmış bazı önemli eserleride dikkate alarak, sûrelerin âyet sayılarını ve ihtilaf edilen âyetleri belirteceğiz.

1. Fâtîha Sûresi

Fâtihâ sûresinin 7 âyet olduğuna icmâli olarak ittifak vardır. 2 âyetin müstakil âyet olup olmamasıyla ilgili ihtilaf vardır.²⁶⁰ Bu âyet-i kerîmeler şöyledir:

Kûfe ve Mekke ehli bu sûrenin başındaki besmeleyi müstakil âyet olarak kabul ederken, 7. âyetteki ﴿صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ﴾ ifadesini müstakil âyet olarak kabul etmediler.

Medine, Şam ve Basra ehli de bunun aksi bir görüşde bulunarak Besmeleyi müstakil âyet olarak saymayıp, ﴿صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ﴾ kısmını müstakil âyet olarak kabul ettiler.²⁶¹

2. Bakara Sûresi

Bakara sûresi Basra ehline göre 287, Kûfe ehline göre 286, Şam, Mekke ve Medine ehline göre 285 âyettir. 11 âyette ihtilaf vardır.²⁶² Bu âyet-i kerîmeler şöyledir:

²⁵⁸ Bkz. Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi, nr. 362/2, vr. 17b-52a; Hamidiye, nr. 18/1, vr. 1b-76a; Ca'berî, *Husnü'l Meded*.

²⁵⁹ Süleymaniye Ktp., Hamidiye, nr. 18/3, İbrâhim Efendi, nr. 14/3; İ.Ü. Ktp., nr. A. 2085; ed-Dânî, a.g.e..

²⁶⁰ İbnü'l-Cevzî, Ebu'l-Ferec, *Funûnu'l-Efnân fî Acâibi Ulumi'l-Kur'ân*, (thk. Salah b. Fethi Helal), Müessesetü'l-Kütübü's-Segâfiyyetü, Beyrut, 2001, s. 122.

²⁶¹ ed-Dânî, a.g.e., s. 139; Ca'berî, a.g.e., s. 52; Dimyatî, Ahmed b. Muhammed el-Bennâ, *İthâfî Füzalâi'l-Beşer bi'l-Kirâati'l-Erbeati Aşer*, (thk. Şa'ban Muhammed İsmail, Dâr İbn Hazm), Beyrut, 2010, c. 2, s. 537.

²⁶² Ca'berî diğer kaynakların aksine Bakara sûresinde on üç âyette ihtilaf vardır diyor, fakat 200. âyet yazılmamış, Bakara sûresinde olmayan bir âyet verilmiş ve verilen âyetlere bakılınca toplamı 12'de kalmıştır. Bkz. Ca'berî, a.g.e., s. 53; ed-Dânî, a.g.e., s. 139; İbnü'l-Cevzî, a.g.e., s. 122; Sehavî, Ebu'l-

*263﴿الْم﴾, sadece Kûfe ehli müstakil âyet kabul eder.

*264﴿وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾, sadece Şam ehli müstakil âyet kabul eder.

*265﴿إِنَّمَا نَحْنُ مُصَلِحُونَ﴾, Şam ehli hariç diğerleri müstakil âyet kabul ederler.

*266﴿إِلَّا خَائِفِينَ﴾, sadece Basra ehli müstakil âyet kabul eder.

*267﴿وَأَنْتُمْ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ﴾, Medeniyyü'l-Evvel ve Mekke ehli haricindekiler müstakil âyet kabul eder.

*268﴿فَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِن خَلْقٍ﴾, Medeniyyü'l-Ahir hariç diğerleri müstakil âyet kabul ederler.

*269﴿مَاذَا يُنْفِقُونَ﴾, Medeniyyü'l-Evvel ve Mekke ehli müstakil âyet kabul eder.

*270﴿أَعْلَمْتُمْ تَتَفَكَّرُونَ﴾, Kûfe, Şam ve Medeniyyü'l-Ahir müstakil âyet kabul ederler.

*271﴿إِلَّا أَنْ تَقُولُوا قَوْلًا مَّعْرُوفًا﴾, sadece Basra ehli müstakil âyet kabul eder.

*272﴿مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ﴾, sadece Medeniyyü'l-Evvel müstakil âyet kabul eder.

*273﴿الْحَيُّ الْقَيُّومُ﴾, Mekke, Medeniyyü'l-Ahir ve Basra ehli müstakil âyet kabul ederler.²⁷⁴

Hasan Ali b. Muhammed, *Cemâlu'l-Kurrâ ve Kemâlü'l-İkrâ*, (thk. Ali Hüseyin el-Bevâb), Mektebetü't-Türâs, Mısır, 1987, c.1, s. 200.

²⁶³ Bakara, 2/1.

²⁶⁴ Bakara, 2/10.

²⁶⁵ Bakara, 2/11.

²⁶⁶ Bakara, 2/114.

²⁶⁷ Bakara, 2/197.

²⁶⁸ Bakara, 2/200.

²⁶⁹ Bakara, 2/215.

²⁷⁰ Bakara, 2/219.

²⁷¹ Bakara, 2/235.

²⁷² Bakara, 2/257.

²⁷³ Bakara, 2/255.

²⁷⁴ Ca'berî, a.g.e., s. 53; ed-Dânî, a.g.e., s. 139; Kâzî, Abdulfettah, *Mürşidü'l-Hullân ilâ Ma'rifeti Addi Âyi'l-Kur'an*, (nşr. Abdurrazzak Ali İbrahim Musa), Mektebetü Asriyye, Beyrut, 1989, ss. 54-61.

3. Âl-i İmrân Sûresi

Âl-i İmrân sûresinin 200 âyet olduğuna icmâli olarak ittifak vardır. 7 âyetin müstakil âyet olup olmamasıyla ilgili ihtilaf vardır.²⁷⁵ Bu âyet-i kerîmeler şöyledir:

*²⁷⁶(الْم), sadece Kûfe ehli müstakil âyet kabul eder.

*²⁷⁷(نَزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَأَنْزَلَ التَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ), Şam ehli haricindekiler müstakil âyet kabul ederler.

*²⁷⁸(مَنْ قَبِلْ هُدَىٰ لِلنَّاسِ وَأَنْزَلَ الْفُرْقَانَ), Kûfe ehli haricindekiler müstakil âyet kabul ederler.

*²⁷⁹(وَيُعَلِّمُهُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ), sadece Kûfe ehli müstakil âyet kabul eder.

*²⁸⁰(وَرَسُولًا إِلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ), sadece Basra ehli müstakil âyet kabul eder.

*²⁸¹(فِيهِ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَّقَامُ إِبْرَاهِيمَ), sadece Şam ehli ve Medeniyyü'l-Evvel müstakil âyet kabul eder.

*²⁸²(لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّىٰ تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ), sadece Şam, Mekke ve Medeniyyü'l-Ahir müstakil âyet kabul ederler.

4. Nisâ Sûresi

Nisâ sûresi Mekke, Medîne ve Basra ehline göre 175, Kûfe ehline göre 176, Şam ehline göre 177 âyettir. 2 âyette ihtilaf vardır.²⁸³ Bu âyet-i kerîmeler şöyledir:

²⁷⁵ Ca'berî, a.g.e., s. 56; ed-Dânî, a.g.e., s. 143; İbnü'l-Cevzî, a.g.e., s. 123; Sehavî, a.g.e., c. 1, ss. 200-201.

²⁷⁶ Âl-i İmrân, 3/1.

²⁷⁷ Âl-i İmrân, 3/3.

²⁷⁸ Âl-i İmrân, 3/4.

²⁷⁹ Âl-i İmrân, 3/48.

²⁸⁰ Âl-i İmrân, 3/49.

²⁸¹ Âl-i İmrân, 3/97.

²⁸² Âl-i İmrân, 3/92.

²⁸³ Ca'berî, a.g.e., s. 59; ed-Dânî, a.g.e., s. 146; Sehavî, a.g.e., c.1, s. 201.

﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيْبًا مِّنَ الْكِتَابِ يَتَنَزَّوْنَ الصَّلَاةَ وَيُرِيدُونَ أَن تَضِلُّوا السَّبِيلَ﴾^{*284}, sadece Kûfe ve Şam ehli müstakil âyet kabul eder.

﴿وَأَمَّا الَّذِينَ اسْتَنكَفُوا وَاسْتَكْبَرُوا فَيَعَذِّبُهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا﴾^{*285}, sadece Şam ehli müstakil âyet kabul eder.

5. Mâide Sûresi

Mâide sûresi Kûfe ehline göre 120, Mekke, Medîne ve Şam ehline göre 122, Basra ehline göre de 123 âyettir. 3 âyette ihtilaf vardır.²⁸⁶ Bu âyet-i kerîmeler şöyledir:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ﴾^{*287}, sadece Kûfe ehli müstakil âyet kabul etmez.

﴿وَيَعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ﴾^{*288}, sadece Kûfe ehli müstakil âyet kabul etmez.

﴿فَإِذَا دَخَلْتُمُوهُ فَآتِكُمْ عَلَيْهِمْ﴾^{*289}, sadece Basra ehli müstakil âyet kabul eder.

6. En'âm Sûresi

En'âm sûresi Kûfe ehline göre 165, Basra ve Şam ehline göre 166, Mekke ve Medîne ehline göre 167 âyettir. 4 âyette ihtilaf ettiler.²⁹⁰ Bu âyet-i kerîmeler şöyledir:

﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ﴾^{*291}, sadece Mekke ve Medine ehli müstakil âyet kabul eder.

﴿قُلْ إِنِّي هَدَيْتَنِي رَبِّيَ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ دِينًا قِيمًا مَلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا﴾^{*292}, Kûfe ehli haricindekiler müstakil âyet kabul eder.

²⁸⁴ Nisâ, 4/44.

²⁸⁵ Nisâ, 4/173.

²⁸⁶ Ca'berî, a.g.e., s. 61; ed-Dânî, a.g.e., s. 149.

²⁸⁷ Mâide, 5/1.

²⁸⁸ Mâide, 5/15.

²⁸⁹ Mâide, 5/23.

²⁹⁰ Ca'berî, a.g.e., s. 63; ed-Dânî, a.g.e., s. 151.

²⁹¹ En'âm, 6/1.

²⁹² En'âm, 6/161.

*²⁹³(وَكَذَّبَ بِهٖ قَوْمَكَ وَهُوَ الْحَقُّ قُلْ لَسْتُ عَلَيْكُمْ بِوَكِيلٍ), sadece Kûfe ehli müstakil âyet kabul eder.

*²⁹⁴(وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَيَوْمَ يَقُولُ كُنْ فَيَكُونُ), Kûfe ehli haricindekiler müstakil âyet kabul eder.

7. A'râf Sûresi

A'râf sûresi Kûfe, Medine ve Mekke ehline göre 206, Basra ve Şam ehline göre 205 âyettir. 5 âyette ihtilaf ettiler.²⁹⁵ Bu âyet-i kerîmeler şöyledir:

*²⁹⁶(الْمَصْنُ), sadece Kûfe ehli müstakil âyet kabul eder.

*²⁹⁷(قُلْ أَمَرَ رَبِّي بِالْقِسْطِ وَأَقِيمُوا وُجُوهَكُمْ عِندَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ), sadece Basra ve Şam ehli müstakil âyet kabul eder.

*²⁹⁸(كَمَا بَدَأَكُمْ تَعُودُونَ), sadece Kûfe ehli müstakil âyet kabul eder.

*²⁹⁹(قَالَتْ أَخْرِجْنَهُمْ لِأَوْلَادِهِمْ رَبَّنَا هَؤُلَاءِ أَضَلُّونَا فَاتِهِمْ عَذَابًا ضِعْفًا مِّنَ النَّارِ), sadece Mekke ve Medine ehli müstakil âyet kabul eder.

*³⁰⁰(وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحَسَنَىٰ عَلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ), sadece Mekke ve Medine ehli müstakil âyet kabul eder.

8. Enfâl Sûresi

Enfâl sûresi Kûfe ehline göre 75 âyet, Mekke, Medine ve Basra ehline göre 76 âyet ve Şam ehline göre de 77 âyettir. 3 âyette ihtilaf vardır. Bu âyet-i kerîmeler şöyledir:³⁰¹

²⁹³ En'âm, 6/66.

²⁹⁴ En'âm, 6/73.

²⁹⁵ Ca'berî, a.g.e., s. 65; ed-Dânî, a.g.e., s. 155.

²⁹⁶ A'râf, 7/1.

²⁹⁷ A'râf, 7/29.

²⁹⁸ A'râf, 7/29.

²⁹⁹ A'râf, 7/38.

³⁰⁰ A'râf, 7/137.

³⁰¹ Ca'berî, a.g.e., s. 68; ed-Dânî, a.g.e., s. 158.

*302 ﴿فَسَيُنْفِثُونَهَا تُمْ تَكُونُ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً تُمْ يَغْلِبُونَ﴾, sadece Basra ve Şam ehli müstakil âyet kabul eder.

*303 ﴿وَلَوْ تَوَاعَدْتُمْ لِأَخْتَلَفْتُمْ فِي الْمِيعَادِ وَلَكِن لِّيَقْضِيَ اللَّهُ أَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا﴾, Mekke, Medine, Şam ve Basra ehli müstakil âyet kabul eder.

*304 ﴿وَإِنْ يُرِيدُوا أَنْ يَخْدَعُوكَ فَإِنَّ حَسْبَكَ اللَّهُ هُوَ الَّذِي أَيْدَكَ بِبَصْرَةٍ وَبِالْمُؤْمِنِينَ﴾, Mekke, Medine, Şam ve Kûfe ehli müstakil âyet kabul eder.

9. Tevbe Sûresi

Tevbe sûresi Kûfe ehline göre 129 âyet, diğerlerine göre 130 âyettir. 3 âyette ihtilaf vardır.³⁰⁵ Bu âyet-i kerîmeler şöyledir:

*306 ﴿وَأَذِّنْ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ أَنَّ اللَّهَ بَرِيءٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾, sadece Basra ehli müstakil âyet kabul eder.

*307 ﴿إِلَّا تَنْفَرُوا يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا﴾, sadece Şam ehli müstakil âyet kabul eder.

*308 ﴿أَلَمْ يَأْتِهِمْ نَبَأُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ﴾, sadece Mekke ve Medine ehli müstakil âyet kabul eder.

10. Yûnus Sûresi

Yûnus sûresi Şam ehline göre 110 âyet, diğerlerine göre 109 âyettir. 3 âyette ihtilaf vardır.³⁰⁹ Bu âyet-i kerîmeler şöyledir:

³⁰² Enfâl, 8/36.

³⁰³ Enfâl, 8/42.

³⁰⁴ Enfâl, 8/62.

³⁰⁵ Ca'berî diğer kaynakların aksine Tevbe sûresinde, (Basra ehlinden ikinci bir rivâyetle aksi yönde) 3. âyeti ve 36. âyette (الدين القيم-Hımsîyyi müstakil âyet sayar.) ilave ederek beş âyette ihtilaf diyor. Bkz. Ca'berî, a.g.e., s. 70; ed-Dânî, a.g.e., s. 160; Sehavî, a.g.e., c.1, s. 203; İbnü'l-Cevzî, a.g.e., s. 125-126.

³⁰⁶ Tevbe, 9/3.

³⁰⁷ Tevbe, 9/39.

³⁰⁸ Tevbe, 9/70.

³⁰⁹ Ca'berî, a.g.e., s. 72; ed-Dânî, a.g.e., s. 163.

*³¹⁰﴿وَوَظَنُوا أَنَّهُمْ أَحْبَبَ بِهِمْ دَعَاؤُ اللَّهِ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ﴾, sadece Şam ehli müstakil âyet kabul eder.

*³¹¹﴿دَعَاؤُ اللَّهِ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ لِنِ أَنْجَيْنَا مِنْ هُدًى لِنُكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ﴾, Şam ehli haricindekiler müstakil âyet kabul ederler.

*³¹²﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَتْكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَشِفَاءٌ لِمَا فِي الصُّدُورِ﴾, sadece Şam ehli müstakil âyet kabul eder.

11. Hûd Sûresi

Hûd sûresi Kûfe ehline göre 123 âyet, Medeniyyü'l-Evvel ve Şam ehline göre 122 âyet, Medeniyyü'l-Ahir, Mekke ve Basra ehline göre 121 âyettir. 7 âyette ihtilaf vardır.³¹³ Bu âyet-i kerîmeler şöyledir:

*³¹⁴﴿قَالَ إِنِّي أَشْهَدُ اللَّهَ وَأَشْهَدُوا أَيُّ بَرِيءٍ مِمَّا تُشْرِكُونَ﴾, sadece Kûfe ehli müstakil âyet kabul eder.

*³¹⁵﴿فَلَمَّا ذَهَبَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ الرَّوْعُ وَجَاءَتْهُ الْبِشْرَى يُجْدِلْنَا فِي قَوْمِ لُوطٍ﴾, Basra ehli haricindekiler müstakil âyet kabul eder.

*³¹⁶﴿فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا جَعَلْنَا عَلَيْهَا سَافِلَهَا وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهَا حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ﴾, sadece Mekke ehli ve Medeniyyü'l-Ahir müstakil âyet kabul ederler.

*³¹⁷﴿فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا جَعَلْنَا عَلَيْهَا سَافِلَهَا وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهَا حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ مَنضُودٍ﴾, Mekke ehli ve Medeniyyü'l-Ahir haricindekiler müstakil âyet kabul ederler.

*³¹⁸﴿بَيَّيْتُ اللَّهُ خَيْرَ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾, sadece Mekke ve Medine ehli müstakil âyet kabul eder.

³¹⁰ Yûnus, 10/22.

³¹¹ Yûnus, 10/22.

³¹² Yûnus, 10/57.

³¹³ Ca'berî, a.g.e., s. 74; ed-Dânî, a.g.e., s. 165.

³¹⁴ Hûd, 11/54.

³¹⁵ Hûd, 11/74.

³¹⁶ Hûd, 11/82.

³¹⁷ Hûd, 11/82.

(وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَجَعَلَ النَّاسَ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَا يَرَالُونَ مُخْتَلِفِينَ)³¹⁹, Kûfe, Basra ve Şam ehli müstakil âyet sayar

(وَقُلْ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ أَعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ إِنَّا عَمِلُونَ)³²⁰, Mekke ehli ve Medeniyyü'l-Ahir haricindekiler müstakil âyet kabul ederler.

12. Yûsuf Sûresi

Yûsuf sûresi 111 âyettir. Bu sûrede ihtilaf yoktur.³²¹

13. Ra'd Sûresi

Ra'd sûresi Kûfe ehline göre 43 âyet, Mekke ve Medine ehline göre 44 âyet, Basra ehline göre 45 âyet ve Şam ehline göre 47 âyettir. 5 âyette ihtilaf vardır.³²² Bu âyet-i kerîmeler şöyledir:

(وَإِنْ تَعَجَّبَ فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ أَءِذَا كُنَّا تُرَابًا أَعْنَا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ)³²³, Mekke, Medine, Basra ve Şam ehli müstakil âyet kabul ederler.

(قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ أَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ)³²⁴, Mekke, Medine, Basra ve Şam ehli müstakil âyet kabul ederler.

(قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ)³²⁵, sadece Şam ehli müstakil âyet kabul eder.

(أَوَلَيْكَ لَهُمْ سُوءُ الْحِسَابِ)³²⁶, sadece Şam ehli müstakil âyet kabul eder.

(وَالْمَلَائِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ)³²⁷, Kûfe, Basra ve Şam ehli müstakil âyet kabul eder.

³¹⁸ Hûd, 11/86.

³¹⁹ Hûd, 11/118.

³²⁰ Hûd, 11/121.

³²¹ Ca'berî, a.g.e., s. 76; ed-Dânî, a.g.e., s. 167.

³²² Ca'berî diğer kaynakların aksine 17. âyette (الحق والباطل)-Hımsîyyi müstakil âyet sayar.), diyerek ihtilaf edilen âyet sayısını altıya çıkarmaktadır. Bkz. Ca'berî, a.g.e., s. 78; ed-Dânî, a.g.e., s. 169; Sehavî, a.g.e., c.1, s. 204; İbnü'l-Cevzî, a.g.e., s. 127.

³²³ Ra'd, 13/5.

³²⁴ Ra'd, 13/16.

³²⁵ Ra'd, 13/16.

³²⁶ Ra'd, 13/18.

14. İbrâhim Sûresi

İbrâhim Sûresi Kûfe ehline göre 52 âyet, Şam ehline göre 55 âyet, , Mekke ve Medine ehline göre 54 âyet, Basra ehline göre 51 âyettir. 7 âyette ihtilaf vardır.³²⁸ Bu âyet-i kerîmeler şöyledir:

*³²⁹(كُتِبَ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ), Mekke, Medine ve Şam ehli müstakil âyet kabul ederler.

*³³⁰(وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا أَنْ أَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ), Mekke, Medine ve Şam ehli müstakil âyet kabul ederler.

*³³¹(أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبُؤُا الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ), Mekke, Medine ve Basra ehli müstakil âyet kabul ederler.

*³³²(أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ خَلَقَ السَّمُوتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ), Kûfe, Şam ehli ve Medeniyyü'l-Evvel müstakil âyet kabul ederler.

*³³³(أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ), Medeniyyü'l-Evvel müstakil âyet kabul ederler.

*³³⁴(وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ), Basra ehli hariç diğerleri müstakil âyet kabul ederler.

*³³⁵(وَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ غَفْلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ), sadece Şam ehli müstakil âyet kabul eder.

15. Hicr Sûresi

Hicr Sûresi 99 âyettir. İhtilaf yoktur.³³⁶

³²⁷ Ra'd, 13/23.

³²⁸ Ca'berî, a.g.e., s. 79; ed-Dânî, a.g.e., s. 171.

³²⁹ İbrahim, 14/1.

³³⁰ İbrahim, 14/5.

³³¹ İbrahim, 14/9.

³³² İbrahim, 14/19.

³³³ İbrahim, 14/24.

³³⁴ İbrahim, 14/33.

³³⁵ İbrahim, 14/42.

16. Nahl Sûresi

Nahl Sûresi 128 âyettir. İhtilaf yoktur.³³⁷

17. İsrâ Sûresi

İsrâ Sûresi Kûfe ehline göre 111 âyet, diğerlerine göre 110 âyettir. 1 âyette ihtilaf vardır.³³⁸

﴿قُلْ ءَامِنُوا بِىٓ أَوْ لَا تُؤْمِنُوا إِنَّا لِلَّذِينَ ءَاتَوُوا الْعِلْمَ مِن قَبْلِى إِذَا يُنزَلُ عَلَيْهِمْ يُخْرُونَ لِلأَذْقَانِ سُجْدًا﴾³³⁹

sadece Kûfe ehline göre müstakil âyettir.

18. Kehf Sûresi

Kehf Sûresi Mekke ve Medine ehline göre 105 âyet, Şam ehline göre 106 âyet, Kûfe ehline göre 110 âyet, Basra ehline göre 111 âyettir. 11 âyette ihtilaf edilmiştir.³⁴⁰ Bu âyetler şöyledir:

﴿إِنَّهُمْ فِتْيَةٌ ءَامَنُوا بِرَبِّهِمْ وَزِدْنَهُمْ هُدًى﴾³⁴¹, Şam ehli hariç diğerleri müstakil âyet kabul eder.

﴿قُلْ رَبِّىٓ أَعْلَمُ بِعَدَّتِهِمْ مَّا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا قَلِيلٌ﴾³⁴², sadece Medeniyyü'l-Ahir müstakil âyet saymıştır.

﴿وَلَا تَقُولَنَّ لِشَايِءٍ إِنِّىٓ فَاعِلٌ ذَٰلِكَ عَدَاۗءٌ﴾³⁴³, Medeniyyü'l-Ahir hariç diğerleri müstakil âyet saymıştır.

﴿وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمَا زَبَابًا﴾³⁴⁴, Medeniyyü'l-Evvel ve Mekke ehli dışındakiler müstakil âyet kabul ederler.

³³⁶ Ca'berî, a.g.e., s. 80; ed-Dânî, a.g.e., s. 173.

³³⁷ Ca'berî, a.g.e., s. 81; ed-Dânî, a.g.e., s. 175.

³³⁸ Ca'berî, a.g.e., s. 83; ed-Dânî, a.g.e., s. 177.

³³⁹ İsrâ, 17/107.

³⁴⁰ Ca'berî, a.g.e., s. 85; ed-Dânî, a.g.e., s. 179.

³⁴¹ Kehf, 18/13.

³⁴² Kehf, 18/22.

³⁴³ Kehf, 18/23.

³⁴⁴ Kehf, 18/32.

﴿قَالَ مَا أَظُنُّ أَنْ تَبِيدَ هَذِهِ أَبَدًا﴾³⁴⁵, Medeniyyü'l-Ahir ve Şam ehli haricindekiler müstakil âyet kabul eder.

﴿إِنَّا مَكَّنَّا لَهُ فِي الْأَرْضِ وَءَاتَيْنَاهُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا﴾³⁴⁶, Medeniyyü'l-Evvel ve Mekke ehli dışındakiler müstakil âyet kabul ederler.

﴿فَاتَّبَعَ سَبَبًا﴾³⁴⁷, sadece Kûfe ve Basra ehli müstakil âyet kabul eder.

﴿ثُمَّ اتَّبَعَ سَبَبًا﴾³⁴⁸, sadece Kûfe ve Basra ehli müstakil âyet kabul eder.

﴿ثُمَّ اتَّبَعَ سَبَبًا﴾³⁴⁹, sadece Kûfe ve Basra ehli müstakil âyet kabul eder.

﴿وَوَجَدَ عِنْدَهَا قَوْمًا﴾³⁵⁰, Kûfe ehli ve Medeniyyü'l-Ahir haricindekiler müstakil âyet kabul eder.

﴿فَلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالًا﴾³⁵¹, Mekke ve Medine ehli dışındakiler müstakil âyet kabul eder.

19. Meryem Sûresi

Meryem Sûresi Medeniyyü'l-Evvel, Basra, Kûfe ve Şam ehline göre 98 âyet, Medeniyyü'l-Ahir ve Mekke ehline göre 99 âyettir. 3 âyette ihtilaf ettiler.³⁵² Bu âyetler şöyledir:

﴿كِهِيعَصْنَ﴾³⁵³, sadece Kûfe ehli müstakil âyet kabul eder.

﴿وَوَاقُرْ فِي الْكِتَابِ إِبْرَاهِيمَ﴾³⁵⁴, sadece Medeniyyü'l-Ahir ve Mekke ehli müstakil âyet kabul eder.

³⁴⁵ Kehf, 18/35.

³⁴⁶ Kehf, 18/84.

³⁴⁷ Kehf, 18/85.

³⁴⁸ Kehf, 18/89.

³⁴⁹ Kehf, 18/92.

³⁵⁰ Kehf, 18/86.

³⁵¹ Kehf, 18/103.

³⁵² Ca'berî, a.g.e., s. 87; ed-Dânî, a.g.e., s. 181.

³⁵³ Meryem, 19/1.

³⁵⁴ Meryem, 19/41.

﴿قُلْ مَنْ كَانَ فِي الضَّلَالَةِ فَلْيَمْدُدْ لَهُ الرَّحْمَنُ مَدًّا﴾³⁵⁵, Kûfe ehli haricindekiler müstakil âyet kabul eder.

20. Tâhâ Sûresi

Tâhâ Sûresi Şam ehline göre 140 âyet, Kûfe ehline göre 135 âyet, Mekke ve Medine ehline göre 134 âyet, Basra ehline göre 132 âyettir. 21 âyette ihtilaf ettiler.³⁵⁶ Bu âyetler şöyledir:

﴿طه﴾³⁵⁷, sadece Kûfe ehli müstakil âyet kabul eder.

﴿كَيْ نَسْبَحَكَ كَثِيرًا﴾³⁵⁸, Basra ehli müstakil âyet saymaz, diğerleri kabul eder.

﴿وَوَدَّكَرَّكَ كَثِيرًا﴾³⁵⁹, Basra ehli müstakil âyet saymaz, diğerleri kabul eder.

﴿وَأَلْقَيْتُ عَلَيْكَ مَحَبَّةً مِّنِّي﴾³⁶⁰, sadece Kûfe ve Basra ehli müstakil âyet kabul etmez.

﴿فَرَجَعْنَاكَ إِلَىٰ أُمَمِكَ كَيْ تَفَرَّ عَيْبُهَا وَلَا تَحْزَنَ﴾³⁶¹, sadece Şam ehli müstakil âyet kabul eder.

﴿وَقَتَلْتَ نَفْسًا فَنَجَّيْنَاكَ مِنَ الْغَمِّ وَفَتَنَّاكَ فُتُونًا﴾³⁶², sadece Basra ve Şam ehli müstakil âyet kabul eder.

﴿فَلْيَبْتَ سِنِينَ فِي أَهْلِ مَدْيَنَ﴾³⁶³, Şam ehli hariç müstakil âyet saymazlar.

﴿وَأَصْطَفَيْنَاكَ لِنَفْسِي﴾³⁶⁴, Kûfe ve Şam ehli müstakil âyet kabul eder.

³⁵⁵ Meryem, 19/75.

³⁵⁶ Ca'berî diğer kaynakların aksine 39. âyet (فِي الْيَمِّ - Hımsıyyî müstakil âyet sayar.), 124. âyet (ضُنْكَا - Hımsıyyî müstakil âyet sayar.) ve 95. âyet (يَا سَامِرِيُّ - Şam ehli hariç müstakil âyet sayar.), âyetlerini de ilave ederek yirmi dört âyette ihtilaf vardır diyor. Bkz.Ca'berî, a.g.e., s. 88; ed-Dânî, a.g.e., s. 183; Sehavî, a.g.e., c.1, s. 207-208; İbnü'l-Cevzî, a.g.e., s. 130-131.

³⁵⁷ Tâhâ, 20/1.

³⁵⁸ Tâhâ, 20/33.

³⁵⁹ Tâhâ, 20/34.

³⁶⁰ Tâhâ, 20/39.

³⁶¹ Tâhâ, 20/40.

³⁶² Tâhâ, 20/40.

³⁶³ Tâhâ, 20/40.

³⁶⁴ Tâhâ, 20/41.

*365 ﴿فَاتَّبِعْهُ فَقَوْلًا إِنَّا رَسُولٌ رَبِّكَ فَأَرْسِلْ مَعَنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ﴾, Şam ehli müstakil âyet saydı, diğçerleri saymadı.

*366 ﴿وَلَقَدْ أَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ﴾, sadece Şam ehli müstakil âyet kabul eder.

*367 ﴿فَاتَّبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ بِجُنُودِهِ فَغَشِيَهُمْ مِّنَ اللَّيْمِ مَا غَشِيَهُمْ﴾, Kûfe ahli müstakil âyet saydı, diğçerleri saymadı.

*368 ﴿فَرَجَعَ مُوسَىٰ إِلَىٰ قَوْمِهِ غَضْبَانَ أَسِفًا﴾, Medeniyyü'l-Evvel ve Mekke ehli müstakil âyet kabul eder.

*369 ﴿قَالَ يُقَوْمِ أَلَمْ يَعِدْكُمْ رَبُّكُمْ وَعَدَا حَسَنًا﴾, sadece Medeniyyü'l-Ahir müstakil âyet kabul eder.

*370 ﴿فَقَدَفْنَا بِهَا فَأَكْذَبَكَ الْفَى السَّامِرِيُّ﴾, Medeniyyü'l-Ahir hariç diğçerleri müstakil âyet kabul ederler.

*371 ﴿فَأَخْرَجَ لَهُمْ عَجَلًا جَسَدًا لَهُ خُورٌ فَقَالُوا هَذَا إِلَهُكُمْ وَإِلَهُ مُوسَىٰ﴾, sadece Medeniyyü'l-Evvel ve Mekke ehli müstakil âyet kabul eder.

*372 ﴿فَأَخْرَجَ لَهُمْ عَجَلًا جَسَدًا لَهُ خُورٌ فَقَالُوا هَذَا إِلَهُكُمْ وَإِلَهُ مُوسَىٰ فَتَسَيَّ﴾, Medeniyyü'l-Evvel ve Mekke ehli müstakil âyet saymadı diğçerleri kabul eder.

*373 ﴿أَفَلَا يَرَوْنَ أَلَّا يَرْجِعُ إِلَيْهِمْ قَوْلًا﴾, Medeniyyü'l-Ahir hariç diğçerleri müstakil âyet saymadı.

*374 ﴿قَالَ يُهْرُونَ مَا مَنَعَكَ إِذْ رَأَيْتَهُمْ ضَلُّوا﴾, sadece Kûfe ehli müstakil âyet kabul eder.

365 Tâhâ, 20/47.

366 Tâhâ, 20/77.

367 Tâhâ, 20/78.

368 Tâhâ, 20/86.

369 Tâhâ, 20/86.

370 Tâhâ, 20/87.

371 Tâhâ, 20/88.

372 Tâhâ, 20/88.

373 Tâhâ, 20/89.

374 Tâhâ, 20/92.

*³⁷⁵(فَيَذُرُهَا قَاعًا صَفْصَفًا), Kûfe, Basra ve Şam ehli müstakil âyet kabul eder.

*³⁷⁶(قَالَ أَهِيطًا مِنْهَا جَمِيعًا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى), Kûfe ehli hariç diğerleri müstakil âyet kabul eder.

*³⁷⁷(وَلَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ زَهْرَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا), Kûfe ehli hariç diğerleri müstakil âyet kabul eder.

21. Enbiyâ Sûresi

Enbiyâ Sûresi Kûfe ehline göre 112 âyet, diğerlerine göre de 111 âyettir. 1 âyette ihtilaf vardır.³⁷⁸

*³⁷⁹(قَالَ أَفَتَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُكُمْ شَيْئًا وَلَا يَضُرُّكُمْ), sadece Kûfe ehli müstakil âyet kabul eder.

22. Hac Sûresi

Hac Sûresi Kûfe ehli 78 âyet, Mekke ehli 77 âyet, Medine ehli 76 âyet, Basra ehli 75 âyet, Şam ehli 74 âyet kabul etmektedir. 5 âyette ihtilafa düşmüşlerdir.³⁸⁰ Bu âyetler şöyledir:

*³⁸¹(بُصَبُ مِنْ فَوْقِ رُءُوسِهِمُ الْحَمِيمِ), sadece Kûfe ehli müstakil âyet kabul eder.

*³⁸²(بُصَّهْرُ بِهِ مَا فِي بُطُونِهِمْ وَالْجُلُودِ), sadece Kûfe ehli müstakil âyet kabul eder.

*³⁸³(وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَنُوحُودُ), Şam ehli hariç diğerleri müstakil âyet kabul eder.

³⁷⁵ Tâhâ, 20/106.

³⁷⁶ Tâhâ, 20/123.

³⁷⁷ Tâhâ, 20/131.

³⁷⁸ Ca'berî, a.g.e., s. 90; ed-Dânî, a.g.e., s. 187.

³⁷⁹ Enbiyâ, 21/66.

³⁸⁰ Ca'berî, a.g.e., s. 92; ed-Dânî, a.g.e., s. 189.

³⁸¹ Hac, 22/19.

³⁸² Hac, 22/20.

³⁸³ Hac, 22/42.

*³⁸⁴(وَقَوْمِ إِبْرَاهِيمَ وَقَوْمِ لُوطٍ), Mekke, Medine ve Kûfe ehli müstakil âyet kabul eder.

*³⁸⁵(مَلَّةَ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ هُوَ سَمَّاكُمْ الْمُسْلِمِينَ), Mekke ehli müstakil âyet kabul eder.

23. Mü'minûn Sûresi

Mü'minûn Sûresi Kûfe ehline göre 118 âyet, diğerlerine göre 119 âyettir. Bir âyette ihtilaf vardır.³⁸⁶

*³⁸⁷(ثُمَّ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ وَأَخَاهُ هَارُونَ), Kûfe ehli müstakil âyet saymaz, diğerleri kabul eder.

24. Nûr Sûresi

Nûr Sûresi Kûfe, Basra ve Şam ehline göre 64 âyet, Mekke ve Medine ehline göre de 62 âyettir. 2 âyette ihtilaf vardır.³⁸⁸

*³⁸⁹(فِي بُيُوتٍ أُذِنَ اللَّهُ أَنْ تُرْفَعَ وَيُذَكَّرَ فِيهَا أَسْمُهُ يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ), Kûfe, Basra ve Şam ehli müstakil âyet kabul eder.

*³⁹⁰(يَكَادُ سَنَا بَرْقِةٍ يَذْهَبُ بِالْأَبْصَرِ), sadece Mekke ve Medine ehli müstakil âyet saymadı.

25. Furkân Sûresi

Furkân Sûresi 77 âyettir. İhtilaf yoktur.³⁹¹

³⁸⁴ Hac, 22/43.

³⁸⁵ Hac, 22/78.

³⁸⁶ Ca'berî, a.g.e., s. 94; ed-Dânî, a.g.e., s. 191.

³⁸⁷ Mü'minûn, 23/45.

³⁸⁸ Ca'berî diğer kaynakların aksine 44. âyet (لاولى الابصار) -Hımsîyyi müstakil âyet saymaz.), diyerek ihtilaf edilen âyet sayısını üçe çıkarmıştır. Bkz. Ca'berî, a.g.e., s. 96; ed-Dânî, a.g.e., s. 193.

³⁸⁹ Nûr, 24/36.

³⁹⁰ Nûr, 24/43.

³⁹¹ Ca'berî, a.g.e., s. 97; ed-Dânî, a.g.e., s. 194.

26. Şuarâ Sûresi

Şuarâ Sûresi Kûfe, Şam ve Medeniyyü'l-Evvel'e göre 227 âyet, diğerlerine göre 226 âyettir. 4 âyette ihtilaf ettiler şöyledir:³⁹²

*³⁹³(طَسَمَ), sadece Kûfe ehli müstakil âyet kabul eder.

*³⁹⁴(إِنَّهُ لَكَبِيرُكُمْ الَّذِي عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ فَلَسَوَفَ تَعْلَمُونَ) Mekke, Medine, Basra ve Şam ehli müstakil âyet kabul ederler.

*³⁹⁵(قَالَ أَفَرَأَيْتُمْ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ) Mekke, Medine, Kûfe ve Şam ehli müstakil âyet kabul eder.

*³⁹⁶(وَمَا نَنْزَلَتْ بِهِ الشَّيْطَانُ) Medeniyyü'l-Ahir ve Mekke ehli haricindekiler müstakil âyet kabul ederler.

27. Neml Sûresi

Neml Sûresi Kûfe ehline göre 93 âyet, Basra ve Şam 94 âyet, Mekke ve Medine ehline göre 95 âyettir. 2 âyette ihtilaf ettiler şöyle:³⁹⁷

*³⁹⁸(قَالُوا نَحْنُ أَوْلُوا قُوَّةٍ وَأَوْلُوا بِأَسِ سَدِيدٍ) Mekke ve Medine ehli müstakil âyet kabul eder.

*³⁹⁹(قَالَ إِنَّهُ صَرَخَ مُمَرَّدٌ مِّن قَوَارِيرَ) sadece Kûfe ehli müstakil âyet saymadı.

28. Kasas Sûresi

Kasas Sûresinin 88 âyet olduğuna icmâli olarak ittifak vardır. 2 âyette ihtilaf vardır.⁴⁰⁰

³⁹² Ca'berî, a.g.e., s. 98; ed-Dânî, a.g.e., s. 196.

³⁹³ Şuarâ, 26/1.

³⁹⁴ Şuarâ, 26/49.

³⁹⁵ Şuarâ, 26/75.

³⁹⁶ Şuarâ, 26/210.

³⁹⁷ Ca'berî, a.g.e., s. 101; ed-Dânî, a.g.e., s. 199.

³⁹⁸ Neml, 27/33.

³⁹⁹ Neml, 27/44.

*⁴⁰¹(طسّم), sadece Kûfe ehli müstakil âyet kabul eder.

*⁴⁰²(وَلَمَّا وَرَدَ مَاءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ أُمَّةٌ مِّنَ النَّاسِ يَسْقُونَ), Kûfe ehli hariç diğerleri müstakil âyet kabul eder.

29. Ankebut Sûresi

Ankebut Sûresinin 69 âyet olduğuna icmâli olarak ittifak vardır. 3 âyette ihtilaf vardır.⁴⁰³

*⁴⁰⁴(آلم), sadece Kûfe ehli müstakil âyet kabul eder.

*⁴⁰⁵(أَنذَكُم لَأَن تَأْتُون الرِّجَالَ وَتَقْطَعُونَ السَّبِيلَ), Mekke ve Medine ehli müstakil âyet saydı, diğerleri saymadı.

*⁴⁰⁶(فَإِذَا رَكبُوا فِي الْفُلِّ دَعَوْا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ), Basra ve Şam ehli müstakil âyet saydı, diğerleri saymadı.

30. Rûm Sûresi

Rûm Sûresi Medeniyyü'l-Ahir ve Mekke ehline göre 59 âyet, diğerlerine göre 60 âyettir. 4 âyette ihtilaf vardır.⁴⁰⁷

*⁴⁰⁸(آلم), sadece Kûfe ehli müstakil âyet kabul eder.

⁴⁰⁰ Ca'berî diğer kaynakların aksine 33. âyet (ان يقتلون-Hımsıyyi hariç, diğerleri müstakil âyet sayar.) ve 38. âyet (على الطين-Hımsıyyi müstakil âyet sayar) ilave ederek bu sayıyı dörde çıkarır. Bkz. Ca'berî, a.g.e., s. 101; ed-Dânî, a.g.e., s. 199; Sehavî, a.g.e., c.1, s. 211; İbnü'l-Cevzî, a.g.e., s. 133.

⁴⁰¹ Kasas, 28/1.

⁴⁰² Kasas, 28/23.

⁴⁰³ Ca'berî diğer kaynakların aksine 67. âyet (أفياالباطل يؤمنون-Hımsıyyi) ve 29. âyet (في ناديبكم المنكر-Hulf ile Medeniyyü'l-Evvel) ilave ederek bu sayıyı beşe çıkarır. Bkz. Ca'berî, a.g.e., s. 104; ed-Dânî, a.g.e., s. 203; Sehavî, a.g.e., c.1, s. 211; İbnü'l-Cevzî, a.g.e., s. 133-134.

⁴⁰⁴ Ankebut, 29/1.

⁴⁰⁵ Ankebut, 29/29.

⁴⁰⁶ Ankebut 29/65.

⁴⁰⁷ Ca'berî diğer kaynakların aksine 3. âyet (سيعذبون-Mekke ehli hariç), diyerek bu sayıyı beşe çıkarır. Bkz. Ca'berî, a.g.e., s. 105; ed-Dânî, a.g.e., s. 205.

⁴⁰⁸ Rûm, 30/1.

*⁴⁰⁹(غُلِبَتِ الرُّومُ), Medeniyyü'l-Evvel, Basra, Kûfe ve Şam ehli müstakil âyet kabul eder.

*⁴¹⁰(فِي بَضْعِ سِنِينَ), Medeniyyü'l-Ahir ve Basra ehli müstakil âyet kabul eder.

*⁴¹¹(وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُقْسِمُ الْمُجْرِمُونَ), Medeniyyü'l-Ahir müstakil âyet kabul eder.

31. Lokmân Sûresi

Lokmân Sûresi Mekke ve Medine ehline göre 33 âyet, diğerlerine göre 34 âyettir. 2 âyette ihtilaf vardır.⁴¹¹

*⁴¹²(الْم), Kûfe ehli müstakil âyet kabul eder.

*⁴¹³(وَإِذَا غَشِيَهُمْ مَوَّجٌ كَالظُّلَلِ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُم), Basra ve Şam ehli müstakil âyet kabul eder.

32. Secde Sûresi

Secde Sûresi Basra ehline göre 29 âyet, diğerlerine göre 30 âyettir. 2 âyette ihtilaf vardır.⁴¹⁴

*⁴¹⁵(الْم), Kûfe ehli müstakil âyet kabul eder.

*⁴¹⁶(وَقَالُوا أَعَدَّا ضَلَّلْنَا فِي الْأَرْضِ أَيْنَا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ), Mekke, Medine ve Şam ehli müstakil âyet kabul eder.

33. Ahzâb Sûresi

Ahzâb Sûresi 73 âyet olup, ihtilaf yoktur.⁴¹⁷

⁴⁰⁹ Rûm, 30/2.

⁴¹⁰ Rûm, 30/4.

⁴¹¹ Ca'berî, a.g.e., s. 106; ed-Dânî, a.g.e., s. 206.

⁴¹² Lokman, 31/1.

⁴¹³ Lokman, 31/32.

⁴¹⁴ Ca'berî, a.g.e., s. 107; ed-Dânî, a.g.e., s. 207.

⁴¹⁵ Secde, 32/1.

⁴¹⁶ Secde, 32/10.

34. Sebe' Sûresi

Sebe' Sûresi Şam ehline göre 55 âyet, diğerlerine göre 54 âyettir. 1 âyette ihtilaf vardır.⁴¹⁸

*⁴¹⁹(لَقَدْ كَانَ لِسَبَإٍ فِي مَسْكِنِهِمْ آيَةٌ جَنَّتَانِ عَنْ يَمِينٍ وَشِمَالٍ), sadece Şam ehli müstakil âyet kabul eder.

35. Fâtır Sûresi

Fâtır Sûresi Medeniyyü'l-Evvel, Mekke, Basra ve Kûfe ehline göre 45 âyet, diğerlerine göre 46 âyettir. 7 âyette ihtilaf vardır.⁴²⁰

*⁴²¹(الَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ), sadece Basra ve Şam ehli müstakil âyet kabul eder.

*⁴²²(إِن يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ), Basra ehli müstakil âyet saymadı.

*⁴²³(وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ), Basra ehli müstakil âyet saymadı.

*⁴²⁴(وَلَا الظُّلُمَاتُ وَلَا النُّورُ), Basra ehli müstakil âyet saymadı.

*⁴²⁵(وَمَا أَنْتَ بِمُسْمِعٍ مَّن فِي الْقُبُورِ), Şam ehli müstakil âyet saymadı.

*⁴²⁶(إِنَّ اللَّهَ يُمْسِكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ أَنْ تَزُولَا), Basra ehli müstakil âyet kabul eder.

*⁴²⁷(فَلَن تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَبْدِيلًا), Medeniyyü'l-Ahir, Basra ve Şam ehli müstakil âyet kabul ederler.

⁴¹⁷ Ca'berî, a.g.e., s. 108; ed-Dânî, a.g.e., s. 208.

⁴¹⁸ Ca'berî, a.g.e., s. 109; ed-Dânî, a.g.e., s. 209.

⁴¹⁹ Sebe', 34/15.

⁴²⁰ Ca'berî diğer kaynakların aksine 12. âyet (وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ)-Hımsıyyi hariç) ve 23. âyet (إِلَّا نَذِيرٌ)-Hımsıyyi hariç) ilave ederek bu sayıyı dokuz çıkarmaktadır. Bkz. Ca'berî, a.g.e., s. 110; ed-Dânî, a.g.e., s. 210; Sehavî, a.g.e., c.1, s. 212-213; İbnü'l-Cevzî, a.g.e., s. 135.

⁴²¹ Fâtır, 35/7.

⁴²² Fâtır, 35/16.

⁴²³ Fâtır, 35/19.

⁴²⁴ Fâtır, 35/20.

⁴²⁵ Fâtır, 35/22.

⁴²⁶ Fâtır, 35/41.

36. Yâsîn Sûresi

Yâsîn Sûresi Kûfe ehline göre 83 âyet, diğerlerine göre 82 âyettir. 1 âyette ihtilaf vardır.⁴²⁷

*⁴²⁸(يسن), sadece Kûfe ehli müstakil âyet kabul eder.

37. Sâffât Sûresi

Sâffât Sûresi Medeniyyü'l-Evvel ve Basra ehli 181 âyet, diğerlerine göre 182 âyettir. 2 âyette ihtilaf vardır.⁴²⁹

*⁴³⁰(أَحْسَرُوا الَّذِينَ ظَلَمُوا وَأَزْوَاجَهُمْ وَمَا كَانُوا يَعْبُدُونَ), Basra ehli hariç diğerleri müstakil âyet kabul eder.

*⁴³¹(وَإِنْ كَانُوا لَيَقُولُونَ), Medeniyyü'l-Evvel hariç diğerleri müstakil âyet kabul eder.

38. Sâd Sûresi

Sâd Sûresi Kûfe ehline göre 88 âyet, Basra ehline göre 85 âyet, Mekke, Medine ve Şam ehline göre 86 âyettir. 3 âyette ihtilaf ettiler.⁴³²

*⁴³³(صَّ وَالْفُرَّاءَانَ ذِي الذِّكْرِ), Kûfe ehli müstakil âyet kabul eder.

*⁴³⁴(وَالشَّيْطِينَ كُلَّ بَنَّاءٍ وَغَوَّاصٍ), Basra ehli hariç diğerleri müstakil âyet kabul eder.

⁴²⁷ Ca'berî, a.g.e., s. 111; ed-Dânî, a.g.e., s. 211.

⁴²⁸ Yâsîn, 36/1.

⁴²⁹ Ca'berî diğer kaynakların aksine 8. âyet (من كلِّ جانبٍ - Hımsıyyi hariç) ve 9. âyet (دُحُورًا - Hımsıyyi hariç) ilave ederek bu sayıyı dörde çıkarmaktadır. Bkz. Ca'berî, a.g.e., s. 112; ed-Dânî, a.g.e., s. 212; Sehavî, a.g.e., c.1, s. 213; İbnü'l-Cevzî, a.g.e., s. 136.

⁴³⁰ Sâffât, 37/22.

⁴³¹ Sâffât, 37/167.

⁴³² Ca'berî diğer kaynakların aksine 67. âyet (فُلٌ هُوَ نَبْوٌ عَظِيمٌ - Hımsıyyi hariç) ve 1. âyet (Kûfe ehlinde varolan rivâyetin aksi yönünde başka bir rivâyetle) ilave ederek bu sayıyı beşe çıkarmaktadır. Bkz. Ca'berî, a.g.e., s. 114; ed-Dânî, a.g.e., s. 214; Sehavî, a.g.e., c.1, s. 213-214; İbnü'l-Cevzî, a.g.e., s. 137.

⁴³³ Sâd, 38/1.

*435 ﴿قَالَ فَالْحَقُّ وَالْحَقُّ أَقُولُ﴾, sadece Kûfe ehli müstakil âyet kabul eder.

39. Zümer Sûresi

Zümer Sûresi Kûfe ehline göre 75 âyet, Şam ehline göre 73 âyet, Mekke, Medine ve Basra ehline göre 72 âyettir. 7 âyette ihtilaf ettiler.⁴³⁶

*437 ﴿إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ﴾, Kûfe ehli hariç diğerleri müstakil âyet kabul eder.

*438 ﴿قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ﴾, sadece Kûfe ve Şam ehli müstakil âyet kabul eder.

*439 ﴿قُلِ اللَّهُ أَعْبُدْ مُخْلِصًا لَهُ دِينِي﴾, sadece Kûfe ehli müstakil âyet kabul eder.

*440 ﴿لَهُمُ الْبَسْرَىٰ فَبِئْسَ عِبَادٌ﴾, sadece Medeniyyü'l-Evvel ve Mekke ehli müstakil âyet saymadı.

*441 ﴿تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ﴾, Medeniyyü'l-Evvel ve Mekke ehli müstakil âyet saydı, diğerleri saymadı.

*442 ﴿وَمَنْ يُضَلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ﴾, sadece Kûfe ehli müstakil âyet kabul eder.

*443 ﴿فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ﴾, sadece Kûfe ehli müstakil âyet kabul eder.

40. Mü'min Sûresi

Mü'min Sûresi Şam ehli 86 âyet, Kûfe ehli 85 âyet, Mekke ve Medine ehli 84 âyet, Basra ehli 82 âyettir. 9 âyette ihtilafa düştüler.⁴⁴⁴

⁴³⁴ Sâd, 38/37.

⁴³⁵ Sâd, 38/84.

⁴³⁶ Ca'berî, a.g.e., s. 115; ed-Dânî, a.g.e., s. 216.

⁴³⁷ Zümer, 39/3.

⁴³⁸ Zümer, 39/11.

⁴³⁹ Zümer, 39/14.

⁴⁴⁰ Zümer, 39/17.

⁴⁴¹ Zümer, 39/20.

⁴⁴² Zümer, 39/36.

⁴⁴³ Zümer, 39/39.

*445﴿حَم﴾, sadece Kûfe ehli müstakil âyet kabul eder.

*446﴿لِيُنذِرَ يَوْمَ التَّلَاقِ﴾, sadece Şam ehli müstakil âyet kabul etmez.

*447﴿يَوْمَ هُمْ بَارِزُونَ﴾, sadece Şam ehli müstakil âyet kabul eder.

*448﴿وَأَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْأَرْفَةِ إِذِ الْقُلُوبُ لَدَى الْحَنَاجِرِ كُذِّبِينَ﴾, sadece Kûfe ehli müstakil âyet kabul etmez.

*449﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْهُدَى وَأَوْرَثْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ الْكِتَابَ﴾, Medeniyyü'l-Ahir ve Basra ehli müstakil âyet kabul etmez.

*450﴿وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَى وَالْبَصِيرَ﴾, sadece Medeniyyü'l-Ahir ve Şam ehli müstakil âyet kabul eder.

*451﴿إِذِ الْأَعْلَى فِي أَعْنَاقِهِمْ وَالسَّلْسِلُ يُسْحَبُونَ﴾, sadece Medeniyyü'l-Ahir, Kûfe ve Şam ehli müstakil âyet kabul eder.

*452﴿فِي الْحَمِيمِ﴾, Medeniyyü'l-Evvel ve Mekke ehli müstakil âyet kabul eder.

*453﴿ثُمَّ قِيلَ لَهُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ تُشْرِكُونَ﴾, sadece Kûfe ve Şam ehli müstakil âyet kabul eder.

41. Fussilet Sûresi

Fussilet Sûresi Kûfe ehli 54 âyet, Mekke ve Medine ehli 53 âyet, Basra ve Şam ehli 52 âyettir. 2 âyette ihtilafa düştüler.⁴⁵⁴

⁴⁴⁴ Ca'berî, a.g.e., s. 117; ed-Dânî, a.g.e., s. 218.

⁴⁴⁵ Mü'min, 40/1.

⁴⁴⁶ Mü'min, 40/15.

⁴⁴⁷ Mü'min, 40/16.

⁴⁴⁸ Mü'min, 40/18.

⁴⁴⁹ Mü'min, 40/53.

⁴⁵⁰ Mü'min, 40/58.

⁴⁵¹ Mü'min, 40/71.

⁴⁵² Mü'min, 40/72.

⁴⁵³ Mü'min, 40/73.

⁴⁵⁴ Ca'berî, a.g.e., s. 119; ed-Dânî, a.g.e., s. 220.

*⁴⁵⁵(حَمَّ), sadece Kûfe ehli müstakil âyet kabul eder.

*⁴⁵⁶(فَإِنْ أَعْرَضُوا فَقُلْ أَنْذَرْتُكُمْ صَاعِقَةً مِثْلَ صَاعِقَةِ عَادٍ وَنَمُودٍ), sadece Basra ve Şam ehli müstakil âyet saymadı.

42. Şûrâ Sûresi

Şûrâ Sûresi Kûfe ehline göre 53 âyet, diğerlerine göre 50 âyettir. 3 âyette ihtilaf vardır.⁴⁵⁷

*⁴⁵⁸(حَمَّ), sadece Kûfe ehli müstakil âyet kabul eder.

*⁴⁵⁹(عَسَقَ), sadece Kûfe ehli müstakil âyet kabul eder.

*⁴⁶⁰(وَمِنْ آيَاتِهِ الْجَوَارِ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ), sadece Kûfe ehli müstakil âyet kabul eder.

43. Zuhruf Sûresi

Zuhruf Sûresi Şam ehline göre 88 âyet, diğerlerine göre 89 âyettir. 2 âyette ihtilaf vardır.⁴⁶¹

*⁴⁶²(حَمَّ), sadece Kûfe ehli müstakil âyet kabul eder.

*⁴⁶³(أَمْ أَنَا خَيْرٌ مِّنْ هَذَا الَّذِي هُوَ مَهِينٌ), Kûfe ve Şam ehli müstakil âyet saymadı.

44. Duhân Sûresi

Duhân Sûresi Kûfe ehli 59 âyet, Basra ehli 57 âyet, Mekke, Medine ve Şam ehli 56 âyettir. 4 âyette ihtilafa düştüler.⁴⁶⁴

⁴⁵⁵ Fussilet, 41/1.

⁴⁵⁶ Fussilet, 41/13.

⁴⁵⁷ Ca'berî diğer kaynakların aksine 32. âyette Basra ehlinde başka bir rivâyet söyleyerek (Kûfe ehlinin okuduğu gibi) ihtilaf edilen âyet sayısını dörde çıkarmaktadır. Ayrıca Basra ehline, Toplam sayıyı 49 olarak verip diğerlerinden ayrılmaktadır. Bkz. Ca'berî, a.g.e., s. 120; ed-Dânî, a.g.e., s. 221; Sehavî, a.g.e., c.1, s. 215-216; İbnü'l-Cevzî, a.g.e., s. 138.

⁴⁵⁸ Şûrâ Sûresi, 42/1.

⁴⁵⁹ Şûrâ Sûresi, 42/2.

⁴⁶⁰ Şûrâ Sûresi, 42/32.

⁴⁶¹ Ca'berî, a.g.e., s. 121; ed-Dânî, a.g.e., s. 223.

⁴⁶² Zuhruf, 43/1.

⁴⁶³ Zuhruf, 43/52.

*465﴿حَم﴾, sadece Kûfe ehli müstakil âyet kabul eder.

*466﴿إِنَّ هُوَ لَأَيُّ قَوْلُونَ﴾, sadece Kûfe ehli müstakil âyet kabul eder.

*467﴿إِنَّ شَجَرَتَ الرَّقُومِ﴾, sadece Medeniyyü'l-Ahir ve Mekke ehli müstakil âyet saymadı.

*468﴿كَالْمُهَلِّ يَغْلِي فِي الْبَطُونِ﴾, sadece Medeniyyü'l-Evvel ve Şam ehli müstakil âyet saymadı.

45. Câsiye Sûresi

Câsiye Sûresi Kûfe ehline göre 37 âyet, diğerlerine göre 36 âyettir. 1 âyette ihtilaf vardır.⁴⁶⁹

*470﴿حَم﴾, sadece Kûfe ehli müstakil âyet kabul eder.

46. Ahkâf Sûresi

Ahkâf Sûresi Kûfe ehline göre 35 âyet, diğerlerine göre 34 âyettir. 1 âyette ihtilaf vardır.⁴⁷¹

*472﴿حَم﴾, sadece Kûfe ehli müstakil âyet kabul eder.

47. Muhammed Sûresi

Muhammed Sûresi Kûfe ehline göre 38, Mekke, Medine ve Şam ehline göre 39 âyet, Basra ehline göre de 40 âyettir. 2 âyette ihtilaf vardır.⁴⁷³

⁴⁶⁴ Ca'berî, a.g.e., s. 122; ed-Dânî, a.g.e., s. 225.

⁴⁶⁵ Duhân, 44/1.

⁴⁶⁶ Duhân, 44/34.

⁴⁶⁷ Duhân, 44/43.

⁴⁶⁸ Duhân, 44/45.

⁴⁶⁹ Ca'berî, a.g.e., s. 123; ed-Dânî, a.g.e., s. 226.

⁴⁷⁰ Câsiye, 45/1.

⁴⁷¹ Ca'berî, a.g.e., s. 124; ed-Dânî, a.g.e., s. 227.

⁴⁷² Ahkâf, 46/1.

⁴⁷³ Ca'berî diğer kaynakların aksine 4. âyetteki ﴿فَصْرَبَ الرِّقَ , فَشَدُّوا الرِّقَ , لَأَنْتَصِرَ مِنْهُمْ﴾ - Hımsıyyî müstakil âyet saymaz), ve 5. âyette ﴿وَيُنَبِّتُ أَفْئَامَكُمْ﴾ - Hımsıyyî müstakil âyet saymaz), 7. âyette ﴿وَيُنَبِّتُ أَفْئَامَكُمْ﴾ -

﴿حَتَّىٰ إِذَا أَنْخَنْتُمُوهُمْ فَشُدُّوا الْوَتَاقَٰ فَآمًا مِّنَّا بَعْدُ وَإِنَّمَا فِدَاءٌ حَتَّىٰ تَضَعَ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا﴾⁴⁷⁴, sadece Kûfe ehli müstakil âyet kabul etmez.

﴿وَأَنْهَرُ مِّنْ حَمْرٍ لَّدَةِ لِلشَّرِيبِينَ﴾, sadece Basra ehli müstakil âyet kabul eder.

48. Fetih Sûresi

Fetih sûresi 29 âyet olup, ihtilaf yoktur.⁴⁷⁵

49. Hucurât Sûresi

Hucurât sûresi 18 âyet olup, ihtilaf yoktur.⁴⁷⁶

50. Kâf Sûresi

Kâf Sûresi 45 âyet olup, ihtilaf yoktur.⁴⁷⁷

51. Zâriyat Sûresi

Zâriyat Sûresi 60 âyet olup, ihtilaf yoktur.⁴⁷⁸

52. Tûr Sûresi

Tûr Sûresi Medine ve Mekke ehline göre 47 âyet, Basra ehline göre 48 âyet, Kûfe ve Şam ehline göre 49 âyettir. 2 âyette ihtilaf etmişlerdir.⁴⁷⁹

﴿وَالطُّورِ﴾⁴⁸⁰, Mekke ve Medine ehli müstakil âyet kabul etmez.

﴿يَوْمَ يُدْعُونَ إِلَىٰ نَارِ جَهَنَّمَ دَعَا﴾⁴⁸¹, sadece Kûfe ve Şam ehli müstakil âyet kabul eder.

Hımsıyyî müstakil âyet saymaz} diyerek ihtilaf edilen âyet sayısını yediye çıkarmaktadır. Bkz. Ca'berî, a.g.e., s. 125; ed-Dânî, a.g.e., s. 228; Sehavî, a.g.e., c.1, s. 215-217; İbnü'l-Cevzî, a.g.e., s. 140.

⁴⁷⁴ Muhammed, 47/4.

⁴⁷⁵ Ca'berî, a.g.e., s. 126; ed-Dânî, a.g.e., s. 229.

⁴⁷⁶ Ca'berî, a.g.e., s. 126; ed-Dânî, a.g.e., s. 230.

⁴⁷⁷ Ca'berî, a.g.e., s. 127; ed-Dânî, a.g.e., s. 231.

⁴⁷⁸ Ca'berî, a.g.e., s. 128; ed-Dânî, a.g.e., s. 232.

⁴⁷⁹ Ca'berî, a.g.e., s. 129; ed-Dânî, a.g.e., s. 233.

⁴⁸⁰ Tûr, 52/1.

53. Necm Sûresi

Necm Sûresi Kûfe ehline göre 62 âyet, diğerlerine göre 61 âyettir. 3 âyette ihtilaf ettiler.⁴⁸²

*⁴⁸³(وَإِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا), sadece Kûfe ehli müstakil âyet kabul eder.

*⁴⁸⁴(فَأَعْرَضَ عَنْ مَنْ تَوَلَّى), Şam ehli müstakil âyet kabul eder.

*⁴⁸⁵(وَلَمْ يَرِدْ إِلَّا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا), Şam ehli hariç diğerleri müstakil âyet kabul eder.

54. Kamer Sûresi

Kamer Sûresi 55 âyet olup, ihtilaf yoktur.⁴⁸⁶

55. Rahmân Sûresi

Rahmân sûresi Basra ehline göre 76 âyet, Mekke ve Medine ehline göre 77 âyet, Kûfe ve Şam ehline göre 78 âyettir. 5 âyette ihtilaf ettiler.⁴⁸⁷

*⁴⁸⁸(الرَّحْمٰنُ), Kûfe ve Şam ehli müstakil âyet kabul eder.

*⁴⁸⁹(خَلَقَ الْاِنْسَانَ), sadece Medine ehli müstakil âyet kabul etmez.

*⁴⁹⁰(وَالْاَرْضَ وَضَعَهَا لِلْاَنَامِ), sadece Mekke ehli müstakil âyet kabul etmez.

*⁴⁹¹(يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا شُوَاظٌ مِّنْ نَّارٍ), sadece Mekke ve Medine ehli müstakil âyet kabul eder.

⁴⁸¹ Tûr, 52/13.

⁴⁸² Ca'berî, a.g.e., s. 130; ed-Dânî, a.g.e., s. 234.

⁴⁸³ Necm, 53/28.

⁴⁸⁴ Necm, 53/29.

⁴⁸⁵ Necm, 53/29.

⁴⁸⁶ Ca'berî, a.g.e., s. 131; ed-Dânî, a.g.e., s. 236.

⁴⁸⁷ Ca'berî, a.g.e., s. 132; ed-Dânî, a.g.e., s. 237.

⁴⁸⁸ Rahmân, 55/1.

⁴⁸⁹ Rahmân, 55/3.

⁴⁹⁰ Rahmân, 55/10.

⁴⁹¹ Rahmân, 55/35.

﴿هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي يُكَذِّبُ بِهَا الْمَجْرُمُونَ﴾⁴⁹², Basra ehli hariç, diğerleri müstakil âyet kabul eder.

56. Vâkıa Sûresi

Vâkıa sûresi Kûfe ehline göre 96 âyet, Basra ehline göre 97 âyet, diğerlerine göre 99 âyettir. 14 âyette ihtilaf vardır.⁴⁹³

﴿فَأَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ﴾⁴⁹⁴, Kûfe ehli hariç, diğerleri müstakil âyet kabul eder.

﴿وَأَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ﴾⁴⁹⁵, Kûfe ehli hariç, diğerleri müstakil âyet kabul eder.

﴿عَلَىٰ سُرُرٍ مَّوْضُونَةٍ﴾⁴⁹⁶, Basra ve Şam ehli müstakil âyet kabul etmez.

﴿بِأَنْوَابٍ وَأَبَارِيقٍ﴾⁴⁹⁷, sadece Medeniyyü'l-Ahir ve Mekke ehli müstakil âyet kabul eder.

﴿وَحُورٍ عِينٍ﴾⁴⁹⁸, sadece Medeniyyü'l-Evvel ve Kûfe ehli müstakil âyet kabul eder.

﴿لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا تَأْتِيهِنَّ﴾⁴⁹⁹, Medeniyyü'l-Evvel ve Mekke ehli müstakil âyet kabul etmez.

﴿وَأَصْحَابُ الْيَمِينِ﴾⁵⁰⁰, sadece Medeniyyü'l-Ahir ve Kûfe ehli müstakil âyet kabul etmez.

﴿إِنَّا أَنْشَأْنَاهُنَّ إِنثَاءً﴾⁵⁰¹, Basra ehli müstakil âyet kabul etmez.

⁴⁹² Rahmân, 55/43.

⁴⁹³ Ca'berî diğer kaynakların aksine 48. âyette (﴿إِنَّا أَنْشَأْنَاهُنَّ إِنثَاءً﴾) diyerek ihtilaf edilen âyet sayısını onbeşe çıkarmaktadır. Bkz. Ca'berî, a.g.e., s. 133; ed-Dânî, a.g.e., s. 239; Sehavî, a.g.e., c.1, s. 219-220; İbnü'l-Cevzî, a.g.e., ss. 142-143.

⁴⁹⁴ Vâkıa, 56/8.

⁴⁹⁵ Vâkıa, 56/9.

⁴⁹⁶ Vâkıa, 56/15.

⁴⁹⁷ Vâkıa, 56/18.

⁴⁹⁸ Vâkıa, 56/22.

⁴⁹⁹ Vâkıa, 56/25.

⁵⁰⁰ Vâkıa, 56/27.

⁵⁰¹ Vâkıa, 56/35.

*502 ﴿وَأَصْحَابُ الْيَمَامِ﴾, Kûfe ehli müstakil âyet kabul etmez.

*503 ﴿فِي سَمُوحٍ وَحَمِيمٍ﴾, sadece Mekke ehli müstakil âyet kabul etmez.

*504 ﴿وَكَاثِرًا يَفُوتُونَ﴾, Mekke ehli müstakil âyet saydı, diğerleri saymadı.

*505 ﴿قُلْ إِنَّ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ﴾, Medeniyyü'l-Ahir ve Şam ehli müstakil âyet kabul etmez.

*506 ﴿لَمَجْمُوعُونَ﴾, Medeniyyü'l-Ahir ve Şam ehli müstakil âyet saydı, diğerleri saymadı.

*507 ﴿فَرَوْحٌ وَرَيْحَانٌ﴾, Şam ehli müstakil âyet kabul eder.

57. Hadîd Sûresi

Hadîd sûresi Kûfe ve Basra ehline göre 29 âyet, diğerlerine göre 28 âyettir. 2 âyette ihtilaf vardır.⁵⁰⁸

*509 ﴿بِاطْنُهُ فِيهِ الرَّحْمَةُ وَظَهْرُهُ مِنْ قَبْلِهِ الْعَذَابُ﴾, sadece Kûfe ehli müstakil âyet kabul eder.

*510 ﴿بِرُسُلِنَا وَقَفَيْنَا بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَءَاتَيْنَاهُ الْإِنْجِيلَ﴾, yalnız Basra ehli müstakil âyet kabul eder.

58. Mücâdele Sûresi

Mücâdele sûresi Medeniyyü'l-Ahir ve Mekke ehline göre 21 âyet, diğerlerine göre 22 âyettir. 1 âyette ihtilaf vardır.⁵¹¹

⁵⁰² Vâkıa, 56/41.

⁵⁰³ Vâkıa, 56/42.

⁵⁰⁴ Vâkıa, 56/47.

⁵⁰⁵ Vâkıa, 56/49.

⁵⁰⁶ Vâkıa, 56/50.

⁵⁰⁷ Vâkıa, 56/89.

⁵⁰⁸ Ca'berî, a.g.e., s. 134; ed-Dânî, a.g.e., s. 241.

⁵⁰⁹ Hadîd, 57/13.

⁵¹⁰ Hadîd, 57/27.

(إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ فِي الْأَذَلِّينَ)⁵¹²», sadece Medeniyyü'l-Ahir ve Mekke ehli müstakil âyet kabul etmez.

59. Haşr Sûresi

Haşr sûresi 24 âyet olup, ihtilaf yoktur.⁵¹³

60. Mümtehine Sûresi

Mümtehine sûresi 13 âyet olup, ihtilaf yoktur.⁵¹⁴

61. Saff Sûresi

Saff sûresi 14 âyet olup, ihtilaf yoktur.⁵¹⁵

62. Cum'a Sûresi

Cum'a sûresi 11 âyet olup, ihtilaf yoktur.⁵¹⁶

63. Münâfikûn Sûresi

Münâfikûn sûresi 11 âyet olup, ihtilaf yoktur.⁵¹⁷

64. Teğâbun Sûresi

Teğâbun sûresi 18 âyet olup, ihtilaf yoktur.⁵¹⁸

65. Talâk Sûresi

Talâk sûresi Basra ehline göre 11 âyet, diğerlerine göre 12 âyettir. 3 âyette ihtilaf vardır.⁵¹⁹

⁵¹¹ Ca'berî, a.g.e., s. 135; ed-Dânî, a.g.e., s. 242.

⁵¹² Mücâdele, 58/20.

⁵¹³ Ca'berî, a.g.e., s. 135; ed-Dânî, a.g.e., s. 243.

⁵¹⁴ Ca'berî, a.g.e., s. 136; ed-Dânî, a.g.e., s. 244.

⁵¹⁵ Ca'berî, a.g.e., s. 136; ed-Dânî, a.g.e., s. 245.

⁵¹⁶ Ca'berî, a.g.e., s. 136; ed-Dânî, a.g.e., s. 246.

⁵¹⁷ Ca'berî, a.g.e., s. 137; ed-Dânî, a.g.e., s. 247.

⁵¹⁸ Ca'berî, a.g.e., s. 137; ed-Dânî, a.g.e., s. 248.

﴿ ذُلُّكُمْ يُوعِظُ بِهِ مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ﴾⁵²⁰, sadece Şam ehli müstakil âyet kabul eder.

﴿ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا ﴾⁵²¹, Medeniyyü'l-Ahir, Mekke ve Kûfe ehli müstakil âyet kabul eder.

﴿ أَعِدَّ اللَّهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا فَاتَّقُوا اللَّهَ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ ﴾⁵²², sadece Medeniyyü'l-Evvel müstakil âyet kabul eder.

66. Tahrîm Sûresi

Tahrîm sûresi 12 âyet olup, ihtilaf yoktur.⁵²³

67. Mülk Sûresi

Mülk sûresi Medeniyyü'l-Ahir ve Mekke ehline göre 31 âyet, diğerlerine göre 30 âyettir. 1 âyette ihtilaf vardır.⁵²⁴

﴿ قَالُوا بَلَىٰ قَدْ جَاءَنَا نَذِيرٌ ﴾⁵²⁵, Medeniyyü'l-Ahir ve Mekke ehli müstakil âyet kabul eder.

68. Kalem Sûresi

Kalem sûresi 52 âyet olup, ihtilaf yoktur.⁵²⁶

69. Hâkka Sûresi

Hâkka sûresi Basra ve Şam ehline göre 51 âyet, diğerlerine göre 52 âyettir. 2 âyette ihtilaf etmişlerdir.⁵²⁷

⁵¹⁹ Ca'berî diğer kaynakların aksine 12. âyette (Hımsıyyî müstakil âyet sayar.) diyerek ihtilaf edilen âyet sayısını dörde çıkarmaktadır. Ca'berî, a.g.e., s. 137; ed-Dânî, a.g.e., s. 249.

⁵²⁰ Talâk, 65/2.

⁵²¹ Talâk, 65/2.

⁵²² Talâk, 65/10.

⁵²³ Ca'berî'ye göre 8. âyette (Hımsıyyî müstakil âyet sayar.) ihtilaf vardır. Ca'berî, a.g.e., s. 138; ed-Dânî, a.g.e., s. 250.

⁵²⁴ Ca'berî, a.g.e., s. 138; ed-Dânî, a.g.e., s. 251.

⁵²⁵ Mülk, 67/9.

⁵²⁶ Ca'berî, a.g.e., s. 139; ed-Dânî, a.g.e., s. 252.

*⁵²⁸(الْحَاقَّةُ), sadece Kûfe ehli müstakil âyet kabul eder.

*⁵²⁹(وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ), Mekke ve Medine ehli müstakil âyet kabul eder.

70. Meâric Sûresi

Meâric sûresi Şam ehline göre 43 âyet, diğerlerine göre 44 âyettir. 1 âyette ihtilaf vardır.⁵³⁰

*⁵³¹(تَعْرُجُ الْمَلَكَةُ وَالرُّوحُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ), Şam ehli müstakil âyet kabul etmez.

71. Nûh Sûresi

Nûh sûresi Kûfe ehline göre 28 âyet, Basra ve Şam ehline göre 29 âyet, Mekke ve Medine ehline göre 30 âyettir. 4 âyette ihtilaf etmişlerdir.⁵³²

*⁵³³(وَقَالُوا لَا تَذَرُنَّ آلِهَتَكُمْ وَلَا تَذَرُنَّ وَدًّا وَلَا سُوَاعًا), Kûfe ehli müstakil âyet kabul etmez.

*⁵³⁴(وَلَا يَغُوثَ وَيَعُوقَ وَنَسْرًا), Medeniyyü'l-Ahir ve Kûfe ehli müstakil âyet kabul eder.

*⁵³⁵(وَقَدْ أَضَلُّوا كَثِيرًا), Medeniyyü'l-Evvel ve Mekke ehli müstakil âyet kabul eder.

*⁵³⁶(مِمَّا خَطَبْتَهُمْ أُعْرِفُوا فَأَدْخَلُوا نَارًا), Kûfe ehli müstakil âyet kabul etmez.

⁵²⁷ Ca'berî'ye göre 7. âyette de (حُسُومًا –Hımsıyyî, bir rivâyette Basra ehli müstakil âyet sayar.) ihtilaf vardır. Ca'berî, a.g.e., s. 139; ed-Dânî, a.g.e., s. 253.

⁵²⁸ Hâkka, 69/1.

⁵²⁹ Hâkka, 69/25.

⁵³⁰ Ca'berî, a.g.e., s. 140; ed-Dânî, a.g.e., s. 254.

⁵³¹ Meâric, 70/4.

⁵³² Ca'berî'ye göre 16. âyette de (فِيهِنَّ نُورًا –Hımsıyyî müstakil âyet sayar.) ilave ederek ihtilaf edilen sayıyı beşe çıkarır. Ca'berî, a.g.e., s. 141; ed-Dânî, a.g.e., s. 255.

⁵³³ Nûh, 71/23.

⁵³⁴ Nûh, 71/23.

⁵³⁵ Nûh, 71/24.

⁵³⁶ Nûh, 71/25.

72. Cin Sûresi

Cin sûresi cumhura göre 28 âyettir, fakat Mekke ehlinde, başka bir rivâyetle 27'dir. 2 âyette ihtilaf vardır.⁵³⁷

*⁵³⁸(قُلْ إِنِّي لَنْ أُجِيرَنِي مِنَ اللَّهِ أَحَدٌ), Mekke ehli müstakil âyet kabul eder.

*⁵³⁹(وَلَنْ أجدَ مِنْ دُونِهِ مُتَحَدًا), Mekke ehli hariç, diğerleri müstakil âyet kabul eder.

73. Müzzemmil Sûresi

Müzzemmil sûresi Medeniyyü'l-Ahir 18 âyet, Basra ehli 19 âyet⁵⁴⁰, diğerleri 20 âyet kabul ederler. 4 âyette ihtilaf vardır.⁵⁴¹

*⁵⁴²(يَا أَيُّهَا الْمَرْمِلُ), Medeniyyü'l-Evvel, Kûfe ve Şam ehli müstakil âyet kabul ederler.

*⁵⁴³(إِنَّا أَرْسَلْنَا إِلَيْكُمْ رَسُولًا), sadece Mekke ehli müstakil âyet kabul eder.

*⁵⁴⁴(كَمَا أَرْسَلْنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ رَسُولًا), Mekke ehli müstakil âyet saymadı.

*⁵⁴⁵(فَكَيْفَ تَتَّقُونَ إِنْ كَفَرْتُمْ يَوْمًا يَجْعَلُ الْوِلْدَانَ شِيبًا), Medeniyyü'l-Ahir müstakil âyet saymadı.

74. Müddessir Sûresi

Müddessir sûresi Medeniyyü'l-Ahir, Mekke ve Şam ehli 55 âyet, diğerleri 56 âyet kabul ettiler. 2 âyette ihtilaf vardır.⁵⁴⁶

⁵³⁷ Ca'berî, a.g.e., s. 141; ed-Dânî, a.g.e., s. 256.

⁵³⁸ Cin, 72/22.

⁵³⁹ Cin, 72/22.

⁵⁴⁰ Mekki de olabilir ihtilafı. Bkz. ed-Dânî, a.g.e., s. 257.

⁵⁴¹ Ca'berî 15.âyetin son kısmının yerine 12. âyeti (وَجَجِيمًا) -Hımsıyyî müstakil âyet sayar.) ilave eder. Ca'berî, a.g.e., s. 142; ed-Dânî, a.g.e., s. 257.

⁵⁴² Müzzemmil, 73/1.

⁵⁴³ Müzzemmil, 73/15.

⁵⁴⁴ Müzzemmil, 73/15.

⁵⁴⁵ Müzzemmil, 73/17.

⁵⁴⁶ Ca'berî, a.g.e., s. 142; ed-Dânî, a.g.e., s. 258.

*⁵⁴⁷(فِي جَنَّتٍ يَتَسَاءَلُونَ), Medeniyyü'l-Ahir müstakil âyet saymadı.

*⁵⁴⁸(عَنِ الْمُجْرِمِينَ), Mekke ve Şam ehli müstakil âyet saymadı.

75. Kıyâme Sûresi

Kıyâme sûresi Kûfe ehline göre 40 âyet, diğerleri 39 âyet kabul eder. 1 âyette ihtilaf vardır.⁵⁴⁹

*⁵⁵⁰(لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ), sadece Kûfe ehli müstakil âyet kabul eder.

76. İnsân Sûresi

İnsân sûresi 31 âyet olup, ihtilaf yoktur.⁵⁵¹

77. Murselât Sûresi

Murselât sûresi 50 âyet olup, ihtilaf yoktur.⁵⁵²

78. Nebe' Sûresi

Nebe' sûresi Medine, Kûfe ve Şam ehline göre 40 âyet, diğerleri için 41 âyettir. 1 âyette ihtilaf vardır.⁵⁵³

*⁵⁵⁴(إِنَّا أَنْذَرْنَاكُمْ عَذَابًا قَرِيبًا), Mekke ve Basra ehli müstakil âyet kabul eder.⁵⁵⁵

79. Nâziât Sûresi

Nâziât sûresi Kûfe ehline göre 46 âyet, diğerlerine göre 45 âyettir. 2 âyette ihtilaf vardır.⁵⁵⁶

⁵⁴⁷ Müddessir, 74/40.

⁵⁴⁸ Müddessir, 74/41.

⁵⁴⁹ Ca'berî, a.g.e., s. 143; ed-Dânî, a.g.e., s. 259.

⁵⁵⁰ Kıyâme, 75/16.

⁵⁵¹ Ca'berî, a.g.e., s. 143; ed-Dânî, a.g.e., s. 260.

⁵⁵² Ca'berî, a.g.e., s. 144; ed-Dânî, a.g.e., s. 261.

⁵⁵³ Ca'berî, a.g.e., s. 145; ed-Dânî, a.g.e., s. 262.

⁵⁵⁴ Nebe', 78/40.

⁵⁵⁵ Mekke ehlinin ihtilafı tartışmalıdır. Bkz. Bkz. Ca'berî, a.g.e., s. 145; ed-Dânî, a.g.e., s. 262; Sehavî, a.g.e., c.1, s. 224; İbnü'l-Cevzî, a.g.e., s. 148.

*⁵⁵⁷(مَتَّعَا لَكُمْ وَ لِأَنْعَمِكُمْ), Basra ve Şam ehli müstakil âyet kabul etmez.

*⁵⁵⁸(فَأَمَّا مَنْ طَغَى), Mekke ve Medine ehli müstakil âyet kabul etmez.⁵⁵⁹

80. Abese Sûresi

Abese sûresi Medeniyyü'l-Ahir, Mekke ve Kûfe ehline göre 42 âyet, Medeniyyü'l-Evvel ve Basra ehline göre 41 âyet, Şam ehline göre 40 âyettir. 3 âyette ihtilaf ettiler.⁵⁶⁰

*⁵⁶¹(فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ إِلَى طَعَامِهِ), Medeniyyü'l-Evvel müstakil âyet kabul etmez.

*⁵⁶²(مَتَّعَا لَكُمْ وَ لِأَنْعَمِكُمْ), Medine, Mekke ve Kûfe ehli müstakil âyet kabul eder.

*⁵⁶³(فَإِذَا جَاءَتِ الصَّاحَّةُ), Şam ehli müstakil âyet kabul etmez.

81. Tekvîr Sûresi

Tekvîr sûresi Medeniyyü'l-Evvel'e göre 28 âyet, diğerlerine göre 29 âyettir. 1 âyette ihtilaf vardır.⁵⁶⁴

*⁵⁶⁵(فَأَيْنَ تَذْهَبُونَ), Medeniyyü'l-Evvel müstakil âyet kabul etmez.

82. İnfîtâr Sûresi

İnfîtâr Sûresi 19 âyet olup, ihtilaf yoktur.⁵⁶⁶

83. Mutaffifîn Sûresi

⁵⁵⁶ Ca'berî, a.g.e., s. 145; ed-Dânî, a.g.e., s. 263.

⁵⁵⁷ Nâziât, 79/33.

⁵⁵⁸ Nâziât, 79/37.

⁵⁵⁹ Ca'berî bu âyetin yerine 17. âyeti (إِنَّهُ طَغَى)-Kûfe, Basra ve Şam müstakil âyet sayar.) vermiştir.

⁵⁶⁰ Ca'berî, a.g.e., s. 146; ed-Dânî, a.g.e., s. 264.

⁵⁶¹ Abese, 80/24.

⁵⁶² Abese, 80/32.

⁵⁶³ Abese, 80/33.

⁵⁶⁴ Ca'berî, a.g.e., s. 146; ed-Dânî, a.g.e., s. 265.

⁵⁶⁵ Tekvîr, 81/26.

⁵⁶⁶ Ca'berî, a.g.e., s. 147; ed-Dânî, a.g.e., s. 266.

Mutaffifîn Sûresi 36 âyet olup, ihtilaf yoktur.⁵⁶⁷

84. İnşikâk Sûresi

İnşikâk sûresi Basra ve Şam ehline göre 23 âyet, Mekke, Medine ve Kûfe ehline göre 25 âyettir. 2 âyette ihtilaf vardır.⁵⁶⁸

*⁵⁶⁹(فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينَةٍ), Basra ve Şam ehli müstakil âyet saymadı.

*⁵⁷⁰(وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ وَرَاءَ ظَهْرِهِ), Mekke, Medine ve Kûfe müstakil âyet kabul eder.

85. Bürûc Sûresi

Bürûc sûresi 22 âyet olup, ihtilaf yoktur.⁵⁷¹

86. Târık Sûresi

Târık sûresi Medeniyyü'l-Evvel'e göre 16 âyet, diğerlerine göre 17 âyettir. 1 âyette ihtilaf vardır.⁵⁷²

*⁵⁷³(إِنَّهُمْ يَكِيدُونَ كَيْدًا), Medeniyyü'l-Evvel müstakil âyet kabul etmez.

87. A'lâ Sûresi

A'lâ sûresi 19 âyet olup, ihtilaf yoktur.⁵⁷⁴

88. Ğâşiye Sûresi

⁵⁶⁷ Ca'berî, a.g.e., s. 147; ed-Dânî, a.g.e., s. 267.

⁵⁶⁸ Ca'berî diğer kaynakların aksine 6. âyette (كَذَّبَا، كَادِحٌ -Hımsıyyi müstakil âyetler sayar.) ve aynı âyette (فُلَانِيَه) -Hımsıyyi müstakil âyet saymaz.) diyerek ihtilaf edilen âyet sayısını beşe çıkarmaktadır. Bkz. Ca'berî, a.g.e., s. 148; ed-Dânî, a.g.e., s. 268; Sehavî, a.g.e., c.1, s. 225-226; İbnü'l-Cevzî, a.g.e., s. 149.

⁵⁶⁹ İnşikâk, 84/7.

⁵⁷⁰ İnşikâk, 84/10.

⁵⁷¹ Ca'berî, a.g.e., s. 148; ed-Dânî, a.g.e., s. 269.

⁵⁷² Ca'berî, a.g.e., s. 148; ed-Dânî, a.g.e., s. 270.

⁵⁷³ Târık, 86/15.

⁵⁷⁴ Ca'berî, a.g.e., s. 149; ed-Dânî, a.g.e., s. 271.

Ğâşiye sûresi 26 âyet olup, ihtilaf yoktur.⁵⁷⁵

89. Fecr Sûresi

Fecr sûresi Basra ehline göre 29 âyet, Kûfe ve Şam ehline göre 30 âyet, Mekke ve Medine ehline göre 32 âyettir. 4 âyette ihtilaf vardır.⁵⁷⁶

*⁵⁷⁷(فَأَمَّا الْإِنْسَانُ إِذَا مَا ابْتَلَاهُ رَبُّهُ فَأَكْرَمَهُ وَنَعَّمَهُ), sadece Mekke ve Medine ehli müstakil âyet kabul eder.

*⁵⁷⁸(وَأَمَّا إِذَا مَا ابْتَلَاهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ), sadece Mekke ve Medine ehli müstakil âyet kabul eder.

*⁵⁷⁹(وَجِيءَ يَوْمَئِذٍ بِجَهَنَّمَ), Kûfe ve Basra ehli müstakil âyet kabul etmez.

*⁵⁸⁰(فَأَدْخُلِي فِي عِبْدِي), sadece Kûfe ehli müstakil âyet kabul eder.

90. Beled Sûresi

Beled sûresi 20 âyet olup, ihtilaf yoktur.⁵⁸¹

91. Şems Sûresi

Şems sûresi Medeniyyü'l-Evvel ve Mekke ehline göre 16 âyet, diğerlerine göre de 15 âyettir. 1 âyette ihtilaf vardır.⁵⁸²

*⁵⁸³(فَكَذَّبُوهُ فَعَقَرُواهَا), Medeniyyü'l-Evvel ve Mekke ehli müstakil âyet kabul eder.

⁵⁷⁵ Ca'berî, a.g.e., s. 149; ed-Dânî, a.g.e., s. 272.

⁵⁷⁶ Ca'berî diğer kaynakların aksine 15. âyette (أَكْرَمَن-حِمْيَرِي) müstakil âyet saymaz.) diyerek ihtilaf edilen âyet sayısını beşe çıkarmaktadır. Ca'berî, a.g.e., s. 150; ed-Dânî, a.g.e., s. 273.

⁵⁷⁷ Fecr, 89/15.

⁵⁷⁸ Fecr, 89/16.

⁵⁷⁹ Fecr, 89/23.

⁵⁸⁰ Fecr, 89/29.

⁵⁸¹ Ca'berî, a.g.e., s. 150; ed-Dânî, a.g.e., s. 274.

⁵⁸² Mekke ehlinin ihtilâfı tartışmalıdır. Ca'berî 14. âyeti (فَسَوَّلَهَا-حِمْيَرِي) müstakil âyet saymaz.) ilave ederek ihtilâflı ayat sayısını iki vermiştir. Bkz. Ca'berî, a.g.e., s. 150; ed-Dânî, a.g.e., s. 275.

⁵⁸³ Şems, 91/14.

92. Leyl Sûresi

Leyl sûresi 21 âyet olup, ihtilaf yoktur.⁵⁸⁴

93. Duhâ Sûresi

Duhâ sûresi 11 âyet olup, ihtilaf yoktur.⁵⁸⁵

94. İnşirah Sûresi

İNşirah sûresi 8 âyet olup, ihtilaf yoktur.⁵⁸⁶

95. Tîm Sûresi

Tîm sûresi 8 âyet olup, ihtilaf yoktur.⁵⁸⁷

96. Alak Sûresi

Alak sûresi Şam ehline göre 18 âyet, Kûfe ve Basra ehline göre 19 âyet, Medine ve Mekke ehline göre 20 âyettir. 2 âyette ihtilaf vardır.⁵⁸⁸

*⁵⁸⁹(أَرَأَيْتَ الَّذِي يَنْهَى), Şam ehli müstakil âyet kabul etmez.

*⁵⁹⁰(كَلَّا لَئِن لَّمْ يَنْتَهِ), sadece Mekke ve Medine ehli müstakil âyet kabul eder.

97. Kadr Sûresi

Kadr sûresi Mekke ve Şam ehline göre 6 âyet, diğerlerine göre 5 âyettir. 1 âyette ihtilaf vardır.⁵⁹¹

*⁵⁹²(لَيْلَةُ الْقَدْرِ), Mekke ve Şam ehli müstakil âyet sayar, diğerleri kabul etmez.

⁵⁸⁴ Ca'berî, a.g.e., s. 151; ed-Dânî, a.g.e., s. 276.

⁵⁸⁵ Ca'berî, a.g.e., s. 151; ed-Dânî, a.g.e., s. 277.

⁵⁸⁶ Ca'berî, a.g.e., s. 151; ed-Dânî, a.g.e., s. 278.

⁵⁸⁷ Ca'berî, a.g.e., s. 152; ed-Dânî, a.g.e., s. 279.

⁵⁸⁸ Ca'berî, a.g.e., s. 152; ed-Dânî, a.g.e., s. 280.

⁵⁸⁹ Alak, 96/9.

⁵⁹⁰ Alak, 96/15.

⁵⁹¹ Ca'berî, a.g.e., s. 152; ed-Dânî, a.g.e., s. 281.

98. Beyyine Sûresi

Beyyine sûresi Mekke, Medine ve Kûfe ehline göre 8 âyet, diğerlerine göre 9 âyettir. 1 âyette ihtilaf vardır.⁵⁹³

*⁵⁹⁴(وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ), Basra ve Şam ehli müstakil âyet kabul eder.⁵⁹⁵

99. Zilzâl Sûresi

Zilzâl sûresi Medeniyyü'l-Evvel ve Kûfe ehline göre 8 âyet, diğerlerine göre 9 âyettir. 1 âyette ihtilaf vardır.⁵⁹⁶

*⁵⁹⁷(يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتَاتًا), Medeniyyü'l-Evvel ve Kûfe ehli haricindekiler müstakil âyet kabul eder.

100. Âdiyât Sûresi

Âdiyât sûresi 11 âyet olup, ihtilaf yoktur.⁵⁹⁸

101. Kâria Sûresi

Kâria sûresi Basra ve Şam ehline göre 8 âyet, Mekke ve Medine ehline göre 10 âyet, Kûfe ehline göre 11 âyettir. 3 âyette ihtilaf vardır.⁵⁹⁹

*⁶⁰⁰(الْقَارِعَةُ), sadece Kûfe ehli müstakil âyet kabul eder.

*⁶⁰¹(فَأَمَّا مَنْ تَقَلَّتْ مُوزِنُهُ), Basra ve Şam ehli müstakil âyet kabul etmez.

⁵⁹² Kadr, 97/3.

⁵⁹³ Ca'berî, a.g.e., s. 153; ed-Dânî, a.g.e., s. 282.

⁵⁹⁴ Beyyine, 98/5.

⁵⁹⁵ Şam ehlinin ihtilafı tartışmalıdır. Bkz. Ca'berî, a.g.e., s. 153; ed-Dânî, a.g.e., s. 282; Sehavî, a.g.e., c.1, s. 228; İbnü'l-Cevzî, a.g.e., s. 152.

⁵⁹⁶ Ca'berî, a.g.e., s. 153; ed-Dânî, a.g.e., s. 283.

⁵⁹⁷ Zilzâl, 99/6.

⁵⁹⁸ Ca'berî, a.g.e., s. 153; ed-Dânî, a.g.e., s. 284.

⁵⁹⁹ Ca'berî, a.g.e., s. 153; ed-Dânî, a.g.e., s. 285.

⁶⁰⁰ Kâria, 101/1.

⁶⁰¹ Kâria, 101/6.

﴿وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ﴾⁶⁰², sadece Mekke, Medine ve Kûfe ehli müstakil âyet kabul eder.

102. Tekâsür Sûresi

Tekâsür sûresi 8 âyet olup, ihtilaf yoktur.⁶⁰³

103. Asr Sûresi

Asr sûresinin 3 âyet olduğuna icmâ vardır. 2 âyette ihtilaf vardır.⁶⁰⁴

﴿وَالْعَصْرِ﴾⁶⁰⁵, Medeniyyü'l-Ahir müstakil âyet kabul etmez.

﴿وَتَوَّاصَوْا بِالْحَقِّ﴾⁶⁰⁶, Medeniyyü'l-Ahir müstakil âyet kabul eder.

104. Hümeze Sûresi

Hümeze sûresi 9 âyet olup, ihtilaf yoktur.⁶⁰⁷

105. Fil Sûresi

Fil sûresi 5 âyet olup, ihtilaf yoktur.⁶⁰⁸

106. Kureyş Sûresi

Kureyş sûresi Kûfe, Basra ve Şam ehline göre 4 âyet, Mekke ve Medine ehline göre 5 âyettir. 1 âyette ihtilaf vardır.⁶⁰⁹

﴿الَّذِي أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ﴾⁶¹⁰, Mekke ve Medine ehli müstakil âyet kabul eder.

107. Mâûn Sûresi

⁶⁰² Kâria, 101/8.

⁶⁰³ Ca'berî, a.g.e., s. 154; ed-Dânî, a.g.e., s. 286.

⁶⁰⁴ Ca'berî, a.g.e., s. 154; ed-Dânî, a.g.e., s. 287.

⁶⁰⁵ Asr, 103/1.

⁶⁰⁶ Asr, 103/3.

⁶⁰⁷ Ca'berî, a.g.e., s. 154; ed-Dânî, a.g.e., s. 288.

⁶⁰⁸ Ca'berî, a.g.e., s. 155; ed-Dânî, a.g.e., s. 289.

⁶⁰⁹ Ca'berî, a.g.e., s. 155; ed-Dânî, a.g.e., s. 290.

⁶¹⁰ Kureyş, 106/4.

Mâûn sûresi Kûfe ve Basra ehline göre 7 âyet, diğerlerine göre 6 âyettir. 1 âyette ihtilaf vardır.⁶¹¹

*⁶¹²(أَلَّذِينَ هُمْ يُرْأُونَ), Kûfe ve Basra ehli müstakil âyet kabul eder.

108. Kevser Sûresi

Kevser Sûresi 3 âyet olup, ihtilaf yoktur.⁶¹³

109. Kâfirûn Sûresi

Kâfirûn Sûresi 6 âyet olup, ihtilaf yoktur.⁶¹⁴

110. Nasr Sûresi

Nasr Sûresi 3 âyet olup, ihtilaf yoktur.⁶¹⁵

111. Tebbet Sûresi

Tebbet Sûresi 5 âyet olup, ihtilaf yoktur.⁶¹⁶

112. İhlâs Sûresi

İhlas Sûresi Mekke ve Şam ehline göre 5 âyet, Medine, Basra ve Kûfe ehline göre 4 âyettir. 1 âyette ihtilaf vardır.⁶¹⁷

*⁶¹⁸(لَمْ يَلِدْ), Mekke ve Şam ehli müstakil âyet kabul eder.

113. Felak Sûresi

Felak Sûresi 5 âyet olup, ihtilaf yoktur.⁶¹⁹

⁶¹¹ Ca'berî, a.g.e., s. 155; ed-Dânî, a.g.e., s. 291.

⁶¹² Mâûn, 107/6.

⁶¹³ Ca'berî, a.g.e., s. 156; ed-Dânî, a.g.e., s. 292.

⁶¹⁴ Ca'berî, a.g.e., s. 156; ed-Dânî, a.g.e., s. 293.

⁶¹⁵ Ca'berî, a.g.e., s. 156; ed-Dânî, a.g.e., s. 294.

⁶¹⁶ Ca'berî, a.g.e., s. 156; ed-Dânî, a.g.e., s. 294.

⁶¹⁷ Ca'berî, a.g.e., s. 157; ed-Dânî, a.g.e., s. 296.

⁶¹⁸ İhlâs, 112/3.

114. Nâs Sûresi

Nâs Sûresi Mekke ve Şam ehline göre 7 âyet, Medine, Basra ve Kûfe ehline göre 6 âyettir. 1 âyette ihtilaf vardır.⁶²⁰

*⁶²¹(مِن شَرِّ الْوَسْوَاسِ), Mekke ve Şam ehli müstakil âyet kabul eder.

⁶¹⁹ Ca'berî âyet sayısını dört olarak verir. Hımsıyyi 1. âyeti (قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ) müstakil bir âyet kabul etmez. Bkz. Ca'berî, a.g.e., s. 157.

⁶²⁰ Ca'berî, a.g.e., s. 157; ed-Dânî, a.g.e., s. 298.

⁶²¹ Nâs, 114/4.

2.7. Âyet Sayıları Tablo

SIRA NO	SÜRELER	CA'BERİ VE ONU TAKİP EDENLERİN İHTİLAFA ETTİĞİ ÂYET SAYISI	EBÛ AMR ed-DÂNİ VE ONU TAKİP EDENLERİN İHTİLAFA ETTİĞİ ÂYET SAYISI	MEDİNE					ŞAM (Ca'berî' ye göre)	
				MEDENİYÜ'L EVVEL	MEDENİYÜ'L AHİR	MEKKE	BASRA	KUFE	ŞAM (DİMEŞK Ca'berî'ye göre)	HİMSİ (Ca'berî'ye göre)
1	<i>Fâtiha</i>	2	2	7	7	7	7	7	7	7
2	<i>Bakara</i>	13	11	285	285	285	287	286	285	285
3	<i>Âl-i imrân</i>	7	7	200	200	200	200	200	200	200
4	<i>Nisâ</i>	2	2	175	175	175	175	176	177	177
5	<i>Mâide</i>	3	3	122	122	122	123	120	122	122
6	<i>En'âm</i>	4	4	167	167	167	166	165	166	166
7	<i>A'râf</i>	5	5	206	206	206	205	206	205	205
8	<i>Enfâl</i>	3	3	76	76	76	76	75	77	77
9	<i>Tevbe</i>	5	3	130	130	130	130	129	130	130
10	<i>Yûnus</i>	3	3	109	109	109	109	109	110	110
11	<i>Hûd</i>	7	7	122	121	121	121	123	122	122
12	<i>Yûsuf</i>	0	0	111	111	111	111	111	111	111
13	<i>Ra'd</i>	6	5	44	44	44	45	43	47	47
14	<i>İbrâhim</i>	7	7	54	54	54	51	52	55	54
15	<i>Hicr</i>	0	0	99	99	99	99	99	99	99
16	<i>Nahl</i>	0	0	128	128	128	128	128	128	128
17	<i>İsrâ</i>	1	1	110	110	110	110	111	110	110
18	<i>Kehf</i>	11	11	105	105	105	111	110	106	106
19	<i>Meryem</i>	3	3	98	99	99	98	98	98	98
20	<i>Tâhâ</i>	24	21	134	134	134	132	135	140	138
21	<i>Enbiyâ</i>	1	1	111	111	111	111	112	111	111
22	<i>Hac</i>	5	5	76	76	77	75	78	74	74
23	<i>Mû'minûn</i>	1	1	119	119	119	119	118	119	118
24	<i>Nûr</i>	3	2	62	62	62	64	64	64	63
25	<i>Furkân</i>	0	0	77	77	77	77	77	77	77
26	<i>Şuarâ</i>	4	4	227	226	226	226	227	227	227
27	<i>Neml</i>	2	2	95	95	95	94	93	94	94
28	<i>Kasas</i>	4	2	88	88	88	88	88	88	88
29	<i>Ankebut</i>	5	3	69	69	69	69	69	69	70
30	<i>Rûm</i>	5	4	60	59	59	60	60	60	60
31	<i>Lokmân</i>	2	2	33	33	33	34	34	34	34
32	<i>Secde</i>	2	2	30	30	30	29	30	30	30
33	<i>Ahzâb</i>	0	0	73	73	73	73	73	73	73
34	<i>Sebe'</i>	1	1	54	54	54	54	54	55	55
35	<i>Fâtur</i>	9	7	45	46	45	45	45	46	44
36	<i>Yâsîn</i>	1	1	82	82	82	82	83	82	82
37	<i>Sâffât</i>	4	2	181	182	182	181	182	182	182
38	<i>Sâd</i>	5	3	86	86	86	85	88	86	86
39	<i>Zümer</i>	7	7	72	72	72	72	75	73	73
40	<i>Mû'min</i>	9	9	84	84	84	82	85	86	84

41	<i>Fussilet</i>	2	2	53	53	53	52	54	52	52
42	<i>Şûrâ</i>	4	3	50	50	50	50 (49)	53	50	51
43	<i>Zuhruf</i>	2	2	89	89	89	89	89	88	88
44	<i>Duhân</i>	4	4	56	56	56	57	59	56	56
45	<i>Câsiye</i>	1	1	36	36	36	36	37	36	36
46	<i>Ahkâf</i>	1	1	34	34	34	34	35	34	34
47	<i>Muhammed</i>	7	2	39	39	39	40	38	39	40
48	<i>Fetih</i>	0	0	29	29	29	29	29	29	29
49	<i>Hucurât</i>	0	0	18	18	18	18	18	18	18
50	<i>Kâf</i>	0	0	45	45	45	45	45	45	45
51	<i>Zâriyât</i>	0	0	60	60	60	60	60	60	60
52	<i>Târ</i>	2	2	47	47	47	48	49	49	49
53	<i>Necm</i>	3	3	61	61	61	61	62	61	62
54	<i>Kamer</i>	0	0	55	55	55	55	55	55	55
55	<i>Rahmân</i>	5	5	77	77	77	76	78	78	78
56	<i>Vâkıa</i>	15	14	99	99	99	97	96	99	99
57	<i>Hadîd</i>	2	2	28	28	28	29	29	28	28
58	<i>Mücâdele</i>	1	1	22	21	21	22	22	22	22
59	<i>Haşr</i>	0	0	24	24	24	24	24	24	24
60	<i>Mümtehine</i>	0	0	13	13	13	13	13	13	13
61	<i>Saff</i>	0	0	14	14	14	14	14	14	14
62	<i>Cum'a</i>	0	0	11	11	11	11	11	11	11
63	<i>Münâfikûn</i>	0	0	11	11	11	11	11	11	11
64	<i>Teğâbun</i>	0	0	18	18	18	18	18	18	18
65	<i>Talak</i>	4	3	12	12	12	11	12	12	13
66	<i>Tahrîm</i>	1	0	12	12	12	12	12	12	13
67	<i>Mülk</i>	1	1	30	31	31	30	30	30	30
68	<i>Kalem</i>	0	0	52	52	52	52	52	52	52
69	<i>Hâkka</i>	3	2	52	52	52	51	52	51	52
70	<i>Meâric</i>	1	1	44	44	44	44	44	43	44
71	<i>Nûh</i>	5	4	30	30	30	29	28	29	30
72	<i>Cin</i>	2	2	28	28	28 (27)	28	28	28	28
73	<i>Müzzemmil</i>	4	4	20	18	20 (19)	19	20	20	19
74	<i>Müddessir</i>	2	2	56	55	55	56	56	55	56
75	<i>Kiyâme</i>	1	1	39	39	39	39	40	39	40
76	<i>İnsân</i>	0	0	31	31	31	31	31	31	31
77	<i>Murselât</i>	0	0	50	50	50	50	50	50	50
78	<i>Nebe'</i>	1	1	40	40	41 (40)	41	40	40	40

79	<i>Nâziât</i>	2	2	45	45	45	45	46	45	45
80	<i>Abese</i>	3	3	41	42	42	41	42	40	41
81	<i>Tekvîr</i>	1	1	28	29	29	29	29	29	29
82	<i>İnfitâr</i>	0	0	19	19	19	19	19	19	19
83	<i>Mutaffifîn</i>	0	0	36	36	36	36	36	36	36
84	<i>İnşikâk</i>	5	2	25	25	25	23	25	23	24
85	<i>Bürûc</i>	0	0	22	22	22	22	22	22	22
86	<i>Târîk</i>	1	1	16	17	17	17	17	17	17
87	<i>A'lâ</i>	0	0	19	19	19	19	19	19	19
88	<i>Gâşiye</i>	0	0	26	26	26	26	26	26	26
89	<i>Fecr</i>	5	4	32	32	32	29	30	30	30
90	<i>Beled</i>	0	0	20	20	20	20	20	20	20
91	<i>Şems</i>	2	1	16	15	15 (16)	15	15	15	15
92	<i>Leyl</i>	0	0	21	21	21	21	21	21	21
93	<i>Duhâ</i>	0	0	11	11	11	11	11	11	11
94	<i>İnşirâh</i>	0	0	8	8	8	8	8	8	8
95	<i>Tîn</i>	0	0	8	8	8	8	8	8	8
96	<i>Alak</i>	2	2	20	20	20	19	19	18	19
97	<i>Kadr</i>	1	1	5	5	6	5	5	6	6
98	<i>Beyyine</i>	1	1	8	8	8	9	8	9 (8)	9
99	<i>Zilzâl</i>	1	1	8	9	9	9	8	9	9
100	<i>Âdiyât</i>	0	0	11	11	11	11	11	11	11
101	<i>Kâria</i>	3	3	10	10	10	8	11	8	8
102	<i>Tekâsür</i>	0	0	8	8	8	8	8	8	8
103	<i>Asr</i>	2	2	3	3	3	3	3	3	3
104	<i>Hümeze</i>	0	0	9	9	9	9	9	9	9
105	<i>Fil</i>	0	0	5	5	5	5	5	5	5
106	<i>Kureyş</i>	1	1	5	5	5	4	4	4	5
107	<i>Mâûn</i>	1	1	6	6	6	7	7	6	7
108	<i>Kevser</i>	0	0	3	3	3	3	3	3	3
109	<i>Kâfirûn</i>	0	0	6	6	6	6	6	6	6
110	<i>Nasr</i>	0	0	3	3	3	3	3	3	3
111	<i>Tebbet</i>	0	0	5	5	5	5	5	5	5
112	<i>İhlâs</i>	1	1	4	4	5	4	4	5	5
113	<i>Felak</i>	1	0	5	5	5	5	5	5	4
114	<i>Nâs</i>	1	1	6	6	7	6	6	7	7

Tablomuzdan çıkan sonucu değerlendirdiğimizde:

* Ca'berî'nin ihtilafı olarak vermiş olduğu toplam âyet sayısı 284'tür. Dâni'nin ise ihtilafı olarak vermiş olduğu toplam âyet sayısı 247'dir.

* Medeniyyü'l-Evvel ve Medeniyyü'l-Ahir'in toplam âyet sayısı 6214 çıkmıştır. Bu çıkan rakam Medeniyyü'l-Ahir'in kabul ettiği sayıdır. Medeniyyü'l-Evvel için kabul edilen sayı 6217 olmakla beraber Ca'berî ve Dâni bu sayıyı 6214 olarak vermiştir.⁶²²

* Mekke ehline bakınca toplam sayı 6220 çıkmıştır. Kabul edilen sayı 6219'dur. Cin, Müzzemmil ve Nebe' surelerinde Mekke ehli için 1'er âyet tartışmalıdır. Toplam sayıda fazla çıkan 1 âyet bu nedene bağlı olabilir.⁶²³

* Basra ehli için çıkan toplam sayı 6204'tür. Çıkan rakam Basralıların kabul ettiği bir sayıdır.

* Kûfe ehli için çıkan sonuç 6236'dır. Kûfelilerin kabul ettiği sayıdır.

* Şam ehli (Ca'berî Dımeşk olarak vermektedir.) için çıkan toplam sayı 6226'dır. Şamlıların kabul ettiği sayı 6225'tir. Sonuca baktığımızda 1 âyet fazla çıkmaktadır. Dâni bu fazlalığın besmeleden kaynaklandığını belirterek Şamlılar için 6226 sayısını vermektedir.⁶²⁴

* Ca'berî'nin Şam ehlini ikiye ayırarak âyet sayılarını verdiği Hımsî için çıkan toplam sayı 6231'dir. Dâni, Hımsî' ile Dımeşki birleştirip âyet sayılarını Şam ehli olarak vermiştir.

⁶²² Ca'berî, a.g.e., ss. 52-157; ed-Dâni, a.g.e., ss. 139-297.

⁶²³ Ca'berî, a.g.e., ss. 141, 142, 145; ed-Dâni, a.g.e., ss. 256, 257, 262.

⁶²⁴ ed-Dâni, a.g.e., ss. 81-82.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

“HADİKATÜ’Z-ZEHER FÎ ADDİ ÂYİ’S-SÜVER” ADLI ESERİN TAHLİLİ

Ca’berî bir taraftan talebeleriyle meşgul olurken diğer taraftan da telif işine ağırlık vererek Kur’an ilimleri başta olmak üzere birçok konuda eser yazmıştır. Ca’berî’nin yazmış olduğu eserlerde ele almış olduğu konulara bakınca, sûrelerin âyet sayılarının ayrı bir yeri olduğunu görmekteyiz. Bu konuyla ilgili tahkikini yaptığımız eser başta olmak üzere, sûrelerin âyet, kelime, harf sayıları ve fâsılalarının anlatıldığı “el-Meded fî Ma’rifeti’l-Aded”, yine bu eserin genişletilmiş hali olan “Hüsni’l-Meded fî Ma’rifeti Fenni’l-Aded” ve âyet sayılarını anlatan manzum bir eser olan “İkdü’d-Dürer fî Addi Â-yi’s-Süver” adlı eserler Ca’berî için âyet sayılarının ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

3.1. Eserin Genel Olarak Tanıtımı

Eser kaynaklarda “Hadikatü’z-Zeher fî Addi Â-yi’s-Süver” adıyla geçmektedir⁶²⁵ ve yazma eserlerde de başlık bu şekildedir. Bazı kaynaklarda “İkdü’d-Dürer fî Addi Â-yi’s-Süver adıyla bilinir” denilse de, bu bilginin sağlam bir bilgi olmadığı âşikardır.⁶²⁶ Çünkü bu isimle adlandırılan eserin, kaynaklarda tahkikiyle beraber “İkdü’d-Dürer fî Addi Â-yi’s-Süver” adıyla 169 beyitlik, Ca’berî’nin farklı bir eseri olarak karşımıza çıktığını görmekteyiz.⁶²⁷

Ca’berî, âyet sayılarıyla ilgili yazmış olduğu diğer eserlerinin yanında, “Hadikatü’z-Zeher fî Addi Â-yi’s-Süver” adlı eserini manzum bir şekilde yazarak, âyet sayılarını anlatan eserlerinin hem özetini vermiş, hem de konunun daha kolay öğrenilip akılda kalıcı olmasını amaçlamıştır. Çünkü manzum bir eser öğrenmenin daha kolay olması için, mümkün merteye konuyu özlü bir şekilde anlatır.

⁶²⁵ Zirikli, a.g.e., c. 1, s. 55; Bağdatlı, a.g.e., c. 1, s. 14.

⁶²⁶ Atik, a.g.e., c.6, s. 528.

⁶²⁷ Desûkî, Muhammed Abdulvâhid, *et-Tecvidü ve’l-Kirâat ve’r-Rasmü ve Addül-Âyi*, (thk. Cemal es-Seyyid Rıfâî), Mektebetü İbn Teymiye, Kahire, 2006, s. 41-50; Desûkî, Muhammed abdül-Vâhid, *Mecmûatü’n Mühimmetü’n fî Tecvid ve’l-Kirâat*, <http://shamela.ws/browse.php/book-29915/page-41/>, (05/04/2019).

Ulaşabildiğimiz kadarıyla müellifimizin eserinin üç farklı nüshası mevcuttur. Bunlar: Marmara üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphânesi, Üsküdarlı bölümü, numara 36, varak 169a-170b; Süleymaniye Kütüphânesi, Ayasofya bölümü, numara 59/10, varak 67b-68a ve Süleymaniye Kütüphânesi, Kılıçali Paşa bölümü, numara 1029, varak 209b-210a.

Yazmaların üzerinde bulunan ana metin dışındaki kayıtlara baktığımızda herhangi bir “Kıraat ve Semâ”⁶²⁸ kaydı bulunmamaktadır. Elimizde bulunan üç nüshayı karşılaştırdığımızda Üsküdarlı nüshası haricinde diğer iki nüshada, bazı düzeltmelerin yapıldığını gördük. Üç nüshayı karşılıklı olarak okuduğumuzda da, Üsküdarlı nüshasında, diğer iki nüshadan herhangi birine ihtilaf edecek bir kelime veya harfe rastlamadık. Bu sebeble, Hafız Ali Üsküdarlı nüshasını ana nüsha kabul ederek tahkikimizi yaptık.

3.2. Eserin Tahkiki

حديقة الزهر في عد آي السور

بدأت بحمد الله أول مقصدي * وصليت بعده على الطهر أحمد

نبي له القرآن أنزل معجزاً * مفصلة آياته فتهجد

وعرفنا وقف الرسول فواصلاً * لها فاتبع في العدّ ذا النقل واسند⁶²⁹

وخذ حُسنَ نظمي فيه مقتصراً على الـ * عراقِي بل بالكوف للضببط أبتدي

⁶²⁸ Yılmaz, Okan Kadir, *İsam Tahkiki Neşir Kılavuzu*, İsam yay., İstanbul, 2018, s. 17-18.

⁶²⁹ Ayasofya, “والشيد”.

وأردفت خلف البصر واقتس وفاقه * وأول كلم النظم بالجمل أعدد

أزيت كالأولى زن وفي البقرة روى * فتى وأصل وال عمران ركذ

وعدي النساء عن وجه قوم وفي العقو * دكن قائماً وعد الانعام قد هدي

سليم وفي الأعراف وردك رائق * ولأنفال مع تنزيل هاطل عود

وتوبة قد كلت طلى وبيونس * فوى طامع وهود جاكفو فصد

ويوسف والإسرا أتى يسر قارئ * ورعد جلا محلاً ونون وعرد

بتلو كإبراهيم بذكر نير * وفي الحجر طب صفوا وللنحل حقد

كذي قرب والكهف قاصيه بانع * ومريم خز صدقا وطه لناقدي

هداه والأنبيا يرى قول باهر * وفي الحج والرحمن حلية عبدي

وأفلق يسراً قد حوت وبنورها⁶³⁰ * دليل سما وفي تبارك زر عدي

⁶³⁰ Ayasofya, "وأفلق قد حوت يدا وبنورها", Kılıçali Paşa, "في بعض النسخة وأفلق قد حوت يدا وبنورها", hâmişte böyle bir bilgi verilmiştir.

وَفِي الشَّعْرَاءِ زَاكٍ⁶³¹ رَوَى كَافِيَاً وَنَمْدٌ * لَمَّهَا صِيفٌ جَلًّا وَقَصَّ مَعِ صَادٌ فَاهْتَدَى

حَفِيظًا وَعَنْكَبُوتَهَا⁶³² سَارَ طَيِّبًا * وَكَالذَّارِيَاتِ سُورَةُ الرُّومِ سَدِّدٌ

وَلَقِمَانٌ دَعَا لَهْوًا وَسَجَدْتُهُ وَمُدٌّ * كُنْهَا مَعَ فَجْرِ أُحْجٍ وَلَا حَزَابٍ جَوِّدٌ

عَلَا وَسَبَا مَعَ الْمَصَابِيحِ نَلٌّ دُعَاً * وَفِي فَاطِرٍ وَقَافٍ هَدْيِكَ مَهْدٌ

وَيْسٌ فَوْرٌ جَلٌّ وَالذَّبِيحُ قَدْ بَلَا * فَتَى⁶³³ وَيَعَاغِرُ فَوَائِدَ هُجْدٍ

وَفِي سُورَةِ الشُّورَى جَلًّا نَلٌّ وَزَخْرَفٍ * فَتَى طَابَ وَالِدُخَانَ طَالِبُ هُدًى

وَجَانِيَّةٌ زَكَتْ لَهَا⁶³⁴ وَجَاءَنَا * بِالْأَحْقَافِ هَادٍ لَأَنْحِ وَمُحَمَّدٌ

حَبِيبٌ لَيْبٌ وَالْحَدِيدُ وَكُورَتْ * مَعَ الْفَتْحِ كَالِيهَا طَهُورٌ وَمَجْدٌ

وَفِي الْحَجَرَاتِ وَالتَّغَابِنِ حَدٌّ يَدًا * وَطُورٌ مُنَى طَاوٍ وَنَجْمٌ بِهِ سُدٌّ

وَفِي قَمَرِ نُورٍ هَدَانَا وَثَلَّةٌ * صَفَا وَصَلُّهَا وَاعْدُدْ تَجَادُلَ وَاسْرُدْ

⁶³¹ Ayasofya; Kılıçlı Paşa, "زُر", hâmişte düzeltilmiştir.

⁶³² Ayasofya, "وعنكبوتها".

⁶³³ Ayasofya, "طاب", kelimesi ilave bir kelime olarak yazılmıştır.

⁶³⁴ Ayasofya, "هاها".

بذات البروج كَهْفُ بَرٍّ وحشرها * كَمَالٍ ذَنَا والامتحان يَدَأُ جُدٍ
وصَفَّ يَرَى دِيناً وتاليتاه والضح * حَى العاديات العهن أَصْلَكَ يَهْتَدِي

طلاق وتحريم يَقِيلُ بَوَادِرًا * وسال مُنَى دِينٍ ونوح وزَيْد
بِحَنٍّ كَلَاكٍ حَافِظٌ وَلَدَى الْبَلَدِ * ومزَمَلٍ كَافٍ ومدثر نَدٍ

وَجِيدٌ وعم والقيامه مَشْهَدٌ * ولانسانُ لَدَّ أَتَى وكالقصر نَضِيدٍ
وغرقاً مَدَى وَجْهٍ وفي عبس بدا مَنَى * واقراً الاعلى انفطار طَلاَ يَدِي

وفي طُفِقَتْ وَيْلٌ لَوَى وانْشِقَافِهَا * كَفَى هَادِيًا و طارقٍ يُسِرُّ زَهْدٍ
وغَاشِيَةً وَجْهَ كَظِيمٍ وَتَمَسَّهَا * يَرَى هَدِيهَا وَالْيَلُ كَالِيهِ أَكِيدٍ

وشرح ومعه التين ثمت لم يكن * إذا زلزلت مع التكاثر حَمِيدٍ
وقَدَّرَ وفيل ثم تَبَّتْ وغاسق * هُدَىً وبعصر وازدد النصر واعمَد

بكوثرها **جاه** و**جَمَعَ** **طَالِبٌ** * ورحلة والإخلاص **دَاوِمٌ** و**وَوَحِدٌ**

وفي الكافرون تمت الناس **واصل** * وواحدةً للبصر عن **عَدَّهم** زد

بالانعام والطولى والانفال والولاء * وأفلح كهف نمل الثَّلة احشيد⁶³⁵

ونوح وعمم لم يكن والولاء وخذ * فيها في النسا إبراهيم لأعراف واسعد

ولاسراء ولأنبيا المضاجع ظلَّة * ويس والولاء جائية⁶³⁶ زد

وتلُو وطور⁶³⁷ والطلاق ونجمها * وواعية مع القيامة وانجد⁶³⁸

ومزمل والفجر والنزع والولاء⁶³⁹ * وزيدا لهم في الرعد ثم محمد

وحذفهما⁶⁴⁰ بمود ثم الدخان ثم * فضلت الرحمن مع شقق قد⁶⁴¹

وزاد الثلاث في العقود⁶⁴² وحذفها * بطة له والحج مع⁶⁴³ صاد واقصد

⁶³⁵ Ayasofya, "امشد".

⁶³⁶ Ayasofya, "وجائية".

⁶³⁷ Ayasofya, "والطور".

⁶³⁸ Ayasofya; Kılıçali Paşa, "لعله قصد لا أقسم بهذا البلد لأن فيها النجدين", hâmişte böyle bir bilgi verilmiştir.

⁶³⁹ Ayasofya, "بكسر الواو بمعنى المتابعة، ويفتح الواو بمعنى النصير", hâmişte böyle bir bilgi verilmiştir.

⁶⁴⁰ Ayasofya, "يعني في سورة الرعد وفي سورة محمد عليه السلام", hâmişte böyle bir bilgi verilmiştir.

⁶⁴¹ Ayasofya; Kılıçali Paşa, "لعله قصد قد أفلح، أو قد سمع", hâmişte böyle bir bilgi verilmiştir.

⁶⁴² Ayasofya, "وهو سورة المائدة", hâmişte böyle bir bilgi verilmiştir.

⁶⁴³ Ayasofya, "لعله سكن العين ومع فتحه", hâmişte böyle bir bilgi verilmiştir.

وتنزِيلَ والشورى وعهن وغافرٍ * ومتفقَ الإجمالِ لِإِآيِ أُورِدِ

بِحمدِ وعمرانِ وقصِّ وَثَالِثاً * وفاطرَ والحديدِ والرُّخرفِ ارشِدِ

وقلِ مائةَ وأربعَ عشرةَ سورةَ * وللبيتِ 644 ثم النصفِ والثلثِ ارْدُدِ

وستةَ آلافٍ ومع مائتينِ ستِ * آياتِ كوفٍ مع ثلاثينِ فاعْدُدِ

وذهِ 645 واثنينِ انقصِ لبصرِ وقلِ أقو * لُ صادٍ لأَيُوبِ وللجحدريِ افْرِدِ 646

وكَلْمُهُ سبعةَ وسبعونَ ألفاً أُر * بعاً من مِعينِ ثم سِتِّينَ زَيْدِ

ثلاثُ مِعاتٍ من أَلُوفِ حروفِهِ * وألفُ مع العِشرينَ ألفاً فَمَهْدِ

وقلِ مائتانِ مع خمسينِ كملتِ 647 * وبالمدنيِ والملِّ أعذبتُ مَوْرِدِ

فظولِ الكتابِ والثلاثِ بيثربِ * نزلنَ كذا الأنفالِ والتلوِ فاشْهَدِ

وفتَحِ وتلوها ولاحزابِ نورها ال * حديدِ إلى التحريمِ نصرِ وَرِدِدِ

⁶⁴⁴ Ayasofya, "ولعله وللسدس" hâmişte böyle bir bilgi verilmiştir.

⁶⁴⁵ Ayasofya, "وزه".

⁶⁴⁶ Ayasofya, ilgili kelimenin üstüne "معاً" yazılmıştır.

⁶⁴⁷ Ayasofya; Kılıçalı Paşa, "وقل مائتان ثم خمسون كملت، وعليها إشارة نسخة"، hâmişte böyle bir bilgi verilmiştir.

بِحَمْدِ وَرَعْدِ الْعَنْكَبُوتِ وَحِجَّتِهَا * وَأَفْلَحِ وَالرَّحْمَنِ يَسْ وَاجْهَدِ

وَقَدْ سَمِعَ الصَّفِّ التَّغَابِنِ هَلْ أَتَى * وَتَيْنِ وَتَطْفِيفِ وَفَجْرِ مُحَمَّدِ

وَقَدَّرَ مَعَ الثَّلَاثِ وَالْعَصْرِ وَالْوَلَا * قَرِيْشٍ وَثَلَّثَ مَعَهُ كَالْخَتَمِ وَاحْمَدِ

وَتَمَّ نِظَامًا عَدُّ الْآيَاتِ زَانَهُ * مَعَانٍ حَلَّتْ فِي سَمِطِ دَرِّ مَنْصَدِ

وَلَا رَبَّ إِلَّا اللَّهُ فَاعْبُدْهُ مَخْلَصًا * وَصَلِّ عَلَى الْهَادِي وَالْإِشْيَاعِ وَاقْتَدِ

3.3. Eserin Tahlili

58 beyitten oluşan manzum eserin 1’den 5’e kadar olan beyitleri, giriş kısmını oluşturmaktadır. 6. beyitten sonra 36. beyitin yarısına kadar Kûfe ehli dikkate alınarak “Hesab-ı Cümmel”e göre sûrelerdeki âyetlerin sayısı verilmektedir.⁶⁴⁸ 36. beyitin yarısıyla beraber 46. beyite kadar Basra ehli için sûrelerin âyet sayıları verilmekte, 46. beyitten 51. beyitin yarısına kadar da Kur’an’ın kelime ve harf sayıları verilmektedir. 51. beyitten 57. beyite kadar Mekki ve Medeni oluşu ile ilgili bilgiler verilmekte ve 57-58. beyitle manzumenin tamamlandığını belirtip salveyle eser nihayete ermektedir.

⁶⁴⁸ “Hesab-ı Cümmel” de kelimelerdeki harflerin alfabe bir sayısal değeri olup, her harf bir rakama karşılık gelmektedir. Bu rakamların değerinden faydalanılarak yapılan işlemlere ebced hesabı veya hesap-ı cümmel adı verilir. Bkz. ed-Dânî, a.g.e., s. 333; Uzun, Mustafa, “Ebced”, *DİA*, c.10, ss. 68-70.

1-5. Beyitler

بدأت بحمد الله أول مقصدي * وصليت بعده على الطهر أحمد

“Öncelikli maksadım, Allaha hamd ile başlarım ve ardından pâk Muhammed efendime salât ederim.”

نبي له القرآن أنزل معجزاً * مفصلةً آياته فتهجد

“Öyle ki; âyetleri tane tane, mucize Kur’an’ın indirildiği bir peygamberdir. Kur’anı gecede oku!”

وعرفنا وقف الرسول فواصلاً * لها فاتبع في العبد ذا النقل واسند

“Allah bize vakf-ı rasûlü, âyet sonlarını öğretti, ona tâbi ol. Peygamberden gelen nakle dayanarak âyetleri say!”

وخذ حُسنَ نظمي فيه مقتصراً على ال * عراقِي بل بالكوف للضببط أبتدي

“Benim veciz olan hoş beytimi al, Îrâkî olan, Kûfe ehline göre (beyitlerimi) dizmeye başladım.”

وأردفت خلف البصر واقتس وفاقه * وأول كلم النظم بالجمّل اعدد

“(Önce Kûfelilere göre) sonra Basralılara göre devamını getirdim. Ona uygun olarak açıkla, gelecek beyitlerimi (Hesab-ı) Cümmele göre say!”

6. ve 36. Beyitler

Bu beyitler sûrelerdeki âyetlerin sayılarını vermektedir. Yazma nüshalarımızın hepsinde bazı kelimelerin baş harfleri kırmızı ile yazılmış olduğundan bizde aynen yazdık. Ca’ber’i, bu kırmızı ile yazılan harflerin her birine sayısal bir değer vererek sûrelerin âyet sayılarını vermiştir. Bu hesaplama aşağıda tablosunu da verdiğimiz “Hesab-ı Cümmel”e göre yapılmıştır.

Ca'ber'i âyet sayıları eşit olan sûreleri bir arada zikretmiştir. Âyet sayıları 11 olan "Cuma ve Münâfikûn" sûrelerinin, aynı âyet sayısına sahip olan "Duhâ, Adiyât ve Kâria" sûrelerinin olduğu beyitler de dâhil olmak üzere eserde olmadığını gördük. Eserde secde âyeti olan sûreye bir işaret yoktur. Sadece lokman sûresinin olduğu beyitte, "secde" kelimesi geçmekte fakat bu kelimedede de secde sûresinin âyet sayısı verilmektedir.

Bu beyitlere baktığımızda, âyet sayısı verilen sûreden sonra gelen cümle veya kelimelerde bir anlam bütünlüğü yoktur. Beyitlerin az bir kısmında âyet sayısı verilen sûrenin, anlatmış olduğu bir konuya veya o sûrede geçen bir âyete işaret etmiştir. Bunun yanında ilgili sûreyle hiçbir bağlantısı olmayan bir kelime de gelmiş olabilmektedir. Ca'ber'i'nin de son beyitinde söylediği gibi, beyitler hikmetli ve güzel sözlerle süslenmiş fakat bir anlam bütünlüğü oluşturulmamıştır, çünkü asıl maksat âyet sayılarıdır. Bu durumun anlaşılması için şu beyiti örnek gösterebiliriz.

وَعُدَّ النَّسَاءَ عَنْ وَجْهِ قَوْمٍ وَفِي الْعَقْوِ * دَكُنْ قَائِمًا وَعُدَّ الْإِنْعَامَ قَدْ هُدِيَ

Nisa sûresini say dedikten sonra, "bir kavimden alınarak" cümlesi gelmiş; Mâide sûresinden sonra, "daima dosdoğru ol", Enâm sûresinden sonra da hidâyet olundu" cümlesi gelmiştir.

Hesab-ı Cümmel Tablomuz

ن	م	ل	ك	ى	ط	ح	ز	و	ه	د	ج	ب	ا
50	40	30	20	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1

غ	ظ	ض	ذ	خ	ث	ت	ش	ر	ق	ص	ف	ع	س
1000	900	800	700	600	500	400	300	200	100	90	80	70	60

أُرِيَتْ كَالأُولَى زَن وَفِي البَقْرَةِ رَوَى * فَتَى وَاصِل وَالِ عَمْرَانَ رَكَّبِ

“Fâtîha ve Mâûn sûreleri (ز) 7 âyet, Bakara sûresi (و+ف+ر) 286 âyet, Âl-i İmrân sûresi (ر) 200 âyettir.”

وَعُدَّ النَّسَاءُ عَن وَجْهِ قَوْمٍ وَفِي العَقْوِ * دَكَّنَ قَائِماً وَعُدَّ الْاِنْعَامَ فَد هُدِي

“Nisâ sûresi (ق+و+ع) 176 âyet, Mâide sûresi (ك+ق) 120 âyet, En'âm sûresi (ق+س+ه) 165 âyettir.”

سَلِيمٌ وَفِي الأَعْرَافِ وَرَدَكَ رَائِقٌ * وَلَا نِفَالَ مَعَ تَنْزِيلِ هَاطِلِ عَوَّدِ

“A'râf sûresi (ر+و) 206 âyet, Enfâl ve Zümer sûreleri (ع+ه) 75 âyettir.”

وَتُوبَةَ فَد كَلَّتْ طُلِيٌّ وَبِيُونُسٍ * فُؤَى طَامِعٍ وَهُودِ جَا كَفُوْهُ فُصَّدِ

“Tevbe sûresi (ق+ك+ط) 129 âyet, Yûnus sûresi (ق+ط) 109 âyet, Hûd sûresi (ج+ك+ق) 123 âyettir.”

وَيُوسُفَ وَالإِسْرَآءِ أَتَى يَسْرُ قَارِيٌّ * وَرَعْدِ جَلَا مَحَلًّا وَنُونٌ وَعَزِيدِ

“Yûsuf ve İsrâ sûresi (ق+ي+ق) 111 âyet, Ra'd sûresi (م+ج) 43 âyettir.”

بَتَلُو كِإِبْرَاهِيمَ بِدَرْكُ نَبِيٍّ * وَفِي الْحَجْرِ طَبُّ صَفْوًا وَلِلنَّحْلِ حَقْدِ

“Kalem, Hâkka ve İbrâhim sûreleri (ن+ب) 52 âyet, Hicr sûresi (ط+ص) 99 âyet, Nahl sûresi (ق+ك+ح) 128 âyettir.”

كَذِي قُرْبٍ وَالْكَهْفِ فَاصْبِرْ يَا نِعْمَ * وَمَرْيَمَ خُزْ صِدْقاً وَطه لِنَاقِدِي

“Kehf sûresi (ق+ي) 110 âyet, Meryem sûresi (ص+ح) 98 âyet, Tâhâ sûresi (ه+ق+ل) 135 âyettir.”

هُدَاهُ وَالْأَنْبِيَا يَرَى قَوْلَ بَاهِرٍ * وَفِي الْحَجِّ وَالرَّحْمَنِ حَلِيَّةٌ عَبْدٌ

“Enbiyâ sûresi (ب+ق+ي) 112 âyet, Hac ve Rahmân sûreleri (ع+ح) 78 âyettir.”

وَأَفْلَحَ يُسْرَأُ قَدْ حَوَّثَ وَبُنُوها * دَلِيلٌ سَمَّا وَفِي تَبَارَكَ زُرْ عِدِي

“Mûminûn sûresi (ح+ق+ي) 118 âyet, Nûr sûresi (د+س) 64 âyet, Fûrkân sûresi (ع+ز) 77 âyettir.”

وَفِي الشَّعْرَاءِ زَاكِ رَوَى كَافِيَا وَنَمَّ * لَهَا صِفٌ جَلًّا وَقَصَّ مَعَ صَادَ فَاهْتَدِي

“Şuarâ sûresi (ك+ز+ر) 227 âyet, Neml sûresi (ج+ص) 93 âyet, Kasas ve Sâd sûreleri (ف+ح) 88 âyettir.”

خَفِيظًا وَعَنْكَبوتَهَا سَارَ طَيِّبًا * وَكَالذَّارِيَاتِ سُورَةُ الرُّومِ سَدِّدِ

“Ankebût sûresi (ط+س) 69 âyet, Zâriyât ve Rûm sûreleri (س) 60 âyettir.”

وَلَقَمَانَ دَعَّ لَهُوًّا وَسَجَّدْتُهُ وَمُلَّدَ * كُهَا مَعَ فَعْجِرٍ لُجَّ وَأَلْحَزَابَ جَوِّدِ

“Lokmân sûresi (ل+د) 34 âyet, Secde, Mülk ve Fecr sûreleri (ل) 30 âyet, Ahzâb sûresi (ع+ج) 73 âyettir.”

عَلَا وَسَبَّأَ مَعَ الْمَصَابِيحِ نَالٌ دُعَاءٌ * وَفِي فَاطِرٍ وَقَافٍ هَدْيِكَ مَهْدٍ

“Sebe ve Fussilet sûreleri (د+ن) 54 âyet, Fâtır ve Kâf sûreleri (م+ه) 45 âyettir.”

وَيْسُ نُورٌ جَلٌّ وَالذَّبِيحُ قَدْ بَلَآ * فَتَىٰ وَبِعَافِرٍ فَوَائِدٍ هُجْدٍ

“Yâsîn sûresi (ج+ف) 83 âyet, Sâffât sûresi (ق+ب+ف) 182 âyet, Mü'min sûresi (ف+ه) 85 âyettir.”

وَفِي سُورَةِ الشُّورَىٰ جَلًّا نَالٌ وَزَخْرَفٍ * فَتَىٰ طَابَ وَالدِّخَانِ طَالِبُ هُدًى

“Şûrâ sûresi (ن+ج) 53 âyet, Zuhruf sûresi (ف+ط) 89 âyet, Duhân sûresi (ن+ط) 59 âyettir.”

وَجَائِيَةٌ رَكَتٌ لَهَا هَا وَجَاءَنَا * بِالْأَحْقَافِ هَادٍ لَائِحٌ وَمُحَمَّدٌ

“Câsiye sûresi (ل+ز) 37 âyet, Ahkâf sûresi (ل+ه) 35 âyet, Muhammed sûresi (ل+ح) 38 âyettir.”

حَبِيبٌ لَبِيبٌ وَالْحَدِيدُ وَكُورَتْ * مَعَ الْفَتْحِ كَالِهَا طَهُورٌ وَمُجْدٍ

“Hadîd, Tekvîr, Fetih sûreleri (ط+ك) 29 âyettir.”

وَفِي الْحَجَرَاتِ وَالتَّغَايِنِ حَدٌّ يَدَأُ * وَطُورٌ مُنَىٰ طَاوٍ وَنَجْمٌ بِهِ سُدًى

“Hucurât ve Teğâbun sûreleri (ح+ى) 18 âyet, Tûr sûresi (ط+م) 49 âyet, Necm sûresi (ب+س) 62 âyettir.”

وَفِي قَمَرٍ نُورٌ هَدَانَا وَثَلَّةٌ * صَفَا وَصَلُّهَا وَاعْدُدْ تَجَادُلَ وَاسْرُدْ

“Kamer sûresi (ن+هـ) 55 âyet, Vâkıa sûresi (و+ص) 96 âyet, Mücâdele ve Burûc sûreleri (ب+ك) 22 âyettir.”

بذات البروج كَهْفُ بَرٍّ وحشرها * كمالِ ذَنَا والامتحان يَدَأُ جِدِ

“Haşr sûresi (د+ك) 24 âyet, Mümtehine sûresi (ج+ى) 13 âyettir.”

وصَفَّ يَرَى دِيناً وتاليتاه والصد * حى العاديات العهن أصلك يَهْتَدِي

“Saff sûresi (د+ى) 14 âyet, Duhâ, Adiyât ve Kâria sûreleri (ى+أ) 11 âyettir.”

طلاق وتحریم يَقْبِكُ بَوَادِرًا * وسال مَنَى دِينَ ونوح وزيد

“Talak ve Tahrîm sûreleri (ب+ى) 12 âyet, Meâric sûresi (د+م) 44 âyet, Nûh ve Cin sûreleri (ح+ك) 28 âyettir.”

بِحَيِّ كَالَاكَ حافظ وَلَدَى البلد * ومزمل كَافٍ ومدثر نَدِ

“Beled ve Müzzemmil sûreleri (ك) 20 âyet, Müddessir sûresi (و+ن) 56 âyettir.”

وَجِيْدٌ وعم والقيامه مَشْهَدٌ * ولانسانُ لَدَّا تى وكالقصر نَصِيْدِ

“Nebe’ ve K1yâme sûreleri (م) 40 âyet, İnsân sûresi (أ+ل) 31 âyet, Murselât sûresi (ن) 50 âyettir.”

وغرقا مَدَى وَجِهٍ وفي عبس بدا مَنَى * واقرا الاعلى انفطار طالاً يَدِي

“Naziat sûresi (و+م) 46 âyet, Abese sûresi (م+ب) 42 âyet, Alak, A'lâ ve İnfîtâr sûreleri (ط+ى) 19 âyettir.”

وَفِي طُفُقْتُ وَاِنشِقَاقِهَا * كَفَى هَادِيًا و طَارِقِ يُسْر زَهْد

“Mutaffifîn sûresi (ل+و) 36 âyet, İnşikâk sûresi (ك+هـ) 25 âyet, Târik sûresi (ز+ى) 17 âyettir.”

وَعَاشِيَةً وَجَهَ كَظِيمٍ وَتَمَسَّهَا * يَرَى هَدْبِهَا وَالنَّيْلُ كَالِيهِ أَكْد

“Ğâşiyе sûresi (ك+و) 26 âyet, Şems sûresi (ى+هـ) 15 âyet, Leyl sûresi (أ+ك) 21 âyettir.”

وشرح ومعه التين ثم لم يكن * إذا زلزلت مع التكاثر حَمْد

“İnşirah, Tin, Beyyine, Zilzâl ve Tekâsür sûreleri (ح) 8 âyettir.”

وَقَدْرَ وَفِيلٍ ثُمَّ تَبَّتْ وَغَاسِقُ * هُدَىَّ وَبِعَصْرٍ وَازْدَدَ النَّصْرُ وَاعْتَمَدَ

“Kadr, Fil, Tebbet ve Felak sûreleri (هـ) 5 âyettir; Asr, Nasr ve Kevser sûreleri (ج) 3 âyettir.”

بِكُوْثَرِهَا جَاهٍ وَجَمَعَ طَالِبُ * وَرَحْلَةَ الْإِحْلَاصِ دَاوِمٌ وَوَجِدَ

“Kureyş ve İhlas Sûreleri (د) 4 âyettir ve böylece (ط) 9’u bir arada toplandı.”

وَفِي الْكَافِرُونَ ثَمَّتِ النَّاسِ وَاصِلُ *

“Kâfirûn ve Nâs sûreleri (و) 6 âyettir.”

36. ve 46. Beyitler

Ca'berî giriş kısmında “Îrâkî ekollerden, önce Kûfe ekolüne göre ve arkasından da Basra ekolüne göre devamını getirdim” demişti. Bu beyitlerde Kûfe ekolü esas alınarak Basra ekolünün sûrelerinin âyet sayıları verilmiştir.

Tezimizin ikinci bölümde âyet sayılarını ve ihtilafî âyetleri anlatırken Basra ehline göre âyet sayılarında ihtilaf olan sûreleri vermiştik. Basra ekolü 47 sûrede, Kûfe ekolüne ihtilaf etmişti. Fakat bu beyitlerde 41 sûrenin verildiğini gördük. Basra ekolüne göre âyet sayıları ve isimleri, “Tevbe (130), Saffat (181), Ahkâf (34), Nâziât (45), Abese (41) ve Zilzal (9)” olan sûrelerimiz beyitlerde verilmemiştir.

وواحدةً للبصر عن عدّهم زد

“Basra ehli için de bir artırarak sûreleri say!”

بالانعام والطول والانفال والولاء * وأفلح كهف نمل الثلثة احشيد

“(Basra ehlinde bu sûreler, Kûfe ehlinde birer âyet fazladır.) En'âm⁶⁴⁹ (166), Bakara⁶⁵⁰ (287), Enfâl⁶⁵¹ (76), Mûminûn⁶⁵² (119), Kehf⁶⁵³ (111) ve Neml⁶⁵⁴ (94), Vâkıa⁶⁵⁵ (97)...”

ونوح وعمّ لم يكن والولاء وحذّ * فيها في النسا إبراهيم لأعراف واسعدي

“...ve Nûh⁶⁵⁶ (29), Nebe'⁶⁵⁷ (41), Beyyine⁶⁵⁸ (9) bir arada topla! ve Kûfedeki birer âyet hazfet!, Nisâ⁶⁵⁹ (175), İbrahim⁶⁶⁰ (51) ve A'raf⁶⁶¹ (205)...”

⁶⁴⁹ Kûfe 165 âyettir.

⁶⁵⁰ Kûfe 286 âyettir.

⁶⁵¹ Kûfe 75 âyettir.

⁶⁵² Kûfe 118 âyettir.

⁶⁵³ Kûfe 110 âyettir.

⁶⁵⁴ Kûfe 93 âyettir.

⁶⁵⁵ Kûfe 96 âyettir.

⁶⁵⁶ Kûfe 28 âyettir.

⁶⁵⁷ Kûfe 40 âyettir.

⁶⁵⁸ Kûfe 8 âyettir.

⁶⁵⁹ Kûfe 176 âyettir.

ولأسراء ولأنبيا المضاجع ظلّة * ويس والولّا جائية زد

“...İsrâ⁶⁶² (110), Enbiyâ⁶⁶³ (111), Secde⁶⁶⁴ (29), Yâsîn⁶⁶⁵ (82), Câsiye⁶⁶⁶ (36).”

وتلّو وطور والطلاق ونجمها * وواعية مع القيامة وانجد⁶⁶⁷

“Devam et! (Kûfeden birer âyet eksik saymaya), Tûr⁶⁶⁸ (48), Talak⁶⁶⁹ (11), Necm⁶⁷⁰ (61), Hâkka⁶⁷¹ (51), Kırîyâme⁶⁷² (39)...”

ومزمل والفجر والنزع والولّا * وزيدا لهم في الرعد ثم محمد

“Müzzemmil⁶⁷³ (19), Fecr⁶⁷⁴ (29), Şuarâ⁶⁷⁵ (226); ve şunlar için ikişer âyet artır, Ra’d⁶⁷⁶ (45) ve Muhammed⁶⁷⁷ (40).”

وحذفهما بمود ثم الدخان تمّ * فصلّت الرحمن مع شقق قد⁶⁷⁸

“Kûfeden ikişer âyet hazfet! Hûd⁶⁷⁹ (121), Duhân⁶⁸⁰ (57), Fussilet⁶⁸¹ (52), Rahmân⁶⁸² (76), İnşikâk⁶⁸³ (23).”

⁶⁶⁰ Kûfe 52 âyettir.

⁶⁶¹ Kûfe 206 âyettir.

⁶⁶² Kûfe 111 âyettir.

⁶⁶³ Kûfe 112 âyettir.

⁶⁶⁴ Kûfe 30 âyettir.

⁶⁶⁵ Kûfe 83 âyettir.

⁶⁶⁶ Kûfe 37 âyettir.

⁶⁶⁷ Hâmişte beled sûresi denilmiş fakat beled sûresinde ihtilaf yoktur. Bkz. Ca’berî, a.g.e., s.150.

⁶⁶⁸ Kûfe 49 âyettir.

⁶⁶⁹ Kûfe 12 âyettir.

⁶⁷⁰ Kûfe 62 âyettir.

⁶⁷¹ Kûfe 52 âyettir.

⁶⁷² Kûfe 40 âyettir.

⁶⁷³ Kûfe 20 âyettir.

⁶⁷⁴ Kûfe 30 âyettir.

⁶⁷⁵ Kûfe 227 âyettir.

⁶⁷⁶ Kûfe 43 âyettir.

⁶⁷⁷ Kûfe 38 âyettir.

⁶⁷⁸ Hâmişte mü’minûn veya mücâdele sûreleri denilmiş fakat mü’minûn sûresi yukarıda Basra ehli için geçti, Mücâdele sûresinde de Basra ehli için ihtilaf yoktur. Bkz. Ca’berî, a.g.e., s.135.

⁶⁷⁹ Kûfe 123 âyettir.

⁶⁸⁰ Kûfe 59 âyettir.

وزاد الثلاث في العقود وحذفها * بظه له والحج مع صاد واقصد

“(Kûfeye göre), Üç âyet artır! Mâide⁶⁸⁴ (123); ve Kûfeden üçer âyet hazfet! Tâhâ⁶⁸⁵ (132), Hac⁶⁸⁶ (75), Sâd⁶⁸⁷ (85)...”

وتنزيل والشورى وعهن وغافر * ومتفق الإجمال لا الآي أُورد

“...Zümer⁶⁸⁸ (72), Şûrâ⁶⁸⁹ (50), Kâria⁶⁹⁰ (8), Mümin⁶⁹¹ (82); ve şu gelen sûrelerde icmâli olarak ittifak vardır.”

بحمد وعمران وقصّ وثالئاً * وفاطر والحديد والرّحرف ارشد

“Fâtihâ, Âli imrân, Kasas, Fâtır, Hadîd ve Zuhruf.”⁶⁹²

وقل مائة وأربع عشرة سورة * وللسّتِ ثم النصفِ والتلثِ اردد

“De ki; 114 sûre vardır, ve altıda birini, sonra yarısını ve üçte birini, tekrarla!”

46. ve 51. Beyitler

وستة آلاف ومع مائتين ست * آيات كوف مع ثلاثين فاعدد

“Kûfe ehline göre 6236 âyet say!”

وذو واثنين انقص لبصر وقل أقو * لُ صاد لأيوب وللجحدري افرد

⁶⁸¹ Kûfe 75 âyettir.

⁶⁸² Kûfe 78 âyettir.

⁶⁸³ Kûfe 25 âyettir.

⁶⁸⁴ Kûfe 120 âyettir.

⁶⁸⁵ Kûfe 135 âyettir.

⁶⁸⁶ Kûfe 78 âyettir.

⁶⁸⁷ Kûfe 88 âyettir.

⁶⁸⁸ Kûfe 75 âyettir.

⁶⁸⁹ Kûfe 53 âyettir.

⁶⁹⁰ Kûfe 11 âyettir.

⁶⁹¹ Kûfe 85 âyettir.

⁶⁹² İlk üç sûreye baktığımızda “متفق الإجمال” cümlesini görmekteyiz. Fakat “Fâtır, Hadîd ve Zuhruf” de olmadığını gördük. Bkz. Ca’berî, a.g.e., ss. 52, 56, 102, 110, 121, 134.

“Basra ehlinden Şu ikisi için âyet sayılarını azalt ve o ikisini de ayır! De ki: Ben Şöyle diyorum, Âsım el- Cuhderî (6205) ve Eyyûb b. el-Mütevekkil (6204)”⁶⁹³

وَكَلْمُهُ سَبْعَةٌ وَسَبْعُونَ أَلْفًا أَرْبَعًا مِائَةً وَثَلَاثِينَ ثُمَّ سِتِّينَ زَيْدٍ

“Kelimelerinin sayısı 77460’dır.”⁶⁹⁴

ثَلَاثُ مِئَاتٍ مِنَ أَلْفِ حُرُوفِهِ * وَأَلْفٌ مَعَ الْعِشْرِينَ أَلْفًا فَمَهْدٍ

وَقَلَّ مِائَتَانِ مَعَ خَمْسِينَ كَمَلَتْ *

“Harflerinin sayısı 321250’dır.”⁶⁹⁵

51. ve 56. Beyitler

Ca’berî bu beyitlerde sûrelerin Mekkî ve Medenî oluşu ile ilgili bilgiler vermiştir. Sadece 33 sûrenin ismi geçmiş olup bazıları da ihtilaflıdır.

وَبِالْمَدِينِ وَالْمَلِكِ أَغْذَبْتُ مَوْرِدِي

“Mekki ve Medeni ile beyitlerimi daha da güzelleştirdim. (kaynağımı tatlandırımdı)”

فَطَوَّلِي الْكِتَابَ وَالثَّلَاثَ بِيَثْرَبِ * نَزَلْنَ كَذَا الْأَنْفَالِ وَالتَّلُو فَاشْهَدِ

“Bakara ve üçü (Âl-i İmrân, Nisâ ve Mâide), Enfâl...”

وَفَتَحَ وَتَلَوَهَا وَلَا حِزَابَ نَوْرَهَا الـ * حَدِيدَ إِلَى التَّحْرِيمِ نَصْرَ وَرَدِّدِ

⁶⁹³ Ca’berî, a.g.e., s.30.

⁶⁹⁴ Basra ehlinden Âsım el- Cuhderî’ye göre verilmiştir. Bkz. Ca’berî, a.g.e., s.31.

⁶⁹⁵ Kûfe ehlinden Hazma b. ez-Zeyyat’a göre verilmiştir. Bkz. Ca’berî, a.g.e., s.31.

“...Fetih, Ahzâb, Nûr, Hadîd, Tahrîm, Nasr, Medine’de nâzil oldular.”

بِحَمْدِ وَرَعْدِ الْعَنْكَبُوتِ وَحِجَّتِهَا * وَأَفْلَحَ وَالرَّحْمَنِ يَسْ وَاجْهَدِ

“Fâtihâ⁶⁹⁶, Ra‘d, Ankebût, Hacc, Mûminûn, Rahmân, Yâsîn (Mekke’de) nâzil oldular.”

وَقَدْ سَمِعَ الصَّفِ التَّغَابِنَ هَلْ أَتَى * وَتَيْنِ وَتَطْفِيفِ وَفَجَرَ مُحَمَّدِ

“Mücadele, Saff, Teğâbun (Medine’de); ve İnsân⁶⁹⁷, Tîn, Mutaffifîn, Fecr (Mekke’de)...”

وَقَدَّرَ مَعَ الثَّلَاثِ وَالْعَصْرِ وَالْوَلَا * قَرِيْشٍ وَتَلَّثَ مَعَهُ كَالْحَتَمِ وَاحْمَدِ

“...Muhammed ve Kadir⁶⁹⁸ ile beraber üçü, (Beyyine, Zilzâl), (Medine’de); ve Asr, Kureyş, onunla üçle hatim gibi ve duâ et!(Mâûn, Kevser, Kâfirûn), (Mekke’de) nazil oldular.”

57. ve 58. Beyitler

وَتَمَّ نِظَاماً عَدُّ الْآيَاتِ زَانَهُ * مَعَانٍ حَلَّتْ فِي سَمَطِ دَرِّ مَنْصَدِ

“Âyetlerin sayısı güzel bir anlamla süslenerek bir nizamda tamamlandı. Dizi dizi dizilmiş inci tanesi halini aldı.”

وَلَا رَبَّ إِلَّا اللَّهُ فَاعْبُدْهُ مَخْلَصاً * وَصَلِّ عَلَى الْهَادِي وَالْأَشْيَاعِ وَاقْتَدِ

“Allah’tan başka Rab yoktur, ihlasla ona ibadet et. Hâdî olana (peygambere) ve onun ehline salâtü selam olsun ve ona tâbî olanlara!”

⁶⁹⁶ İhtilafıdır. Bkz. Ca’berî, a.g.e., s.52.

⁶⁹⁷ İhtilafıdır. Bkz. Ca’berî, a.g.e., s.143.

⁶⁹⁸ İhtilafıdır. Bkz. Ca’berî, a.g.e., s.152.

3.4. Eserin Yazma Nüshalarından Örnekler

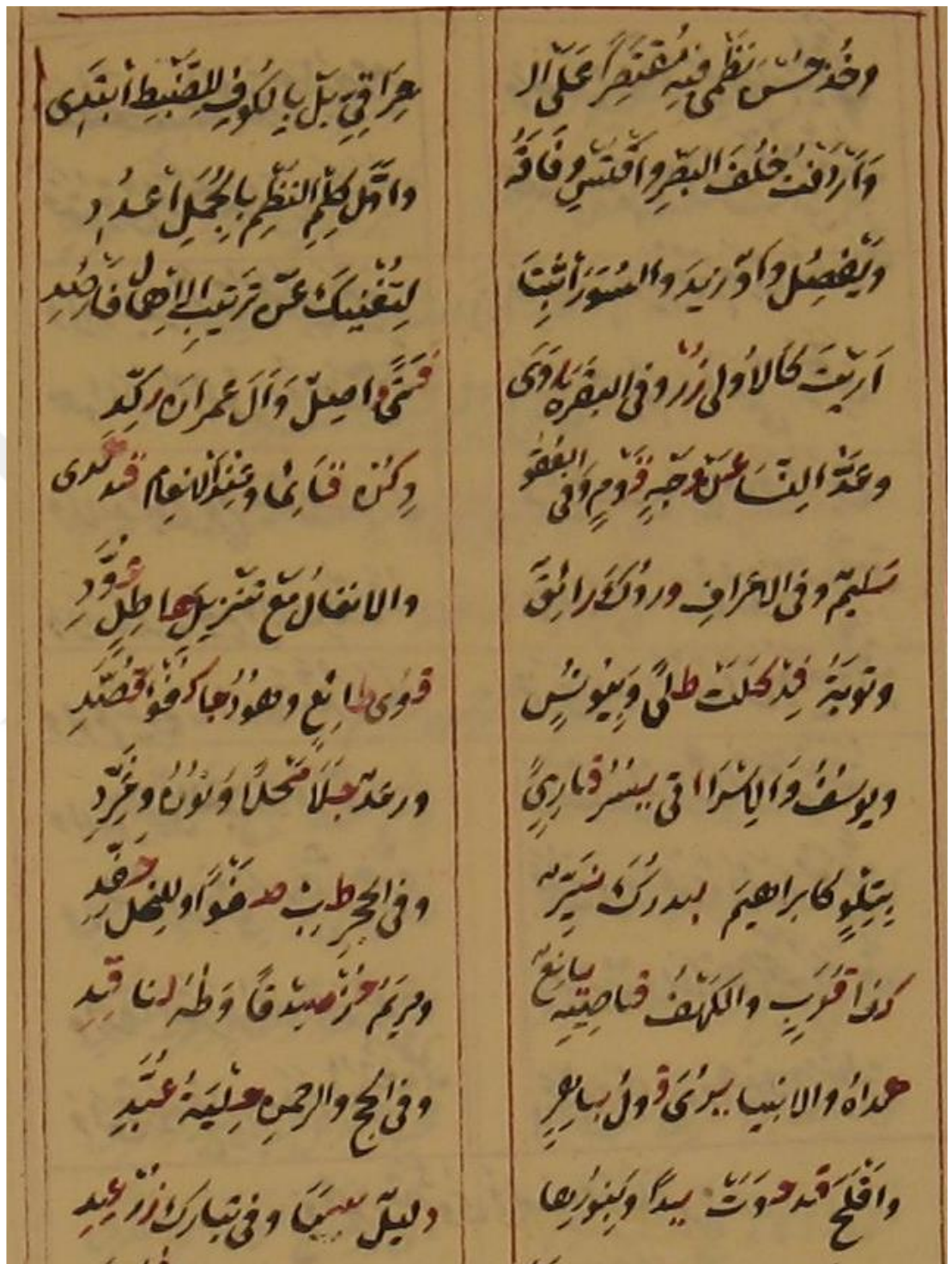
3.4.1. Kılıçlı Paşa Nüshası

وَفِي الشَّعْرَاءِ زُرِّي كَأَيْدِيٍّ وَتَلَقَّاهُ صَفْحًا وَقَضَّ مَعَّ صَادِفًا هَتَبًا
 حَفِيظًا وَعَنْكَبُوتَهَا سَارَ طَيِّبًا . وَكَالذَّارِيَّاتِ سَوْرَةِ الرَّؤُومِ سَدِّدًا
 وَلَقَدْ دَعَى لَهَا وَأَسْجَدَ لَهُ وَمَتَّ كَمَا مَعَ مَجْرَجٍ وَلَا حَزَابَ جَوْدًا
 عَلَا وَسَبَّاهُ مَعَ الصَّابِحِ نَلُّ دُعَا . وَفِي فَاطِمَةَ وَقَافَ هَدْيِكَ مَجْدًا
 وَفِي فَوْرِئَعِلَ وَالذَّبْحِ قَدِيدًا . فَيُّ وَيُّ بِعَافِرِ فَوَائِدِ هَجْدًا
 وَفِي سَوْرَةِ الشُّورَى جَلَالِ زُخْرَفٍ . فَيُّ طَابَ وَالذَّخَانَ طَابَ تَحْدًا
 وَجَانِيَّةَ زَكَتِ لَهَا هَا وَجَاءَ نَا . مَا لَأَحْقَافَهَا دِلَّاحَ وَمَحْمَدًا
 حَبِيبُ لَبِيبُ وَالْحَدِيدِ وَكُورَتِ . مَعَ الْفَتْحِ كَمَا لِيهَا طَهُورُ رُوْجُودًا
 وَفِي الْمَجْرَاتِ وَالْتِغَابِ جَدِيدًا . وَطُورِ مَنِيَّ طَاوُ وَجَمِّ بَدِيدًا
 وَفِي مَرْنُورِ هَدَانَا وَشَكْلَةٍ . صَفَا وَصَلَّاهَا وَأَعَدَّ لِمَجَادِلِ وَأَسْرَدًا
 بِنَاتِ الْبُرُوجِ كَهْفُ بَرٍّ وَمَحْضَرُهَا . كَمَا لِدَنَا وَالْأَمْتَحَانِ يَدَا حِدًا
 وَصَفَّ يَرِي دِينَا وَتَالَيْتَاهُ . وَالضَّحِيَّ الْعَادِيَّاتِ الْحَرَمِ أَصْلَاكُ بِصَدِّدًا
 طَلَاقُ وَمَحْرَمُ يَقِيكَ بَوَادِرًا . وَسَالِ مَنِيَّ دِينِ وَنُوحِ وَزَيْدًا
 نَجْنِ كَلَاكَ حَافِظُ وَوَلَدِي الْبَلَدِ . وَمَزْمَلِ كَافٍ وَمَدَّ شَرِّدًا
 وَجِيدُ وَعَمَّ وَالْقِيَامَةَ مَشْهُدًا . وَاللِّسَانَ لِدَاتِي وَكَالْقَصْرِ مُضِدًا
 وَغَرَقَامِدِي وَجِدِي وَفِي عَبَسِ مَبْدَا . مَنِيَّ وَأَقْرَأِ الْأَعْيَانَ فِطَارِ طَلَايِدِي

3.4.2. Ayasofya Nüshası

ارثيت كالآوزين وفي البقر روى قبي واصل والعمران يركد وعذ النساين وجوهوم وفي العقبين قايما وعد الانعام قدي
 سليم وفي الاعراف وردك البر ايني والانفال مع تنزلها على عود وتوبه قد كت طلي وبوشين خوي طامع وهو با كفق قصد
 ويوسف والاسرا اتي سيرا روى وسر عده ملاحه ووزن وعزبه تلوو كابرهم مديرك سيرا وفي الجرح صفواو للبحر لشد
 كذي قزيب والكهف قاصيه بالغ ومريم خردقا وطله لنا عبد قده والانبيا يري قول با عبد وفي الحج والرحمن حليه عشد
 واف اسرا قد حوت وبنورها. دليل نما وفي تبارك نر عكة وفي الشعراء زردوي كافيا وقلها صفا وقص مع مائة فاعده
 حنظا وعكبوها سا رديسا. والذرات سورة الروم سد ولعمرك دع لهوا ويخذه ولكها مع يخرج والاحداث
 علا وسبا مع الصايح بل عا. وفي طيور وقاف هديك مدي ويس وزحل والذبح مديلا. وفي طامع والبخان طالب عشد
 وفي سورة السجدة مديلا وفي طيات وبقا فروعها يد عجد. وباشية ركت هاهما وجاء ناه بالاحقاف مادي ارجع وحجها
 حبيب لبيت واليد وكوت مع الفع كالكها طهور وحجدي وفي المحرسة العناب جديدا. وطور مدي طاور وحجها يوسف
 وفي قمر نور مديانا وثلة. صعا وصلها واعد جدار لاسر بيدات البروج هفت وخشها. ممال دنا والاسنان مدي
 وصف مدي بنا واما ايتاه وانسخي العار يات العن مملك مدي. طلاقه وخر يعينك يور ارا وسالي في دين ونوح وزياد
 جين كلاله في ذلدي البلده ومنزل كاف ومدي سدر مدي. وحيد وعمم والقمة مدي. والاسنان ليداني والقصير
 وعرفا مدي وجه وفي علس مدي مدي واقر الاعلى انظار مدي يدي. ونه طيفقت ويل اوي واستاقها انفي هادي انا وطاري سيرا هدي
 وغاشية وجه كليم ونميسها مدي مدي والليل كاليه اكد. وسنوخ ومنعه البين مدي مدي اذا زلزلت مع الكا مدي
 وادرو فيل مدي بنت وغاشي مدي ويعصر انرد النصر واعبد. بكونها جاء وجمع طاب لبت. وسر حيلة والاخلاص او مود
 وفي الكافون عت الناس مدي. وواحدة للبصر عن مدي مدي. بالانعام والطلب والاقوال واليولا. واف كهي مدي الثلثة لعسدي
 ونوح وعمم لو يكن والولادة. فهما في النسا ابراهيم لاعزاز مدي. والاسر والانبيا المضاجع ضلة. وليس واليولا وباشية زد
 وتلوو والطور والطلاق وخجلا. رايته مع العيساميه وانجم مدي الفجر والنزع واليولا. وفي الهج في الرعد مدي مدي

3.4.3. Hafız Ali Üsküdarlı Nüshası

SONUÇ

Kur'an ilimleri içerisinde önemli bir yere sahip olan kıraat ilmîne dâir pek çok âlim yetişmiş ve bunlar tarafından yüzlerce eser yazılmıştır. Ca'berî gibi büyük hizmetleri olan âlimlerin hayatını ve eserlerini tespit etmek, yapmış olduğu hizmetleri göstermek, ilmî çalışmalarda her zaman önemli bir yer tutmuştur.

13. ve 14. yüzyıl siyasal bakımdan pek çok kargaşanın olduğu bir dönemdir. Memlükler bu kargaşa dönemini fırsata çevirerek çok sayıda medrese inşâ ettirdiler ve şehirlerinde ilmî faaliyetlerini canlı tutarak Memlük topraklarını âlimler için güvenli bir hale getirdiler. Bu dönemde Moğolların ve Haçlıların baskısıyla Memlüklere sığınan çok değerli âlimler vardır. Ca'berî, bu karışık döneme rağmen küçük yaşlarda eğitime başlayarak, büyük fedakârlıklarla, çoğunlukla Memlükler hâkimiyeti altında olan Halep, Dimeşk, Musul, Bağdat gibi birçok şehre ilmî yolculuklar gerçekleştirerek, Muhammed b. Yunus el-Mevsîlî, Ebu Abdullah et-Tikrîfî gibi daha birçok önemli hocalardan dersler almıştır. Kendini en güzel şekilde yetiştiren Ca'berî, Alemüddin el-Birzâlî, Şemseddin ez-Zehebî gibi sayısız öğrenciler yetiştirmiş ve İslâm âlemi için çok büyük hizmetler yapmıştır.

Ca'berî'nin ilmî şöhreti yayılmış ve Ca'berî çağdaşı olan âlimler arasında ayrı bir yere yükselmiştir. Bir taraftan talebeleriyle meşgul olurken, diğer taraftan da telif işine ağırlık vererek Kur'an ilimleri başta olmak üzere, “Nüzhetü'l-Berere fî Kırââtî'l-Eimmeti'l-Âşere”, “Kenzü'l-Meânî fî Şerhi Hırzû'l-Emânî”, “el-Meded fî Marifeti'l-Aded” ve “Tetimmetü't-Ta'rîz fî Şerhi't-Ta'cîz” gibi daha birçok konuda değerli eserler yazmıştır.

“Nişan, Belirti, Açık Alâmet, İbret” gibi değişik manalara gelen ve terim anlamı olarak da “sûrelerin içinde evvelinden ve sonundan munkatî olan bir veya birkaç cümleden mürekkep bir kelimedir” diye tarif edilen “âyet” kelimesi, vahyin nuzûlünden bu yana hep kullanılmış ve Kur'an ilimlerinin başlıca konusu olmuştur.

Kur'an-ı Kerim'in âyetlerinin sûre içerisinde ki sıralanışı Hz. Peygamber'in emriyle oluşmuştur. İslâm âlimleri âyetlerin tertîbinin tevkîfî olduğu hususunda ittifak halindedirler. Bu konuda re'y ve ictehad söz konusu olmadığı gibi, bu durum

Müslümanlar arasında da hiçbir ihtilâfa da sebep olmamıştır. Çünkü Cebrâil (a.s.) Hz. Peygamber'e vahiy getirdikçe her âyetin konulacağı sûreyi ve yerini bildiriyordu. İnen âyetleri Allah Rasûlü (s.a.v.) ashabına okuyor, vahiy kâtiplerine de o âyeti, Cebrâil'in öğrettiği şekilde ilgili sûreye yazmalarını emrediyor, gerekli tashîhi yapmak üzere kâtipten, yazdığını okumasını istiyordu ve böylece ilahî düzene göre âyetlerin tertibini sağlıyordu.

Fâsıla kabul edilen görüşe göre âyetin son kelimesi olup, "Ruûsü'l-âyet" (âyet başı) denilmektedir. Kur'an-ı Kerim'de fâsıla gereği bazı ayetlerde hazf, takdîm ve te'hîr, harf ilave edilmesi veya bir kelimenin, başka bir kelime yerine kullanılması gibi bazı uygulamaların yapıldığı ortaya çıkmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de secînin olup olmadığı âlimler arasında tartışma konusu olmuştur. Âlimlerin çoğu secî sanatının Kur'an'da olamayacağı görüşündedir. Çünkü fâsılada lafızlar manaya tâbidir ve fâsıla bizzat amaçlanan bir şey değildir. Secîde ise bizzat amaçlanır ve mânâ lafızlara tâbidir.

Âyet sayıları, Ca'berî başta olmak üzere birçok âlimin dikkatini çekmiş ve bu konuyu doğrudan veya dolaylı olarak ele almışlardır. Çünkü âyetlerin sayısı ihtilafli bir meseledir. Sahâbiye, tâbiîne ve kıraat imamlarına göre farklı rivâyetlerle değişik rakamlar söylenmiştir. Gelen rivâyetleri ve âyetlerin fâsıllarını da dikkate alarak 6236, 6210, 6216 veya halk arasında yaygın olan 6666 gibi daha birçok farklı rakamlar söylenmiştir. Hz. Peygamber'in değişik zaman ve ortamlarda bazı âyetleri birleştirerek okuması veya vakfetmesi, besmelenin müstakil bir âyet olup olmaması, Huruf-u Mukattaa ile ilgili ihtilaf, bazı âyetlerin birden fazla âyet sayılması, birden fazla âyetin bir âyet sayılması gibi durumların başlıca nedenler olduğu ortaya çıkmaktadır.

Sûrelerdeki âyet sayılarına ve ihtilaf edilen âyetlere baktığımızda Mekke, Medine, Kûfe, Basra ve Şam ehlinden değişik rivâyetlerle farklı rakamlar dile getirilmîştir. Bazı sûrelerin âyet sayılarında ihtilaf yokken, âyetlerin fâsıllarında ihtilaf olduğu; bazılarında ise hem âyet sayılarında hem de fâsıllarında ihtilaf olduğu ortaya çıkmaktadır. Ca'berî'nin vermiş olduğu bilgilere göre âyetlerin sayısı ile ilgili 75 sûrede ihtilaf edilmîş, 39 sûrede ise ittifak edilmîştir. Ca'berî âyet

sayılarını verirken diğerlerinin aksine “Hımsıyyi” de almıştır. Peki diğerleri neden almamıştır? Çünkü onlar “Şam” ehli deyince “Dımeşk” ve “Hımsıyyi” beraber almışlardır.

Âyet sayılarını anlatan birden fazla eser meydana getiren Ca’ber’i, konuyu özlü bir şekilde anlatmak için “Hadîkatü’z Zeher fî Addi Â-yi’s-Süver” adlı manzum bir eser yazmıştır. Eserimiz kaynaklarda “Hadîkatü’z Zeher fî Addi Â-yi’s-Süver” adıyla geçmektedir ve yazma eserlerde de başlık bu şekildedir. Fakat bazı kaynaklarda “İkdü’d-dürer fî addi Â-yi’s-Süver” adıyla bilinir denilmîşse de, bu bilginin sağlam bir bilgi olmadığı âşikârdır. Çünkü bu isimle adlandırılan eserin, kaynaklarda tahkikiyle beraber “İkdü’d-Dürer fî Addi Â-yi’s-Süver” adıyla 169 beyitlik, Ca’berî’nin farklı bir eseri olarak karşımıza çıktığını görmekteyiz.

Araştırma konumuz olarak tespit edilen “Hadîkatü’z Zeher fî Addi Â-yi’s-Süver” adlı eser 58 beyitten meydana gelmektedir. Beyitlerin genelinde sadece âyetlerin sayısına değinmeyip az da olsa Kur’an-ı ve âyetleri ilgilendiren farklı konulara da değinilmîştir. Ca’berî bu eserde “Hesâb-ı Cümme”i kullanarak Kûfe ehline göre âyet sayılarını vermiştir. Kûfe ehlini dikkate alarak Basra ehline göre de âyet sayılarını ayrıca vermiştir. Vermiş olduğu bilgilere bakacak olursak, Kûfe ehline göre toplamda 6236 âyet, Basra ehline göre iki farklı rivâyetle 6204/6205 âyet vardır. Kur’an’da 77460 kelime ve 321250 harf vardır. Son beyitlerde de bazı sûrelerin Mekkî ve Medenî oluşundan bahsederek sözü tamamlamıştır.

KAYNAKÇA

A'ZAMÎ, Muhammed Mustafa, *Kur'an Tarihi*, (trc. Ömer Türker-Fatih Serenli), İz yay., İstanbul, 2018.

AÇA, Mithat, *el-Hâdî fi'l-Kıraati'l-Aşri's-Suğrâ*, İlk Harf yay., İstanbul, 2017.

AHMED b. Hanbel, *el-Müsned*, (thk. Şuayb el-Arnaûd), Beyrut, 2001.

AKDEMİR, Mustafa Atilla, "Aşere Takrib Eğitimi ve Uygulama Farklılıkları", *Diyanet İşleri Başkanlığı Tecvit Çalıştayı*, Kastomonu, 2015.

AKDOĞAN, Muhammet, "Nizâmiye Medreseli Muhaddisler", *Diyanet İlmî Dergi*, 53/4, Ankara, 2017.

AKPINAR, Cemil, "İbnü'l-Lebbân", *DİA*, İstanbul, 2012.

ÂLÛSÎ, Ebu'l Fadl Muhammed, *Rûhu'l-Meânî fi Tefsîri'l-Kur'ani'l-Azîmi ve's-Seb'il-Mesânî*, Dâru İhyâi't-Türâsî'l-Arabî, Beyrut, ty.

ÂŞÛR, Saîd Abdülfettâh, *el-Müctemeu'l-Mısri fi Asri Selâtîni'l-Memâlik*, Kahire, 1992.

ATİK, Kemal, "Âyet ve Sûrelerin Tevkîfliği Meselesi", *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, s. 6, Kayseri, 1989.

_____ "Ca'berî", *DİA*, İstanbul, 2012.

AYBAKAN, Bilal, "Sübkî Takıyyüddin", *DİA*, İstanbul, 2012.

BAĞDATLI, İsmail Paşa, *Hediyyetü'l-Ârifîn Esmâi'l-Müellifîn ve Âsârü'l-Musannafîn*, (tsh. Kilisli Rifat Bilge-Mahmûd Kemal İnal), Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1951.

_____ *Îzâh el-Meknûn fi el-Zeyli alâ Keşfü'z-Zünûn an Esâmi'l-Kütüb ve'l-Fünûn*, (tsh. M. Şerafettin Yaltkaya-Kilisli Rifat Bilge), MEB Yay., İstanbul, 1945.

BİRİŞİK, Abdülhamit, *Kıraat İlmî ve Tarihi*, Emin yay., Bursa, 2014.

CA'BERÎ, İbrâhim b. Ömer, *Cemîletü Erbâbi'l-Merâsîd fi Şerhi Akîleti Etrâbi'l-Kasâid*, Süleymaniye Ktp., Kadızâde Mehmed Efendi, nr. 7, vr. 181; Reşid Efendi, nr. 1255, vr. 200.

_____ *el-Hibâtü'l-Heniyyât fi'l-Musannefeti'l-Ca'berîyyât*, Dâru Kütübî'l-Mısriyye, Mecâmî', nr.50.

_____ *el-Meded fi Marifeti'l-Aded*, Süleymaniye Ktp., Çelebi Abdullah Efendi, nr. 13/3, vr. 101b-147a.

_____ *Esbâbü'n-Nüzûl*, Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 654, vr. 32b-133a.

_____ *Hadîkatü'z-Zeher fî Addi Â-yi's-Süver*, Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Ktp., Üsküdarlı, nr. 36, vr. 169a-170b; Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 59/10, vr. 67b-68a; Kılıç ali Paşa, nr. 1029, vr. 209b-210a.

_____ *Husnü'l Meded fî Fenni'l-Aded*, (thk. Cemal b. Seyyid Rıfâ'î eş-Şâyib), Mektebetü Evlâdü'ş-Şeyhi lit-Türâsi, Gize / Mısır, 2005; Süleymaniye Ktp. Hâlet Efendi, nr. 362/2, vr. 17b-52a; Hamidiye, nr. 18/1, vr. 1b-76a.

_____ *İlâmü'z-Zurefâ fî Eyyâmi'l-Hulefâ*, Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 39.

_____ *Kenzü'l-Meânî fî Şerhi Hirzü'l-Emânî*, Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 47, vr. 215; Denizli, nr. 10, vr. 154; İbrâhim Efendi, nr. 24, vr. 316; Lâleli, nr. 52, vr. 416; Şehid Ali Paşa, nr. 18, vr. 401; Nuru osmaniye, nr. 45.

_____ *Kitâbü'l-Erbâin fî'l-Ahkâm li-Nefi'l-Enâm*, Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 506/2, vr. 8.

_____ *Kuyûdu'l-Vâzıha fî Tecvîdi'l-Fâtiha*, Köprülü Yazma Eser Ktp., Hafız Ahmed Paşa, nr. 34, ha 3/3.

_____ *Mevâhibü'l-Vefâ fî Menâkıbü'ş-Şâfiî*, (thk. Mahmud el-Hadrî-Münîr Ahmed el-Vakâr), Merkezü Ümmü'l-Kurâ., Pakistan, 2004.

_____ *Mevâidü'l-Kirâm fî Mevlidi'n-Nebî Aleyhi's-Selâm*, Şam Zâhiriyye Ktp., nr. 771, 23 varak; Dârü Kütübi'l-Mısriyye, Teymûr, nr. 769.

_____ *Nazmü'l-Leâlî*, Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 4827/3, vr. 18.

_____ *Nefsü'l-İczâ fî Marifeti'l-Eczâ*, Süleymaniye Ktp., İbrâhim Efendi, nr. 14, vr. 46b-57a.

_____ *Nehcü'd-Demâse fî Kırâeti's-Selâse*, Yusuf Ağa Yazma Eser Ktp., nr. 6708.

_____ *Nüzhetü'l-Berere fî Kırâati'l-Eimmeti'l-Âşere*, Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 36, vr. 39; Bankipûr (Hindistan/Patna), Hudâbahş Ktp., nr. 1426, vr. 39.

_____ *Rüsümü't-Tahdîs fî Ulûmi'l-Hadîs*, Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 1637, vr. 54b-90a.

_____ *Ukudü'l-Cümân fî Tecvîdi'l-Kur'an*, Süleymaniye Ktp., Kılıç Ali Paşa, nr. 1029, vr. 85b -106a.

_____ *Vesfi'l-İhtidâ fî'l Vakfi ve'l-İbtidâ*, Trabzon İl Halk Kütüphanesi ktp., nr. 418.

ÇETİN, Abdurrahman, *Kur'an İlimleri ve Kur'an-ı Kerim Tarihi*, Dergah yay., İstanbul, 2012.

- _____ *Kur'an Okuma Esasları*, Emin yay., İstanbul, 2017.
- _____ *Yedi Harf ve Kıraatler*, Ensar neşriyat, İstanbul, 2013.
- _____, Topuzoğlu, Tefik, "Fâsıla", *TDV*, İstanbul, 2012.
- ÇİMEN**, Abdullah Emin, "Kur'an'da Ritmik Yapı: Fâsıla ve Uslup Açısından Bir Deneme", *Dini Araştırmalar Dergisi*, 9/27, Ankara, 2007.
- DÂNÎ**, Ebû Amr Osman b. Said, *el-Beyân fî Addi Â-yi'l-Kur'an*, (nşr. Ğânim Kaddûri el-Hamed), Merkezü'l-Mahtûtât ve't-Türâs ve'l-Vesâik, Safât/Kuveyt, 1994.
- DÂRİMÎ**, Ebû Muhammed, *es-Sünen*, (nşr. Muhammed Ahmet Dehman), Dâru İhyâi 's-Sünneti'n-Nebeviyye, yy.,ty.,
- DELİSER**, Bilal, *Kur'an İlimleri ve Tefsir Usûlü*, Rağbet yay., İstanbul, 2014.
- DEMİRCİ**, Muhsin, *Kur'an Tarihi*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi yay., İstanbul, 2011.
- _____ *Tefsir Tarihi*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı yay., İstanbul, 2017.
- _____ *Tefsir Usûlü*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı yay., İstanbul, 2017.
- DESÛKÎ**, Muhammed Abdulvâhid, *et-Tecvîdü ve'l-Kıraat ve'r-Rasmü ve Addül-Âyi*, (thk. Cemal es-Seyyid Rıfâî), Mektebetü İbn Teymiye, Kahire, 2006.
- _____ *Mecmûatü'n Mühimmetü'n fî Tecvîd ve'l-Kıraat*, <http://shamela.ws/browse.php/book-29915/page-41/>, (05/04/2019).
- DİMYATÎ**, Ahmed b. Muhammed el-Bennâ, *İthâfû Füzalâi'l-Beşer bi'l-Kirâati'l-Erbeati Aşer*, (thk. Şa'ban Muhammed İsmail), Dâr-u ibn Hazm, Beyrut, 2010.
- DUMAN**, Zeki - Altındağ, Mustafa, "Hurûf-u Mukattaa", *DİA*, İstanbul, 2012.
- DURMUŞ**, İsmail, "Secî", *TDV*, İstanbul, 2012.
- EBÛ DÂVUD**, Süleyman ibn Eş'a.s., *es-Sünen*, (nşr. Ahmed Sa'd Ali), Mısır, 1952.
- EBÛ'L-FİDÂ**, İsmâil b. Ömer b. Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, Mektebetü'l Meârif, Beyrut, 1990.
- EROĞLU**, Ali, "Kur'an-ı Kerimde Fâsıla", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı 10, Erzurum, 1991.
- FIRAT**, Yavuz, *Tecvid ve Kıraat İlmi Terimleri Sözlüğü*, İlk harf yay., İstanbul, 2018.
- HALİL** b. Ahmed, el-Ferâhidî, *Kitâbu'l-'Ayn*, (thk. Mehdî el-Mahzûmî-İbrahim es-Sâmerâî), Mektebetü'l-Hilâl, yy.,ty.,
- HASNÂVÎ**, Muhammed, *el-Fâsıla fî'l-Kur'an*, Dâr'u Ummân, Ürdün, 2000.

HEYSEMÎ, Ebu'l-Hasen Nûreddin, *Mecmeu'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevâid*, (thk. Husâmeddin el-Kudsi), Mektebetü'l-Kudsî, yy., 1994.

İBN MÂCE, Muhammed b. Yezîd Kazvînî, *es-Sünen*, (nşr. Muhammed Fuat Abdül Baki), İsa'l-Bâbi'l-Halebî, yy., ty.

İBN MANZUR, Muhammed bn. Mükerrrem, *Lisânü'l-Arab*, Dâru'l-Meârif, Beyrut, ty.,

İBN ÂŞUR, Muhammed Tahir, *Tefsîru't-Tahrîr ve't-Tenvîr*, Dâru't-Tûnusiyye, Tunus, 1984.

İBNÜ'L-CEVZÎ, Ebu'l-Ferec, *Funûnu'l-Efnân fî Acâibi Ulumi'l-Kur'an*, (thk. Salah b. Fethi Helal), Müessesetü'l-Kütübü's-Segâfiyyetü, Beyrut, 2001.

İBN SA'D, Ebû Abdillah Muhammed, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, (nşr. Ali Muhammed Amr), Mektebetü'l-Hancı, Kahire, 2001.

İBNU'L-CEZERÎ, Ebu'l-Hayr Şemsuddîn Muhammed b. Muhammed, *Ğâyetu'n-Nihâye fî Tabakâti'l-Kurrâ*, (nşr. Gotthelf Bergstraesser), Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 2006.

_____ Muhammed b. Muhammed, *en-Neşr fî'l-Kirâati'l-Aşr*, (nşr. Ali Muhammed ed-Dabbâ'), Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1971.

İBNÜ'L-İMÂD, Ebu'l-Felah Abdülhay b. Ahmed b. Muhammed, *Şezerâtu'z-Zeheb fî Ahbâri men Zeheb*, (thk. Abdülkâdir el-Arnâût ve Mahmûd el-Arnâût), Dâru İbn Kesîr, Beyrût, 1986.

KARAÇAM, İsmail, *Kiraat İlminin Kur'an Tefsirindeki Yeri*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfi yay., İstanbul, 2013.

_____ *Kur'an-ı Kerim'in Nuzûlü ve Kiraati*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfi yay., İstanbul, 2016.

KATTÂN, Mennâ Halil, *Ulûmu'l-Kur'an*, (trc. Arif Erkan), Timaş yay., İstanbul, 1997.

KÂZÎ, Abdulfettah, *Mürşidü'l-Hullân ilâ Ma'rifeti Addi Â-yi'l-Kur'an*, (nşr. Abdurrazzak Ali İbrahim Musa), Mektebetü Asriyye, Beyrut, 1989.

KEHHÂLE, Ömer Rızâ, *Mu'cemu'l-Müellifîn*, Mektebetü'l-Müsennâ, Beyrût, 1957.

KESKİN, Hasan, "Âyetlerin Sayısı Hakkındaki İhtilaf Nedenleri", *Cumhûriyet Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, sayı 13, Sivas, 2009.

- KESKİOĞLU**, Osman, *Nüzûlünden Günümüze Kur'an-ı Kerim Bilgileri*, TDV yay., Ankara, 2010.
- KOMİSYON**, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, DİB yay., Ankara, 2007.
- _____ *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, DİB yay., Ankara, 2007.
- _____ *Türkler*, Yeni Türkiye yay., Ankara, 2002.
- KURTUBÎ**, Ebü Abdullah Muhammed b. Ahmed, *el-Cami' li Ahkami'l-Kur'an*, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 2006.
- MAKRÎZÎ**, Ebû Muhammed Takıyyüddîn Ahmed b. Alî b. Abdilkâdir b. Muhammed el-Makrîzî, *el-Hittatü'l Makriziyye*, Mektebetü's-Segâfeti't Dîniyye, Kahire, 1987.
- MAŞALI**, Mehmet Emin, *Tarihi ve Temel Meseleleriyle Kıraat İlmi*, Otto yay., Mayıs, 2016.
- MESİRÎ**, Münir Mahmud Ali, *Delâlatü't-Takdîm ve't-Te'hîr fi'l-Kur'ani'l-Kerîm*, Dirâse Tahlîliyye, Kâhire, 2005.
- MUHAYSIN**, Muhammed Sâlim, *Mu'cemu'l-Huffâzi'l-Kur'an Abre't-Târîh*, Dâru'l-Cîl, Beyrût, 1992.
- MUTÇALI**, Serdar, *Arapça-Türkçe Sözlük*, Dağarcık yay., İstanbul, 1995.
- MÜSLİM**, Ebu'l-Hüsyn Müslim b. Haccac, *el-Câmiu's-Sahîh*, (nşr. Muhammed Fuat AbdülBaki), Dâru'l-Kütübü'l-Arabiyye, yy., 1955.
- NESÂÎ**, Ebü Abdurrahman b. Şuayb, *es-Sünen*, Mısır, 1964.
- NESEFÎ**, Ebü'l-Berâkât Abdullah b. Mahmut, *Medârikü't-Tenzîl ve Hakâikü't-Te'vîl*, Dâru'l-Kelimi't-Tayyib, Beyrut, 1998.
- ÖGE**, Ali-Dereli, Vehbi, *Kur'an Bilgisi Tecvid Soru Bankası*, Kitap Dünyası yay., Konya, 2012.
- ÖZEL**, Ahmet, Mevsilî, "Abdürrahîm b. Muhammed", *DİA*, İstanbul, 2004.
- ÖZTOPRAK**, M. Siraceddin, *Kur'an Kıraati*, Beyan yay., İstanbul, 2005.
- ÖZTÜRK**, Mustafa - Ünsal, Hadiye, *Kur'an Tarihi*, Ankara Okulu yay., Ankara, 2018.
- PÂLÛVÎ**, *Zübdetü'l-İrfân*, Âsitâne yay., İstanbul, ty.
- SÂBÛNÎ**, Muhammed Ali, *et-Tibyân fi Ulûmi'l-Kur'an*, (trc. Yaşar Güngör), Yâsin yay., İstanbul, 2014.
- _____ *Tefsîru Âyâti'l-Ahkâm*, Mektebetü'l-Ğazzâlî, Dımeşk, 1980.

- SAFEDÎ**, Ebu's-Safâ Selâhaddîn Halîl b. İzzuddîn Aybeg, *el-Vâfi bi'l-Vefeyât*, (thk. Ahmed el-Arnâût-Türkî Mustafâ), Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrût, 2000.
- SEHAVÎ**, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed, *Cemâlu'l-Kurrâ ve Kemâlü'l-İkrâ*, (thk. Ali Hüseyin el-Bevâb), Mektebetü't-Türâs, Mısır, 1987.
- SUBHÎ**, es-Sâlih, *Mebâhis fî Ulûmi'l-Kur'an*, Dâru'l-İlm li'l-Melâyin, Beyrut, 1977.
- SÜBKÎ**, Ebû Nasr Tâcüddîn Abdülvehhâb b. Abdilkâfi, *Tabakâtu's-Şâfi İyyeti'l-Kübrâ*, (thk. Mahmûd Muhammed et-Tanâhî-Abdulfattâh Muhammed el-Hulv), Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, yy., 1964.
- TABERÎ**, Muhammed b. Cerîr, *Câmiu'l-Beyân an Te'vîli Â-yi'l-Kur'an*, (thk. Abdullah b. Muhsin et-Türkî), Dâr-ı Hicr, Kâhire, 2001.
- TANERÎ**, Aydın, "Caber Kalesi", *DİA*, İstanbul, 2012.
- TEMEL**, Nihat, *Kiraat ve Tecvîd Istılahları*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı yay., İstanbul, 2013.
- _____ *Kur'an Kiraatında Vakf ve İbtidâ*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı yay., İstanbul, 2016.
- TURAN**, Abdülbaki, "Arza", *DİA*, İstanbul, 2012.
- SUYUTÎ**, Celaluddin, *el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'an*, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 2016.
- UZUN**, Mustafa, "Ebced", *DİA*, İstanbul, 2012.
- YÂFÎÎ**, Afîdüddîn Abdullah b. Es'ad b. Alî el-Yemânî, *Mir'âtu'l-Cenân ve İbretü'l-Yakzân fî Ma'rifeti Havâdisi'z-Zamân*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût, 1997.
- YARDIM**, Ali, "Birazâlî", *DİA*, İstanbul, 2004.
- YAVUZ**, Şevki - Çetin, Abdurrahman, "Âyet", *DİA*, İstanbul, 2012.
- YAZIR**, Elmalılı Muhammed Hamdi, *Hak Dîni Kur'an Dili*, Zehraveyn yay., yy, ty,
- CERRAHOĞLU**, İsmail, *Tefsir Usûlü*, Türkiye Diyanet Vakfı yay., Ankara, 2017.
- YILMAZ**, Mehmet Faik, *Âyetler ve Sûreler arasındaki münasebet*, Diyanet İşleri Başkanlığı yay., Ankara, 2009.
- YILMAZ**, Okan kadir, *İsam Tahkikli Neşir Kılavuzu*, İsam yay., İstanbul, 2018.
- YÜCEL**, Ahmed, "İbn Sîrîn", *DİA*, İstanbul, 2012.
- ZAMYÂ**, Abbas Sâmirâ Muhammed, "el-Hibâtü'l-Heniyyât fî'l-Musannefeti'l-Ca'berîyyât", *Ma'hedi'l-Mahdudâti'l-Arabiyye*, 54/2, Kahire, 2010.

ZEHEBÎ, Muhammed Hüseyin, *et-Tefsîr ve 'l-Müfessirûn*, Mektebetü Vehbe, Mısır, 2000.

ZEHEBÎ, Şemsüddîn Ebî Abdillâh Muhammed b. Ahmed, *el-İber fî Haberi Men Gaber*, (thk. Ebû Hâcer Muhammed es-Saîd b. Besyûnî Zağlûl), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût, 1985.

_____ *M'arifetü 'l-Kurrâi 'l-Kibâr Alet't-Tabakât ve 'l-A'sâr*, (thk. Tayyar Altıkulaç), Türkiye Diyanet Vakfı yay., İstanbul, 1995.

_____ *Tezkiretü 'l-Huffâz*, Dâiretü'l-Ma'arif, Haydarabat, 1958.

ZEMAŞERÎ, Ebu'l-Kasım Mahmud b. Ömer, *el-Keşşâf an Hakâiki't-Tenzil ve Uyüni 'l-Ekavil fî Vücûhi't-Te'vil*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 2009.

ZERKEŞÎ, Bedruddîn Muhammed b. Abdullah, *el-Burhân fî Ulûmi 'l-Kur'an*, (thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim), Mektebetü Dârü't-Türâs, Kahire, 1984.

ZİRİKLİ, Hayreddin, *el-A'lâm Kamusu Teracimi li-Eşheri'rrical ve 'n-Nisa*, Dârü'l-İlm li'l-Melayin, Beyrut, 2002.

ZÜRKÂNÎ, Muhammed Abdülazım, *Menâfihü 'l-İrfân fî Ulûmi 'l-Kur'an*, Matbâatü İsa'l-BÂ-yi'l-Halebî, yy., ty.

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öz Geçmiş

1983 yılında Konya/Bozkır-Akkise’de doğdu. İlkokul eğitiminin ardından 1997 yılında hafızlığını tamamladı. 2003 yılında Konya İmam Hatip Lisesi’nden mezun oldu. 2002 yılından itibaren Hasan Hüseyin Varol hocadan tashih-i huruf, tecvid ve talim dersleri aldı. 2004 yılında Edirne Selimiye cami müezzini olarak göreve başladı. Konya Sultan Selim cami baş müezzini olarak görev yaptı. 2010 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nden mezun oldu. 2014 yılında Mithat Aça hocada Aşere Takrib kursunu bitirdi.

